

MEDBORGARSKAP OCH SPRÅKFÄRDIGHET

Språkfärdighet hos medborgarskapssökandena och språken i den medborgerliga vardagen

Maija Lappalainen

Pro gradu -avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Hösten 2010

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Maija Lappalainen	
Otsake: Medborgarskap och språkfärdighet. Språkfärdighet hos medborgarskapssökandena och språken i den medborgerliga vardagen.	
Aine: ruotsin kieli	Pro gradu –tutkielma
Vuosi 2010	Sivumäärä 107 s. + liitteet 14 s.
<p>Pro gradu –työni aiheena on kansalaisuus ja kielitaito. Käsittelen aihetta kahdesta eri näkökulmasta. Ensiksi selvitän, millainen on Suomen kansalaisuutta hakevien, ruotsia enemmän kuin suomea käyttävien, henkilöiden kielitaito. Tarkastelen kielitaitoa Yleisten kielitutkintojen ruotsin kielen kokeeseen kevään 2007 ja kevään 2009 välisenä aikana osallistuneiden (n=117) koetulosten avulla. Analysoin koetuloksia kvantitatiivisesti katsomalla suoria jakaumia ja kokeen eri osakokeiden arvosanojen keskiarvoja.</p> <p>Toiseksi otan selvää, millainen suhde kielillä on toisiinsa maahanmuuttajien arkipäivässä ja mitä maahanmuuttajat ajattelevat kansalaisuudesta ja kielitaidosta osana kansalaisuutta. Tätä varten olen haastatellut puolistrukturoidun haastattelun keinoin neljää kaksikielisellä paikkakunnalla asuvaa maahanmuuttajaa, jotka käyttävät enemmän ruotsia kuin suomea arjessaan. Vastaan tutkimuskysymyksiin teemoittelemalla haastatteluaineistoa sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tutkimukseni perusteella noin kaksi kolmasosaa henkilöistä, jotka osallistuivat Yleisten kielitutkintojen ruotsin kokeeseen kansalaisuuden saamiseksi, saavuttivat kansalaisuuteen vaadittavan tason (vähintään yleisarvosana 3). Yleisesti ottaen kokeeseen osallistujilla oli parhaat taidot puhumisessa ja heikoimmat taidot kirjoittamisessa. Henkilöillä, jotka saavuttivat taitotason 2 (n=35), reseptiivinen kielitaito oli parempi kuin produktiivinen. Taitotasoa 3 (n=67) noudatti yleistä jakaumaa: puhuminen oli vahvin osa-alue kun taas kirjoittaminen tuotti eniten vaikeuksia. Taitotasolla 4 (n=15) kieli näytettiin osaavan kokonaisuutena: osakokeiden välillä ei ollut suuria eroja.</p> <p>Tekemieni haastattelujen perusteella kielten suhteet toisiinsa eivät maahanmuuttajien arjessa ole mitenkään yksiselitteiset. Kielenkäyttötilanteet ovat usein monikielisiä joko siten, että yksi henkilö käyttää useita kieliä tai siten että eri henkilöt käyttävät eri kieliä. Informantit käyttävät äidinkieltään kotona sekä lukiessaan ulkomaan uutisia. Englanti, jonka informantit hallitsevat äidinkieltensä jälkeen parhaiten, on kieli, jota he käyttävät ystävien ja joidenkin viranomaisten kanssa. He myös yleensä tukeutuvat englantiin kommunikaatio-ongelmissa. Ruotsillakin on sijansa informanttien arjessa. He käyttävät kieltä asioidessaan kaupassa ja esim. myös naapurien kanssa. Usein ruotsia ja englantia käytetään vuorotellen esim. asioita hoidettaessa. Suomen käyttö on hyvin vähäistä. Informantit kokevat, että kielitaito on tärkeä osa kansalaisuutta ja että kielitaito mahdollistaa integroitumisen yhteiskuntaan.</p>	
Avainsanat: kansalaisuus, kielitaito, Eurooppalainen viitekehys, Yleiset kielitutkinnot, sisällönanalyysi	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Aallon kirjasto	
Muita tietoja: saatavana myös Jyväskylän yliopiston kirjaston Internet-sivuilla	

INNEHÅLL

INLEDNING.....	4
1 BEGREPPEN MEDBORGARSKAP OCH SPRÅKFÄRDIGHET.....	6
1.1 Medborgarskap och dess olika definitioner.....	6
1.1.1 T. H. Marshall och medborgarskap.....	7
1.1.2 Medborgarskap enligt Heater och Tilly	8
1.1.3 Medborgarskapet i denna avhandling	8
1.2 Språkfärdighet som begrepp.....	10
1.2.1 Den handlingsorienterade språkfärdigheten.....	11
1.2.2 Canale och Swains (1980) modell om språkfärdigheten	13
1.2.3 Gemensam europeisk referensram för språk och begreppet språkfärdighet.....	14
1.2.3.1 Generell kompetens.....	15
1.2.3.2 Kommunikativ språklig kompetens	16
2 BEFOLKNINGEN I FINLAND ÅREN 1990–2008.....	20
2.1 Befolkningen enligt medborgarskap, födelsestat och modersmål	20
2.1.1 Befolkningen enligt medborgarskap.....	20
2.1.2 Befolkningen enligt födelsestat	22
2.1.3 Befolkningen enligt modersmål	24
2.2 Befolkningen på det svenskspråkiga området	25
2.3 Att invandra till Finland – varför?	28
2.4 Sammanfattning.....	29
3 MEDBORGARSKAPET OCH SPRÅKKUNSKAPSKRAVET I FINLAND	31
3.1 Medborgarskapslagen 359/2003	31
3.1.1 Medborgarskap vid födelse	31
3.1.2 Medborgarskap efter anmälan	32
3.1.3 Medborgarskap på ansökan.....	33
3.2 Erhållandet av finskt medborgarskap under åren 1990–2008	34
3.3 Uppfyllandet av språkkunskapsvillkoret.....	36
3.3.1 Allmänna språkexamina.....	36
3.3.1.1 Grunderna för allmänna språkexamina	37
3.3.1.2 Anordnande och bedömning av de allmänna språkexamina	39
3.3.1.3 Bedömning och intyg	40
3.3.2 Språkexamina för statsförvaltningen	41
3.3.3 Språkexamina för statsförvaltningen och allmänna språkexamina	43
3.4 Språkkunskaper samt användningen av språken hos invandrare.....	43
4 MATERIAL OCH METOD	47
4.1 Testresultaten i de allmänna språkexamina som forskningsmaterial.....	47
4.2 Intervjuerna som forskningsmaterial	48
4.2.1 Halvstrukturerad intervju	50
4.2.2 Innehållsanalys som analysmetod	52
4.2.3 Innehållsanalys och intervjuerna i denna undersökning	54
5 SPRÅKKUNSKAPERNA HOS MEDBORGARSKAPSSÖKANDENA	56
5.1 Testdeltagarna	56
5.2 Kunskaperna i svenska.....	59

5.2.1	Testprestationer i delproven	60
5.2.2	Prestationer i delproven enligt den allmänna språkfärdighetsnivån.....	62
5.3	Sammanfattning.....	64
6	SPRÅKEN I DEN MEDBORGERLIGA VARDAGEN SAMT UPPFATTNINGAR OM MEDBORGARSKAPET	66
6.1	Språken i den medborgerliga vardagen.....	66
6.1.1	Svenska språket i den medborgerliga vardagen	67
6.1.1.1	Faktorer som påverkar användningen av svenska.....	70
6.1.1.2	Konsekvenser för faktorerna som påverkar användningen av svenska.....	75
6.1.2	Engelska språket i den medborgerliga vardagen	78
6.1.3	Finska språket i den medborgerliga vardagen.....	85
6.1.4	Andra språk i den medborgerliga vardagen	87
6.1.5	Sammanfattning.....	89
6.2	Medborgarskap samt språkkunskaperna som en del av medborgarskapet.....	90
6.2.1	Uppfattningar om medborgarskapet	91
6.2.2	Uppfattningar om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet	95
6.2.3	Sammanfattning.....	98
7	SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	100
	LITTERATUR.....	105
	BILAGOR.....	108

INLEDNING

Diskussionen kring invandringen har blivit livligare under de senaste åren i Finland. Till 1990-talet hade Finland endast en liten invandrarminoritet, drygt 26 000 utlänningar. Invandringen på grund av familjeförhållanden, arbetet, landsflykten och den ingermanländska härkomsten har ökat antalet utlänningar till över 143 000 (2008). Invandringen skapar utmaningar av olika slag både för själva invandrarna och för det mottagande samhället. En av utmaningarna är tillräckliga språkkunskaper hos invandrarna för att de skall kunna agera i samhället.

Under universitetsstudierna har jag blivit intresserad av sambandet mellan språk och samhälle. Invandringen gör språkets ställning i samhället synbar i vardaglig verksamhet då invandraren går t. ex. till läkare eller uträttar sina ärenden med myndigheter. Språket är inte något likgiltigt i människans liv, inte heller i invandrarens. Språkets ställning blir ännu mer intresseväckande om man tänker på personerna som jag kallar svenskspråkiga invandrare, dvs. invandrare i Finland som har lärt sig svenska i stället för finska eller som använder mer svenska än finska i sin vardag. I denna avhandling koncentrerar jag mig just på de här människorna. Svenskspråkiga invandrare har undersökts mycket sällan. Med denna undersökning försöker jag öka förståelse för livet som en svenskspråkig invandrare. Utöver att man måste anpassa sig till det nya samhället måste man också lära sig att använda olika språk i olika livsområden.

Jag har valt att granska svenskspråkiga invandrare ur medborgarskapets synvinkel. Å ena sidan är jag intresserad av språkkunskaperna hos människor som ska ansöka om finskt medborgarskap. Å andra sidan vill jag ta reda på språkens förhållande till varandra i invandrarnas vardag. Ytterligare vill jag veta hur invandrarna uppfattar medborgarskapet och språkkunskapernas betydelse som en del av medborgarskapet. Med undersökningen svarar jag på följande forskningsfrågor:

1. Hurdana språkkunskaper har medborgarskapssökandena?
2. Vilket slags förhållande har språken till varandra i den medborgerliga vardagen?
3. Hurdana uppfattningar anknyts till medborgarskapet?

4. Hurdana betydelser får språkkunskaperna som en del av medborgarskapet?

På den första forskningsfrågan svarar jag med en kvantitativ analys av testresultaten i den allmänna språkexamen i svenska. Jag behandlar testresultaten från de testdeltagare som har meddelat att de använder examen för att ansöka om finskt medborgarskap. På resten av forskningsfrågorna svarar jag genom att analysera intervjuer som jag gjorde med fyra invandrare som har lärt sig svenska i Finland och som använder svenska i sin vardag. I intervjuerna behandlas språkbruket i vardagen samt uppfattningar om medborgarskapet. De kvantitativa och kvalitativa materialen och metoderna används komplementärt i undersökningen, dvs. de täcker olika delar av undersökningen och ger olika synpunkter på det undersökta fenomenet.

Avhandlingen består av fem delar: den teoretiska och samhällliga bakgrunden, beskrivningen av material och metoder, analyserna av testresultaten och intervjuerna och till sist sammanfattningen. I slutet av avhandlingen finns källförteckningen och bilagorna. I den teoretiska och samhällliga bakgrunden presenterar jag först de grundläggande begreppen för avhandlingen: *medborgarskap* och *språkfärdighet*. Sedan beskriver jag befolkningen i Finland, speciellt befolkningen med utländsk bakgrund. För det tredje tar jag reda på den finländska lagen om medborgarskap och språkkunskapskravet som anknyter till lagen. I andra delen av avhandlingen beskriver jag både forskningsmaterialen (testet och intervjuerna) och de analysmetoder som jag använder i analysen av dem. I tredje delen, ger jag svaren på den första forskningsfrågan om medborgarskapssökandenas språkkunskaper genom att analysera testresultaten och i fjärde delen behandlar jag intervjuerna. Jag citerar de intervjuade för att ge stöd för resultaten jag har fått ur materialet. Efter analysen sammanfattar jag undersökningen och presenterar slutsatserna. Såsom jag har konstaterat börjar jag med att definiera begreppen *medborgarskap* och *språkfärdighet*.

1 BEGREPPEN MEDBORGARSKAP OCH SPRÅKFÄRDIGHET

Denna avhandling grundar sig på begreppen *medborgarskap* och *språkfärdighet*. Båda av dessa termer har fått talrika definitioner under tiderna och här kommer jag att belysa de definitioner som är relevanta för denna avhandling. Först tar jag reda på begreppet medborgarskap i 1.1 och sedan granskar jag språkfärdighet i 1.2.

1.1 Medborgarskap och dess olika definitioner

Begreppen medborgare och medborgarskap är mycket omdebatterade begrepp som har teoretiserats av många forskare. Forskarna definierar begreppen på många sätt som dels är mycket lika varandra, dels avviker avsevärt från varandra. I detta avsnitt kommer jag att presentera några av de definitionerna och teorierna kring begreppen och till slut precisera hur jag förstår dem i min undersökning.

Det första antagandet vad gäller medborgarskapet är att man talar om det formella, juridiska medborgarskapet. Detta är enklast att definiera eftersom grunderna för medborgarskap och erhållandet av denna status finns inskrivna i lagen. Det juridiska medborgarskapet kan grunda sig på olika principer som beror på statens historia och inställning till kulturell mångfald och immigranter. En allmän distinktion är indelningen i *jus sanguinis* och *jus solis* varav det första begreppet syftar på medborgarskapet på basis av härkomst och det senare baserar sig på hemvist (se t. ex. Piller 2001, 269; Tilly 1996, 9). Både Tilly och Piller tar Tyskland som exempel på en stat som ända till början av 2000-talet använde den tyska härkomsten som ett krav för att erhålla medborgarskap. Piller (2001, 269) beskriver hur det var omöjligt för ”immigranter i tredje generation” med turkisk härkomst att bli tyska medborgare även om de var födda i Tyskland och talade tyska som modersmål. Tilly (1996, 9–10) ser Frankrike som en stat som grundar sin medborgarskapslag på *jus solis*-principen, dvs. alla människor på det franska området som har tillägnat den franska kulturen kan erhålla medborgarskap. Bosniak (1998, 29–33), Joppke och Morawska (2003, 15–17) och Piller (2001, 260) påpekar mycket träffande att betydelsen av att vara juridisk medborgare i en stat varierar mycket på grund av rättigheterna bundna till denna status. I många stater i Europa är rättigheterna bundna till

medborgarskap och rättigheterna bundna till boendet i staten nära varandra och de största skillnaderna gäller vanligen politiska rättigheter såsom rösträtten.

Utöver den formella, juridiska, definitionen har begreppen medborgarskap och medborgare fått andra mycket beaktansvärda definitioner. I sin artikel om olika medborgarskapsperspektiv och språkfärdighet har Tarnanen (2005, 67–74) betraktat medborgarskapet ur tre olika perspektiv. Medborgarskapet kan antingen ses 1) som ett avtal om rättigheter och plikter, 2) som deltagande i det politiska och sociala livet eller 3) som anpassning till kulturen. Det första perspektivet motsvarar det redan presenterade juridiska medborgarskapet med lagstadgade rättigheter och plikter. Med det andra perspektivet syftar Tarnanen på anpassningen till samhället och tillgången på välfärden i samhället. Detta sker t. ex. genom att få arbete. Det sista perspektivet handlar om tillägnandet av kulturella praxis och föreställningar. En människa kan anpassa sig till en ny kultur på olika sätt. Hon kan integreras eller totalt assimileras i kulturen men hon kan också isolera sig från den nya kulturen eller bli marginaliserad från både sin egen kultur och den nya kulturen. Medborgarskapsperspektiven i Tarnanens artikel kan åtminstone delvis ses även i följande definitioner och teorier om medborgarskapet.

1.1.1 T. H. Marshall och medborgarskap

T. H. Marshall (1893–1981) är en av de mest citerade teoretikerna kring medborgarskapet (se t. ex. Bron 2003, 607–608; Heater 1999, 12–24; Torres 1998, 105–107). I verket *Citizenship and Social Class* (1950/1992) presenterar Marshall sin teori om hur medborgarskapet utvecklades i England under de senaste 300 åren. Han delar in medborgarskapet i tre element (rättigheter) som uppkom kronologiskt i följande ordning: civilt, politiskt och socialt. De civila rättigheterna omfattar rättigheter som är nödvändiga för den individuella friheten. Dessa är ”individuell frihet, friheten till yttrande, tänkande och tro, rätten till ägande och att kunna sluta avtal och rätten till rättvisa” (Marshall 1950/1992, 8, egen översättning). Med de politiska rättigheterna avser Marshall rätten att utöva makt i det politiska livet genom att vara medlem i ett politiskt organ eller genom att rösta på kandidater till ett sådant organ. Sociala rättigheter som är kärnpunkten i Marshalls teori innefattar rätten till ekonomisk välfärd och säkerhet samt rätten till fullt liv enligt samhällets rådande standarder. De sociala rättigheterna verkställs t. ex. genom utbildning och hälsovård. Även om de civila och politiska rättigheterna

enligt Marshall hade kommit före de sociala rättigheterna möjliggjorde den sociala rättigheten till utbildning (och därmed läs- och skrivkunnighet) användningen av de civila och politiska rättigheterna. (Marshall 1950/1992, 8, 21.) Marshall konstaterar träffande att ”I grunden handlar det inte om barnets rätt att gå i skolan utan den vuxna medborgarens rätt att vara utbildad” (Marshall 1950/1992, 16, egen översättning).

1.1.2 Medborgarskap enligt Heater och Tilly

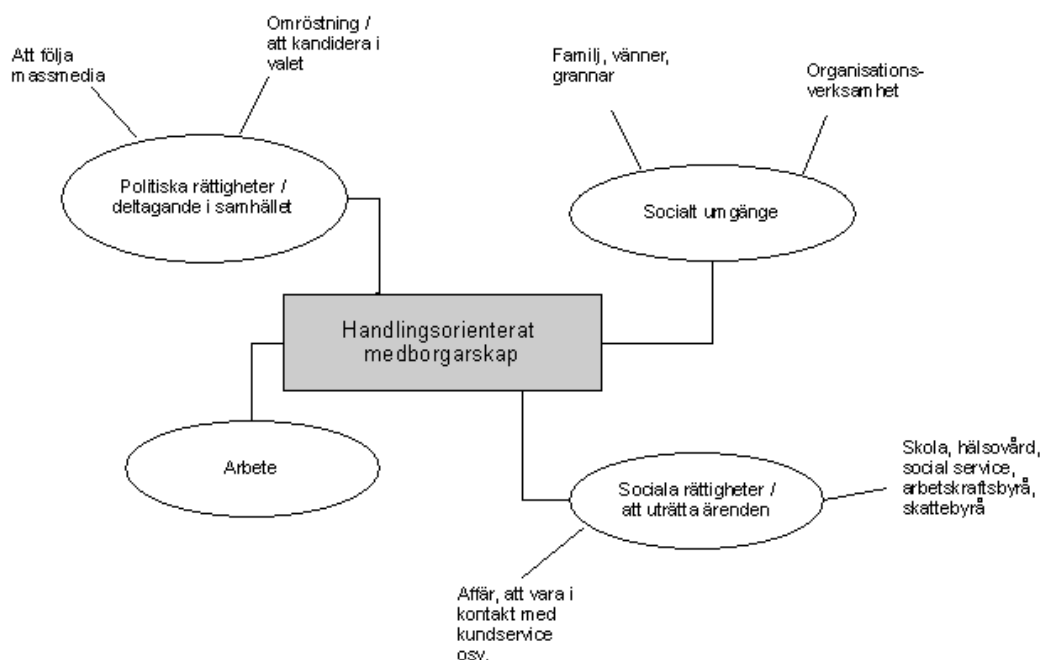
Marshalls synpunkter på medborgarskap baserar sig på medborgarens rättigheter. Heater (1999) och Tilly (1996) utvidgar begreppet genom att benämna medborgare av olika slag. Tilly (1996, 8) använder begreppen *tunt* och *tätt* (thin/thick) för att beskriva de två ändarna på medborgarskapskontinuum. I den tunna ändan finns endast få handlingar, rättigheter och plikter mellan medborgaren och staten. I den täta ändan är handlingar, rättigheter och plikter talrika. Enligt Tilly finns det inte endast en typ av medborgarskap utan det varierar till och med inom statens gränser. Heater (1999, 87) har också kommit fram till att medborgarskapet inte kan anses vara en kategori utan det är indelat i flera kategorier. Först och främst skiljer Heater *aktiv* och *passiv medborgare* från varandra. Den aktiva medborgaren är en full medborgare som har alla de rättigheter som staten erbjuder och som fullgör sina medborgerliga plikter. Såsom den aktiva medborgaren är den passiva medborgaren en full medborgare men han är apatisk vad gäller fullgörandet av plikter. Den tredje kategorin enligt Heater är *andra klassens medborgare* som juridiskt sett är medborgare men som i praktiken inte har alla rättigheter på grund av diskrimineringen. Den fjärde gruppen är *underklass* där människorna har ett juridiskt medborgarskap men på grund av den ekonomiska och kulturella fattigheten är de uteslutna från den sociala och politiska aktiviteten. Den sista kategorin är invånarna utan juridiskt medborgarskap, *denizens*. De har inga politiska rättigheter men de kan njuta av många medborgerliga, sociala och ekonomiska rättigheter (lägg märke till att *denizens* har också några politiska rättigheter i Finland).

1.1.3 Medborgarskapet i denna avhandling

De ovannämnda teorierna och synpunkterna på medborgarskapet ligger till grund för min uppfattning om medborgarskapet. För att avhandlingen består av två delar (språkkunskaperna

hos medborgarskapssökandena och språken i den medborgerliga vardagen) kommer jag att bygga på flera uppfattningar om medborgarskap. Den formella, juridiska, synpunkten ligger till grund när jag tar reda på medborgarskapssökandenas kunskaper i svenska. Sökandena vill erhålla finskt medborgarskap och därför måste de uppfylla olika krav (t. ex. språkkunskapskravet) som står i lagen (mer i 3.1 och 3.3). Utöver den juridiska synpunkten betraktar jag språkfärdigheten hos medborgarskapssökandena också från en handlingsorienterad synpunkt. Språkkravet finns i lagen för att säkra tillräckliga språkkunskaper hos sökandena för att de skall kunna agera som medborgare och utöva medborgerliga rättigheter och plikter. Även om några anser att det juridiska medborgarskapet är något passivt innehåller det enligt min åsikt många aktiviteter i vilka man behöver språket på ett eller annat sätt.

Den handlingsorienterade synpunkten på medborgarskapet är utgångspunkten för undersökningen av språken i den medborgerliga vardagen. I denna del är medborgarskapet inte endast juridiskt utan det handlar om att leva och ta del i samhället. Uppfattningen baserar sig på Heaters begrepp *denizen* där människan inte har juridiskt medborgarskap men åtnjuter många medborgerliga rättigheter. Medborgarskapet omfattar användningen av rättigheter och uppfyllandet av plikter enligt Marshalls teori. Utöver den har Tarnanens olika synpunkter påverkat min uppfattning om medborgarskapet. Medborgaren tar del i det politiska och sociala livet och anpassar sig till den nya kulturen. Därmed är han i kontakt med människor från den nya kulturen. Följande figur visar närmare vad det handlingsorienterade medborgarskapet i min avhandling innebär.

Figur 1 Handlingsorienterat medborgarskap

Som det kan ses i figuren gäller det handlingsorienterade medborgarskapet i min avhandling det vardagliga livet som man lever, oberoende av den medborgerliga statusen. Medborgaren är inte passiv utan det krävs handlingar och i många fall sker handlingarna åtminstone delvis via språket. Som Bron (2003, 606) konstaterar är språket en förutsättning för kommunikation och verksamhet i det sociala livet i mindre och större samhällen. Språket spelar en stor roll i det medborgerliga livet och jag är intresserad av hur språket/språken används i olika livssituationer som medborgare. Det handlingsorienterade medborgarskapet ligger till grund i intervjufrågorna om språken i den medborgerliga vardagen.

1.2 Språkfärdighet som begrepp

I språkvetenskapens historia finns det talrika betydelser och definitioner för begreppet *språkfärdighet*. Ibland tar man begreppet som självklarhet, ibland ger man begreppet en definition som preciserar språkkunskaperna mycket noggrant. Språkkunskaper har definierats på olika sätt på grund av den språkvetenskapliga traditionen och de dominerande teoretiska synpunkterna på språkets karaktär.

Hur språkfärdigheten definieras beror på om man syftar på 1) språkkunskaperna som man behöver internt (*autonomous language proficiency*) till exempel när man tänker eller löser problem, 2) språkkunskaperna som man använder i kommunikationen med andra människor (*communicative language proficiency*) eller 3) språkkunskaperna som en biologisk universalie som krävs att språket kan utvecklas och användas (*basic language proficiency*) (Canale 1983, 338–340). Strukturalism, som var den rådande språksynen på 1950-talet, ser språket som ett system som består av strukturer som man måste lära sig för att kunna använda språket. Nuförtiden baserar den rådande språksynen, den handlingsorienterade eller kommunikativa synen, sig på språkets sociala karaktär. Språket är ett medel i interaktion och handlingar. (Saville-Troike 2006, 24–25, 99–101.) I denna avhandling är jag närmast intresserad av den kommunikativa (handlingsorienterade) språkfärdigheten och dess teorier eftersom både de allmänna språkexamina och intervjuerna om användningen av språken i vardagen baserar sig på språkets handlingsorienterade karaktär.

1.2.1 Den handlingsorienterade språkfärdigheten

Språkvetenskapens historia känner många teorier och begrepp som syftar på sådan språkfärdighet som jag behandlar i min avhandling. Några lingvister använder begreppet *funktionell språkfärdighet*, Canale och Swain (1980) som jag kommer att presentera senare har valt begreppet *kommunikativ kompetens* och Gemensam europeisk referensram för språk baseras på *en handlingsorienterad grundsyn*. Av de ovannämnda begreppen är det sistnämnda mest använt nuförtiden. För att vara systematisk med begreppen kommer jag att använda termen *kommunikativ* då jag behandlar Canale och Swains modell men annars har jag föredragit termen *handlingsorienterad* enligt Gemensam europeisk referensram för språk.

Jag grundar min avhandling på Canale och Swains (1980) teori om språkfärdighet och på Gemensam europeisk referensram för språk (GERS). Canale och Swains teori är en grundläggande teori om kommunikativ kompetens som har citerats och omarbetats av många forskare. GERS är mer en handbok än en teori. Den baserar sig på olika teorier om kommunikativ (handlingsorienterad) språkfärdighet, även på Canale och Swains teori som är en av de viktigaste teorierna bakom GERS. GERS är nuförtiden en central handbok som språkundervisningen i Europa och därmed också i Finland baserar sig på. I Finland påverkar GERS t. ex. den nationella läroplanen, de lagstadgade språkexamina och språkkravet för

erhållandet av medborgarskap (Tarnanen & Huhta 2008, 263). I det följande presenteras först bakgrund till den handlingsorienterade (kommunikativa) språkfärdigheten och därefter Canale och Swains modell om kommunikativ kompetens samt GERS och dess utgångspunkter.

I teorierna om språkfärdighet används ofta begreppen *kompetens* och *performans* och skillnaderna mellan teorierna uppstår av de olikheter som definitionerna av dessa begrepp ger upphov till. Chomsky, som var den första som använde begreppen, förstår med kompetens kunskaper i språkets lingvistiska system (grammatik, andra språkliga aspekter) och med performans den egentliga användningen av språket (Chomsky 1965, 4). Chomskys teori om kompetens och performans fick kritik eftersom den inte tog hänsyn till språkets sociala och situationella karaktär. På grund av kritiken började man utveckla teorier om kommunikativ kompetens som lagar brister i Chomskys teori (se t. ex. Campbell och Wales 1970, Hymes 1972).

Den kommunikativa kompetensen har fått många beaktansvärda definitioner under tiderna och Canale och Swain (1980) har klassificerat dessa definitioner och teorier i tre klasser: 1) teorier om baskunskaper i kommunikation, 2) sociolingvistiska perspektiv på kommunikativ kompetens och 3) integrativa teorier om kommunikativ kompetens. Första klassen innefattar de teorier som ser den kommunikativa kompetensen som baskunskapen som möjliggör kommunikationen med andra människor. Teorierna kan framhäva miniminivån för kommunikationskunskaperna som man kan behöva i de vanligaste kommunikativa situationerna men samtidigt kan de förbise om ett yttrande är lämpligt i den sociokulturella kontexten eller inte. Som exempel tar Canale och Swain upp Savignons teori som framhäver de kunskaper man behöver för att få den andra människan att förstå vad man menar, "the skills that are needed to get one's meaning across". Det finns också teorier om baskunskaper i kommunikation som inte ger någon betydelse för den grammatiska exaktheten i yttrandet. (Canale & Swain 1980, 8–15.)

De sociolingvistiska perspektiven för kommunikativ kompetens baserar sig enligt Canale och Swain på tanken att språket används i en kontext. Yttrandet bör anpassas till kontexten och alla dess komponenter. Någon som lär sig språket bör lära sig även de regler som gäller att använda det i olika kontexter. I de sociolingvistiska perspektiven framhävs den sociala betydelsen som yttrandet får i en viss kontext, dvs. lingvistiskt samma yttrande har inte samma betydelse i olika situationer. (Canale & Swain 1980, 15–19.)

Tredje klassen, de integrativa teorierna om kommunikativ kompetens, kan enligt Canale och Swain definieras på följande sätt:

Enligt vår synpunkt kan en integrativ teori om kommunikativ kompetens anses som en teori som utgör en syntes mellan kunskapen om grammatiska basprinciper, kunskapen om hur språket används i sociala kontexter för att genomföra kommunikativa funktioner och kunskapen om hur yttranden och kommunikativa funktioner kan kombineras enligt diskursprinciper. (Canale & Swain 1980, 20, egen översättning.)

Som det kan ses av definitionen förutsätter Canale och Swain att de integrativa teorierna ger en heltäckande syntes av olika delar av kommunikativ kompetens. Enligt Canale och Swain (1980, 22) framhäver många integrativa teorier för mycket betydelsen av kommunikativa funktioner och alternativ för socialt beteende när grammatiska former för yttranden skapas. De anser att även faktorer som grammatisk komplexitet och transparens påverkar valet av grammatiska former.

1.2.2 Canale och Swains (1980) modell om språkfärdigheten

Canale och Swain (1980) utvecklade sin modell om språkfärdigheten vid skiftet av 1970- och 1980-talen. Modellen baserar sig på tidigare teorier och synpunkter om kommunikativ kompetens. Dessa teoretiska utgångspunkter presenterades i korthet i avsnitt 1.2.1. Canale och Swain (1980) anser att språket och därmed också språkfärdigheten kan ha olika funktioner, dvs. språket kan användas inte endast för kommunikativa syften utan även för självuttryck, verbalt tänkande osv. I sin modell koncentrerar de sig på den kommunikativa funktionen som språket har. Med kommunikation avser de den sociokulturella och interpersonella interaktionen som kan vara oförutsedd och som äger rum i en kontext. Såsom tidigare forskning har de också valt att använda begreppet *kommunikativ kompetens* i sin modell om språkfärdigheten. (Canale & Swain 1980, 23, 27, 29.)

Canale och Swain (1980, 28–31) anser att den kommunikativa kompetensen har tre delkomponenter: 1) *grammatisk kompetens*, 2) *sociolingvistisk kompetens* och 3) *strategisk kompetens*. Senare har Canale (1983, 339) delat den sociolingvistiska kompetensen i två olika kompetenser: *sociolingvistisk kompetens* och *diskurskompetens*. Här kommer jag att behandla delkomponenterna enligt Canales indelning.

Den grammatiska kompetensen innefattar kunskapen om lexikon, morfologi, syntax, semantik och fonologi. Med utgångspunkt i den grammatiska kompetensen är man kapabel att bilda och förstå yttranden (i skreven eller talad form) i sina bokstavliga betydelser. För Canale och Swain (1980) räcker det inte att man kan uttrycka eller förstå yttrandenas bokstavliga betydelser. Därför påstår de att den kommunikativa kompetensen också innefattar sociolingvistisk kompetens. Den sociolingvistiska kompetensen innefattar de kunskaper som man har för att producera och tolka yttrandets sociala betydelse. Språket bör anpassas enligt kontexten, ämnet i fråga, deltagarna osv. Med den tredje delkomponenten i kommunikativ kompetens, diskurskompetens, är man kapabel att förbinda yttrandena internt och med varandra för att få en sammanhängande text (talad eller skreven). De två centrala begreppen i diskurskompetensen är *kohesion* och *koherens*. Med kohesion syftar Canale och Swain på de sätt på vilka olika former och ord kan förbindas (t. ex. genom att använda pronomen, synonymer osv.). Koherensen är viktig när man sätter meningar i ordning. Med koherensregler kan man bilda logiska texter och visa t. ex. utveckling och kausalitet i texten. Den fjärde kompetenskomponenten, den strategiska kompetensen, gäller verbala och icke-verbala strategier som man enligt Canale och Swain (1980) kan använda i situationer av två slag. Man behöver dessa strategier i fall man råkar ut för ett misslyckande i kommunikation beroende på brister i grammatisk kompetens eller sociolingvistisk kompetens. Canale tillägger att strategierna även kan användas för att öka yttrandenas retoriska effekt. (Canale & Swain 1980, 28–31, Canale 1983, 339.)

1.2.3 Gemensam europeisk referensram för språk och begreppet *språkfärdighet*

Gemensam europeisk referensram för språk (GERS) är en europeisk, övernationell referensram som utvecklades för att främja inläringen och undervisningen av främmande språk och för att främja enhetlig bedömning av språkkunskaper i Europa. GERS har en handlingsorienterad grundsyn till språket och människan som använder språket. Människan ses som en social aktör som utför uppgifter som medlem i samhället. En del av de utförda uppgifterna är mycket verbala, en del helt icke-verbala. I GERS uppräknas de dimensioner som är förbundna med varandra i användningen och inläringen av språket. Dessa dimensioner är kompetenser, generell kompetens, kommunikativ språklig kompetens, kontexter, språkliga aktiviteter, språkliga processer, texter, domäner, strategier och uppgifter

(se bilaga 1). (GERS 2004, 1, 9–10.) Till närmare behandling tar jag den generella kompetensen och den kommunikativa språkliga kompetensen.

1.2.3.1 Generell kompetens

Till den generella kompetensen hör de färdigheter och kompetenser som man genom sina erfarenheter har tillägnat sig och som man kan använda för att utföra uppgifter. Dessa färdigheter och kompetenser påverkar människans förmåga att klara av de kommunikativa situationerna men de är inte nära förknippade med språket. GERS delar in den generella kompetensen i fyra delar: 1) deklarativ kunskap (*savoir*), 2) färdigheter (*know-how, savoir-faire*), 3) existentiell kompetens (*savoir-être*) och 4) inlärningsförmåga (*savoir-apprendre*). (GERS 2004, 99–106.)

Deklarativ kunskap syftar på kunskapen om världen, på sociokulturell kunskap och på interkulturell medvetenhet. Människans språkkunskaper och kunskap om världen utvecklas i förhållande till varandra. Sociokulturell kunskap, t. ex. kunskapen om ritualer, interpersonella relationer och sociala konventioner, är väsentligt om man vill kommunicera naturligt med en människa som kommer från en främmande kultur. Interkulturell medvetenhet utvecklas då man är i kontakt med människor från andra kulturer. Man lär sig att se likheter och olikheter mellan kulturer. Man lär sig även förstå att det finns ett enormt antal kulturer och att kulturen har regional och social variation. (GERS 2004, 146–149.) Den andra delen i generell kompetens, färdigheterna, består av två komponenter: praktiska färdigheter och interkulturell färdighet. Med hjälp av de praktiska färdigheterna klarar man sig i sociala situationer och de uppgifter som man bör utföra i vardagslivet, i arbetslivet och på fritiden. Med den interkulturella färdigheten kan man ställa kulturer i relation, använda olika strategier i kommunikation med människor från andra kulturer och sätta sig över stereotyper. (GERS 2004, 99–102.)

Utöver deklarativ kunskap och färdigheter består generell kompetens även av existentiell kompetens och inlärningsförmåga. Existentiell kompetens gäller personens individuella egenskaper såsom värderingar, attityder, motivation, övertygelser, kognitiva egenskaper och personlighetsfaktorer. Dessa egenskaper är betydliga eftersom de påverkar människans inlärningsförmåga och roller i kommunikativa situationer. Den fjärde delen i generell

kompetens, inlärningsförmågan, gäller ”förmågan att observera och delta i nya erfarenheter och införliva ny kunskap med befintlig kunskap, samt vid behov modifiera denna” (GERS 2004, 104). Inlärningsförmågan har flera delkomponenter och GERS nämner fyra av dem. Språklig och kommunikativ medvetenhet innefattar kunskapen om och förståelsen av uppbyggandet och användningen av språket. Allmän fonetisk medvetenhet och allmän fonetisk färdighet möjliggör att man kan särskilja och producera främmande ljud samt indela en sammanhängande ljudström i meningsfulla delar. Studietekniken gäller förmågan att effektivt utnyttja möjligheter att lära sig både självständigt och i undervisningssituationer. Med heuristik förmåga är man kapabel att hantera nya erfarenheter och använda sina kompetenser i inlärningssituationer. (GERS 2004, 103–106.)

1.2.3.2 Kommunikativ språklig kompetens

Utöver generell kompetens använder man kommunikativ språklig kompetens för att kommunicera effektivt med andra människor. Kommunikativ språklig kompetens har enligt GERS tre delkomponenter: 1) lingvistisk kompetens, 2) sociolingvistisk kompetens och 3) pragmatisk kompetens. (GERS 2004, 106.)

Lingvistisk kompetens, som syftar både på kunskapen om språket och förmågan att använda det, består av sex komponenter. Först handlar lingvistisk kompetens om kunskapen om lexikon. Lexikon innefattar kunskapen om lexikala enheter (både enskilda ord och fasta uttryck) och grammatiska enheter (de bundna ordklasserna, t. ex. artiklar, pronomen och prepositioner). Grammatisk kompetens gäller kunskapen om morfologi och syntax. För att forma morfologiskt och syntaktiskt korrekta ord, satser och meningar bör man ha kunskap om element (t. ex. morfer och ord), kategorier (t. ex. numerus, kasus, aktiv/passiv), klasser (t. ex. konjugationer, deklinationer, ordklasser), strukturer (t. ex. sammansättningar, satser, meningar), processer (t. ex. nominalisering, avljud) och relationer (t. ex. styrning, kongruens, valens). Den tredje komponenten i lingvistisk kompetens är semantisk kompetens. Lexikal semantik handlar om förhållandet mellan orden och kontexten (t. ex. referens, konnotation) och lexikala relationer (t. ex. synonymi/antonymi, kollokation). Grammatisk semantik gäller betydelsen av grammatiska element, kategorier, strukturer och processer. Den tredje komponenten i semantisk kompetens, pragmatisk semantik, handlar om logiska relationer som påverkar vilka betydelser man ger till det sagda eller det skrivna. Logiska relationer kan vara

t. ex. konsekvenser, presuppositioner och implikaturer. Fonologisk kompetens är den fjärde kompetensen som tillhör lingvistisk kompetens. Kompetensen gäller kunskapen att uppfatta och producera fonem och allofoner, distinktiva drag mellan fonem, prosodi och fonetisk reduktion. GERS ser även att rättskrivningen och färdigheten att läsa högt en text är delar av lingvistisk kompetens. (GERS 2004, 106–113.)

Sociolingvistisk kompetens innefattar kunskapen om den sociala dimensionen i språkbruket. Med sociolingvistisk kompetens kan man verbalt visa sociala relationer, agera artig, använda och förstå folkliga uttryck, skilja mellan stilnivåer och identifiera dialekter och accenter. Att visa verbalt sociala relationer beror på kulturen, deltagarnas samhällsställning, relationens närhet och diskursens stilnivå. Verbala alternativ att visa sociala relationer är valet av hälsningsfraser, tilltalsformer, utrop och kraftuttryck samt konventioner för turtagning. Artighetskonventionerna varierar mellan kulturer och denna variation kan lätt orsaka missförstånd i interkulturell kommunikation. Artighetskonventionerna innefattar positiv artighet (att visa intresse, beundran, att utbyta erfarenheter), negativ artighet (att undvika avsnoppning), användningen av ”tack”, ”skulle jag kunna få” osv. och brytning mot artighetskonventionerna med att vara ovänlig, kritisera någon osv. Folkliga uttryck tillhör allt språkbruk i samhället. Det antas att folkliga uttryck och deras betydelser är allmänt kända och därför är det viktigt att kunna använda och förstå uttryck såsom ordspråk, idiom, kända citat och uttryck för övertro, attityder och värderingar. Sociolingvistisk kompetens innefattar också kunskapen om skillnaderna i stilnivån och variationen i dialekter och accenter. Kunskapen om stilnivåer möjliggör att anpassa språkbruket enligt kontexten och kunskapen om dialekter och accenter ger information om deltagarna i kommunikation. (GERS 2004, 115–118.)

Den tredje delkomponenten i kommunikativ språklig kompetens är pragmatisk kompetens som delas in i tre delkomponenter: 1) diskurskompetens, 2) funktionell kompetens och 3) schemakompetens. Diskurskompetens gäller förmågan att organisera satser till en sammanhängande text. Organiseringen kräver kunskapen om ny/bekant information, kausalitet, koherens, kohesion och formgivning i en text. Funktionell kompetens handlar om hur språket används för att genomföra kommunikativa funktioner, dvs. funktionella syften. Kompetensen består av kunskapen om mikrofunktioner och makrofunktioner. Med mikrofunktioner hänvisas oftast till enkla (och korta) yttranden i kommunikationssituationer. Sådana yttranden kan vara t. ex. frågor, svar, förslag och uttryck för vilja eller känslor. Makrofunktioner gäller kategorier för användningen av muntlig diskurs eller skriftlig text.

Dessa kategorier består av längre följder av meningar som kan bilda t. ex. beskrivningar, berättelser, förklaringar och redogörelser. Den tredje delkomponenten i pragmatisk kompetens, schemakompetens, ses både som del av funktionell kompetens och som självständig delkomponent i pragmatisk kompetens. Schemakompetens gäller kunskapen om mönster för social interaktion (dvs. interaktionsscheman) och förmågan att använda dessa mönster. Scheman kan gälla i sin enkelhet t. ex. kunskapen om fråga–svar-par och påstående–enighet/oenighet-par. (GERS 2004, 119–124.)

Som jag redan tidigare har påpekat baserar sig GERS bland annat på Canale och Swains (1980) modell om kommunikativ kompetens. Därmed är det självklart att det finns många likheter mellan GERS och Canale och Swains modell. De största skillnaderna mellan modellen om kommunikativ kompetens och GERS är att GERS utöver den kommunikativa språkliga kompetensen också framhäver den generella kompetensen som beskrivs mycket noggrant. Det bör också påpekas att GERS beskriver den kommunikativa språkliga kompetensen och dess delkomponenter grundligt medan Canale och Swain lämnar sin modell på en generell nivå. Detta beror delvis på GERS:s uppgift som handbok som ska ge anvisningar för språkundervisningen. Likheterna och skillnaderna mellan Canale och Swains modell om kommunikativ kompetens och den kommunikativa språkliga kompetensen enligt GERS framställs i följande figur.

<u>Canale och Swain</u>		<u>GERS</u>
grammatisk kompetens	← →	lingvistisk kompetens
sociolingvistisk kompetens	← →	sociolingvistisk kompetens, funktionell kompetens som del av pragmatisk kompetens
diskurskompetens	← →	diskurskompetens som del av pragmatisk kompetens
strategisk kompetens	← →	strategi

Figur 2 Jämförelse mellan Canale och Swains modell och Gemensam europeisk referensram för språk

Som det kan ses i figuren har kompetenserna i Canale och Swains modell sina motsvarigheter i GERS. Allmänt taget kan man säga att benämningarna och indelningen av begreppen utgör de största skillnaderna medan innehållen står mycket nära varandra. Grammatisk kompetens och lingvistisk kompetens motsvarar varandra fullständigt. Canale och Swains sociolingvistiska kompetens finner sin motsvarighet i sociolingvistisk kompetens och funktionell kompetens som är en del av pragmatisk kompetens. Diskurskompetensen i Canale och Swains modell och GERS har samma innehåll med den skillnaden att i GERS är kompetensen en del av pragmatisk kompetens. Strategisk kompetens enligt Canale och Swain har ingen direkt motsvarighet i den kommunikativa språkliga kompetensen enligt GERS. GERS använder begreppet *strategi* (GERS 2004, 58–59) för att syfta på strategisk kompetens enligt Canale och Swain. Enligt GERS kan strategierna användas för att kompensera språklig svaghet eller brister i kommunikation men de har också andra funktioner. Språkanvändaren behöver strategier för att uppnå målet i kommunikationen på ett fullständigt och ekonomiskt sätt. Canale och Swains modell tar hänsyn endast till situationer där kommunikationen är i svårigheter.

Denna avhandling baserar sig på de ovanpresenterade teorierna om kommunikativ/handlingsorienterad språkfärdighet. Canale och Swains modell och GERS ger en bas för frågorna i intervjun med fyra invandrare. Detta syns i att jag koncentrerar mig på att reda på hur de intervjuade använder språken i kommunikativa situationer. Jag är också intresserad av hur användningen av språken påverkar mänskliga relationer och vice versa. Ytterligare är den handlingsorienterade språkfärdigheten utgångspunkten för de allmänna språkexamina som jag kommer att granska i samband med medborgarskapssökandenas språkkunskaper.

2 BEFOLKNINGEN I FINLAND ÅREN 1990–2008

Såsom i andra länder har befolkningen i Finland gått igenom förändringar genom tiderna. I Finlands närhistoria påverkade utvandringen till Sverige på 1970-talet så mycket att folkmängden minskade. På 2000-talet har invandringen fått en stor betydelse. Numera utgör invandringen en stor del av befolkningsökningen. Invandringen har en stor betydelse eftersom den naturliga befolkningsökningen är liten och befolkningen blir äldre. Invandringen ses som ett betydelsefullt fenomen vad gäller den finska arbetsmarknaden. (Korkiasaari & Söderling 2007, 239.)

2.1 Befolkningen enligt medborgarskap, födelsestat och modersmål

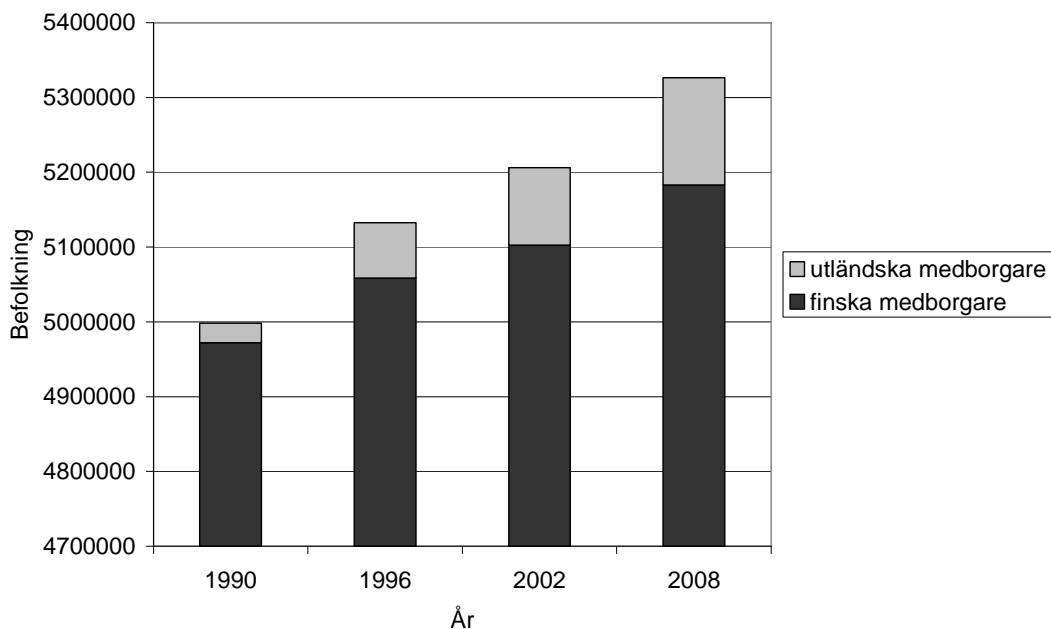
Invandringen till Finland har haft stora påverkningar på 1) antalet utländska medborgare¹, 2) antalet människor födda utanför Finland och 3) antalet människor med något annat modersmål än finska, svenska eller samiska (som är de inhemska språken i Finland). I de följande avsnitten kommer jag att beskriva befolkningen ur dessa aspekter.

2.1.1 Befolkningen enligt medborgarskap

Finland har till de senaste tiderna ansetts vara ett mycket homogent land vad gäller medborgarskapet. I det följande visas hur befolkningen har blivit mer heterogen och hur andelen och det absoluta antalet utländska medborgare har blivit högre under loppet av 1990- och 2000-talen. Följande figur visar hur befolkningen och antalet utländska medborgare har utvecklats i Finland 1990–2008.

---

¹ I detta arbete används begreppen *utländsk medborgare* och *utlänning* som synonymer, dvs. *utlänning* används inte om en person med en utländsk bakgrund men som är finsk medborgare.

Figur 3 Befolkningen i Finland: finska och utländska medborgare 1990–2008 (Statistikcentralen a.)

Som det kan ses i figur 3 har Finlands befolkning och antalet och andelen utlänningar ökat från 1990 till 2008. I slutet av 1990 var enligt Statistikcentralen² 99,5 procent av befolkningen finländare (4 972 223) och endast 0,5 procent utlänningar (26 255). I slutet av 2008 bodde i Finland 5 326 314 människor varav 97,3 procent var finska medborgare (5 183 058) och 2,7 procent utländska medborgare (143 256). Från år 1990 har antalet ökat med 117 000 personer, vilket är en märkbar ökning. För första gången steg antalet utländska medborgare över ett hundra tusen år 2002. (Statistikcentralen a.)

År 1990 var nästan 70 procent av utlänningarna från Europa. Tio procent var asiater och sju procent nordamerikaner. Ökningen i utlänningar kan delvis förklaras med förändringen i attityder mot invandringen. I början av 1990-talet började Finland ta emot större flyktingsgrupper (huvudsakligen från Somalia och före detta Jugoslavien) och ingermanländska återinvandrare från före detta Sovjetsunionen. De största utlänningsgrupperna var svenskar (6 051) och människor från före detta Sovjetunionen (4

² All Statistikcentralens statistik om Finlands befolkning tar med endast de personer som bor fast i Finland, dvs. personer med finskt medborgarskap som bor fast utomlands och utlänningar utan egentlig hemvist i Finland tillhör inte Finlands befolkning.

181). Också tyskar (1 568), amerikaner (1 475) och briter (1 365) utgjorde större grupper. Detta är i enighet med att största delen av utlänningarna var européer. (Statistikcentralen a.)

På grund av förändringarna i befolkningen och invandringen har situationen förändrats. År 2008 var drygt 60 procent av utlänningarna européer. Till och med 20 procent var från Asien och 10 procent från Afrika. (Statistikcentralen a.) I följande tabell visas de största utlänningsgrupperna i Finland år 2008.

Tabell 1 De största grupperna med utländskt medborgarskap i Finland 2008 (Statistikcentralen a.)

medborgarskap	2008		
	män	kvinnor	totalt
Ryssland och före detta Sovjetunionen	11 104	15 955	27 059
Estland	10 610	11 994	22 604
Sverige	4 860	3 579	8 439
Somalia	2 560	2 359	4 919
Kina	2 222	2 398	4 620

Tabellen visar väl hur antalet utlänningar har ökat under 18 år. Ryssland och före detta Sovjetunionen är den största medborgarskapsgruppen med 27 059 personer. Estland ligger nära med 22 604 personer. Dessa antal kan delvis förklaras med ingermanländska återinvandrare. Svenska medborgare har ökat med drygt 2 000 personer. I tabellen kan man se förändringen i mottagandet av flyktingar på 1990-talet. Somalierna har blivit fjärde största gruppen. (Pitkänen 2007, 74.) Kineser har ökat väldigt i Finland också.

I åldersfördelningen bland de utländska medborgarna framhävs andelen 20–39-åriga. År 2008 var 47,4 procent av utlänningarna 20–39-åriga. En fjärdedel var 40–59-åriga och närmare 20 procent var under 20-åriga. Över 60-åriga var 7,5 procent av utlänningarna. (Statistikcentralen a.)

2.1.2 Befolkningen enligt födelsestat

Om man betraktar befolkningen enligt födelsestaten ser man att det bor betydligt fler människor med utländsk bakgrund i Finland än om man ser endast på medborgarskapet. Enligt medborgarskapet var 0,5 procent av befolkningen utlänningar i slutet av 1990 men

samtidigt var 1,3 procent av befolkningen födda utanför Finland. År 1990 var de största grupperna födda utomlands Sverige (24 541) och före detta Sovjetunionen (9 661). Andra större grupper men betydligt mindre var Förenta Staterna (2 398), Tyskland (2 177), Britannien (1 638) och Vietnam (1 550) (Statistikcentralen b). Det stora antalet människor födda i Sverige kan förklaras med de finska återinvandrarnas barn (Korkiasaari & Söderling 2007, 262). Vietnam var en stor grupp på grund av landsflykten efter Vietnamkriget (Pohjanpää et al. 2003, 10).

Såsom antalet utlänningar har också antalet människor födda utanför Finland stigit från 1990-talet. År 2008 var 2,7 procent av Finlands befolkning utlänningar och 4,1 procent av befolkningen födda utanför Finland. Om antalet människor födda utanför Finland var 64 922 år 1990 var det redan 218 626 år 2008. (Statistikcentralen b.) Följande tabell visar de största grupperna år 2008.

Tabell 2 De största grupperna i Finland 2008 klassificerade enligt födelsestat (Statistikcentralen, b.)

2008			
födelsestat	män	kvinnor	totalt
Finland	2 501 718	2 605 970	5 107 688
Före detta Sovjetunionen och Ryssland	19 816	32 685	52 501
Sverige	15 868	14 772	30 640
Estland	9 154	10 020	19 174
Somalia	3 346	3 006	6 352
Kina	2 512	3 470	5 982
Före detta Jugoslavien	3 249	2 582	5 831

Tabell 2 visar att före detta Sovjetunionen och Ryssland samt Sverige fortfarande är de största grupperna födda utomlands. För tydlighetens skull har Sovjetunionen och Ryssland här slagits ihop. Nya grupper är Estland, Somalia, Kina och före detta Jugoslavien. Stora antalet människor från Ryssland, Sovjetunionen och Estland kan delvis förklaras med ingermanländska återinvandrare. Människor från Somalia och före detta Jugoslavien har kommit till Finland mest som flyktingar eller asylsökande. (Pitkänen 2007, 74.)

2.1.3 Befolkningen enligt modersmål

Antalet modersmål talade i Finland har ökat samtidigt som invandringen har växt. I Finland talades 60 modersmål år 1990 medan 2008 det fanns redan 140 modersmål varav 107 talades av minst tio personer. De inhemska språken som är finska, svenska och samiska talas av 5 135 776 människor (2008). (Statistikcentralen c.)

År 1990 var de ryskspråkiga (3 884) den största gruppen med ett främmande språk som modersmål men engelskspråkiga låg mycket nära med 3 569 talare. Andra språkgrupper med över ett tusen talare var tyska (2 427), vietnamesiska (1 643), estniska (1 394) och arabiska (1 138). År 1990 fanns det knappt 25 000 människor som talade främmande språk som modersmål. Vad som är anmärkningsvärt är att 70 procent av de ryskspråkiga var kvinnor. Detta kan delvis förklaras med äktenskapen med finländska män. Å andra sidan är männen en betydande majoritet bland engelsk-, tysk- och särskilt arabiskspråkiga. (Statistikcentralen c.) Följande tabell visar situationen med modersmålen i Finland år 2008.

Tabell 3 De största grupperna i Finland klassificerade enligt modersmål år 2008 (med undantag av finska, svenska och samiska) (Statistikcentralen c.)

2008			
språk	män	kvinnor	totalt
ryska	19 088	29 652	48 740
estniska	10 411	11 946	22 357
engelska	7 579	3 765	11 344
somaliska	5 560	5 087	10 647
arabiska	5 578	3 228	8 806
kinesiska	3 085	3 373	6 458
alla främmande språk	96 581	93 957	190 538

Som tabellen visar var ryska fortfarande det mest talade främmande språket i Finland 2008. Antalet ryskspråkiga har ökat betydligt och år 2008 fanns det nästan 50 000 ryskspråkiga som är nästan 45 000 mer än år 1990. Estniskan har blivit det näst största språket med över 20 000 talare. Även engelska och somaliska överskrider 10 000 talare. År 2008 talade nästan 200 000 människor något främmande språk som modersmål.

2.2 Befolkningen på det svenskspråkiga området

Avsnitten ovan presenterar befolkningen i hela Finland men eftersom avhandlingen mest handlar om befolkningen på det svenskspråkiga området i Finland ska jag presentera befolkningen även på detta område. Det vållar svårigheter att definiera begreppet *svenskspråkigt område* eftersom man kan ha olika definitioner och uppfattningar beroende på kontexten. Här menas med svenskspråkigt område de kommuner som enligt lagen är tvåspråkiga eller svenskspråkiga. I språklagen (423/2003) föreskrivs att de kommuner som ”har både finskspråkiga och svenskspråkiga invånare och minoriteten utgör minst åtta procent av invånarna eller minst 3 000 invånare” är tvåspråkiga (423/2003, 5 §). En enspråkigt svenskspråkig kommun är en kommun med en svenskspråkig majoritet och den finskspråkiga minoriteten uppfyller inte de krav som nämns ovan. En enspråkig kommun kan även bestämma att bli tvåspråkig även om den finsk- eller svenskspråkiga minoriteten inte är tillräckligt stor. (423/2003, 5 §.)

Att definiera det svenskspråkiga området enligt den lagstiftade indelningen i enspråkiga och tvåspråkiga kommuner baserar sig på tanken att det i tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner är möjligt för en invandrare att lära sig svenska i det vardagliga livet (skola, umgänge med andra människor, media osv.). I tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner har en invandrare en större möjlighet att ta del i det svenskspråkiga samhället än i finskspråkiga kommuner där antalet svenskspråkiga är mycket lågt och möjligheten att få undervisning på svenska är obefintlig.

Efter områdesindelningen 1.1.2009³ fanns det 348 kommuner i Finland varav 298 var finskspråkiga, 19 svenskspråkiga, 18 tvåspråkiga med finska som majoritet och 13 tvåspråkiga med svenska som majoritet (se bilaga 2). Av de svenskspråkiga kommunerna är 16 åländska kommuner som enligt självstyrelselagen för Åland (1144/1991) är enspråkigt svenskspråkiga. I de tvåspråkiga eller svenskspråkiga kommunerna bor 31,3 procent av Finlands befolkning och av dessa är 16,5 procent svenskspråkiga och 7,0 procent talar något annat språk än de inhemska språken som modersmål. (Statistikcentralen d.) I följande tabell

³ Här används områdesindelningen 1.1.2009 eftersom den senaste tillgängliga statistiken om utländska medborgare och språken i kommunerna använder denna indelning. Det har hänt förändringar i områdesindelningen efter denna tidpunkt men de beaktas inte här.

kan man se de tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner som relativt sett har flest invånare med främmande språk som modersmål.

Tabell 4 Tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner med relativt sett flest invånare med främmande språk som modersmål (Statistikcentralen d.)

kommun	invånarantalet	svenskspråkiga	svenskspråkiga %	främmande språk	främmande språk %
Helsingfors	576 632	35 124	6,1	55 245	9,6
Oravais	2 158	1 746	80,9	189	8,8
Vanda	195 397	5 841	3,0	16 377	8,4
Esbo	241 565	20 136	8,3	19 394	8,0
Åbo	175 582	9 167	5,2	11 798	6,7
Mariehamn	11 005	9 646	87,7	718	6,5
Föglö	576	522	90,6	36	6,3

Som det kan ses i tabellen är nästan en tiondedel av helsingforsarna andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga. Andra kommuner där över sex procent av invånarna talar något främmande språk som modersmål är Oravais, Vanda, Esbo, Åbo, Mariehamn och Föglö. I Oravais, Mariehamn och Föglö är det sannolikt att de som talar ett främmande språk som modersmål lär sig svenska i stället för finska på grund av den stora andelen svenskspråkiga invånare. I Helsingfors, Vanda och Åbo är andelen invånarna med ett främmande språk som modersmål till och med större än andelen svenskspråkiga. I dessa städer lär man sig troligen mer finska än svenska. Svenska språket i omgivningen möjliggör att invandrarna lär sig svenska som andra språk, inte som främmande språk eftersom de lär sig språket i målspråkmiljön med eller utan undervisning (se t. ex. Viberg 1989, 9–11). Följande tabell visar de tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner med relativt sett flest utländska medborgare.

Tabell 5 Tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner med relativt sett flest utländska medborgare (Statistikcentralen d.)

kommun	invånarantalet	svenskspråkiga	svenskspråkiga %	utländska medborgare	utländska medborgare %
Föglö	576	522	90,6	61	10,6
Mariehamn	11 005	9 646	87,7	1 095	10,0
Eckerö	921	829	90,0	83	9,0
Oravais	2 158	1 746	80,9	170	7,9
Lumparland	387	354	91,5	29	7,5
Hammarland	1 440	1 370	95,1	100	6,9
Korsnäs	2 219	2 024	91,2	150	6,8

Tabellen ger vid handen att de svenskspråkiga kommunerna Föglö, Mariehamn, Eckerö, Lumparland, Hammarland och Korsnäs samt den tvåspråkiga kommunen Oravais har relativt flest utländska medborgare. I Föglö och Mariehamn överskrider andelen till och med tio procent. Jämförelsen mellan andelen andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga och andelen utländska medborgare i de åländska kommunerna visar att en stor del av utländska medborgare talar svenska som modersmål (och är antagligen svenskar) eftersom andelen utlänningar i dessa kommuner är mycket högre än andelen andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga.

Det är mycket svårt att beräkna hur många av dem som talar något främmande språk som modersmål lär sig och använder svenska i Finland. Det finns människor som lär sig både finska och svenska och dem som lär sig inget av de inhemska språken. Det är också mycket problematiskt att uppskatta hur bra personen måste kunna språket för att man skall kunna sätta honom/henne i kategorin ”kan finska” eller ”kan svenska”. För att försöka beräkna antalet människor som talar något främmande språk som modersmål men använder också svenska i vardagen kan man se på statistiken om tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner. I de svenskspråkiga kommunerna bor knappt 2 000 människor med främmande språk som modersmål och det är troligt att största delen av dem lär sig svenska. I de tvåspråkiga kommunerna med svenska som majoritet bor 3 000 människor med främmande språk som modersmål. Man kan anta att nästan alla av dem kan svenska åtminstone hjälpligt. I de tvåspråkiga kommunerna med finska som majoritet är över 110 000 människor andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga. Hur många av dem som kan svenska och använder svenska i vardagen är mycket svårt att säga. De svenskspråkiga minoriteterna i dessa kommuner är så stora att åtminstone en del av människorna med främmande språk som modersmål tar del i det svenskspråkiga samhället och med anledning av det lär sig svenska. (Statistikcentralen d.) I tvåspråkiga kommuner påverkar språkkunskapskraven i arbetslivet också språkkunskaperna hos invånarna som har främmande språk som modersmål. För att kunna arbeta i en tvåspråkig kommun förutsätts det i många fall kunskaper i både finska och svenska.

I ljuset av de ovannämnda siffrorna skulle jag vilja säga att åtminstone 5 000–10 000 människor med ett främmande språk som modersmål lär sig och använder svenska i sin vardag. Siffran kan också vara mycket större beroende på människornas språkval i de tvåspråkiga kommunerna med finska som majoritet.

2.3 Att invandra till Finland – varför?

Det finns olika sätt att dela invandrare i olika grupper i Finland. Det beror på indelningen om man kan få specifik statistik om gruppernas storlek. Att få uppdaterad statistik blir svårare också därför att orsaken att bo i Finland kan förändras under boendetiden. Forsander et al. (2004, 34) har gjort följande indelning i olika invandrargrupper i Finland (grupperna är delvis överlappande):

1. Ingermanländska återinvandrare (sammanlagt över 25 000 år 2004) och andra återinvandrare av finsk härkomst och deras barn.
2. Utlänningar som är gifta med finländare (sammanlagt 45 000 år 2004, orsaken att flytta till Finland kan vara något annat än äktenskap).
3. Flyktingar och asylsökande.
4. Invandrare som har flyttat till Finland på grund av arbete eller studier och deras familjemedlemmar.

(Forsander et al. 2004, 34; Korkiasaari et al. 2007, 263.)

Den ovanstående indelningen är mycket lika med indelningen som Pentti Arajärvi (2009) har gjort i sin rapport *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut*. Han nämner sex olika grunder att invandra till Finland: asylsökande, kvotflykting, återinvandrare, arbetsbetingad invandring, familjeåterförening och någon annan grund. Familjebanden har varit den vanligaste orsaken att flytta till Finland men den arbetsbetingade invandringen ökar sin betydelse hela tiden. Finland tar årligen emot 750 kvotflyktingar och genom asylprocessen får några tiotal asylsökande flyktingsstatus. Till slutet av 2006 hade Finland tagit emot sammanlagt nästan 28 000 flyktingar. (Arajärvi 2009, 13.)

Utöver orsaken till invandringen skiljer sig invandrargrupperna från varandra om man tänker på språkkunskaperna och möjligheten att ansöka om medborgarskap. De ingermanländska återinvandrarna har ett historiskt band till Finland och är därför möjligen mycket intresserade att ansöka om finskt medborgarskap. Kraven i medborgarskapslagen berör ändå också dem och de får inga lindringar från kraven. För att få uppehållstillstånd som återinvandrare bör man avlägga en examen i finska eller svenska på nivå A2 på Gemensam europeisk referensram för språk (Migrationsverket). Därför har återinvandrarna åtminstone

baskunskaper i finska eller svenska och det är troligen lättare att lära sig språket vidare. Också viljan att ansöka om medborgarskap kan motivera språkinläringen.

Utlänningarna som är gifta med finländare har en potentiell omgivning för att lära sig någotdera av de inhemska språken. Paret kan välja att använda finska eller svenska som hemspråk. Via sina makar/makor har utlänningarna en färdig bekantskapskrets i vilken han/hon kan använda finska eller svenska. Utlänningarna som är gifta med finländare har en lindring i boendetidskravet för medborgarskap. Medan andra måste bo i Finland sex år räcker det för dem att bo här fyra år. Såsom utlänningarna som är gifta med finländare kan också invandrarna som har kommit för att arbeta eller studera ha en sådan språklig omgivning i arbetet eller i läroanstalten i vilken de har en möjlighet att lära sig finska och/eller svenska både formellt och informellt. Det kan också finnas några språkkunskapskrav för arbetet eller studierna och därför måste man verkligen studera eller på något annat sätt lära sig språket för att få en arbets- eller studieplats. För alla arbets- och studieplatser krävs det dock inte kunskaper i finska eller svenska utan det kan vara tillräckligt med kunskaper i något annat språk, vanligen i engelska. Beroende på vistelsetiden och viljan att stanna i landet kan en del av invandrarna som har kommit för att arbeta eller studera vilja ansöka om medborgarskap och då måste de uppfylla de vanliga kraven för medborgarskap.

Vad gäller språkkunskaper och medborgarskap är flyktingarna och asylsökandena kanske i den svåraste ställningen. Ofta har de inga kunskaper i finska eller svenska innan de kommer till landet. De erbjuds språkundervisning som en del av integrationsutbildning men inte alla deltar i utbildningen. En del är illitterata eller icke-skrivkunniga vilket orsakar svårigheter i språkinläringen. Flyktingarna och asylsökandena kommer ofta i grupper i vilka flera personer har samma modersmål. Detta kan vara omotiverande vad gäller användningen av finska eller svenska (detta kan gälla också andra invandrargrupper). Bristerna i språkkunskaperna är troligen en av de viktigaste orsakerna varför det är svårt för några flyktingar att få finskt medborgarskap.

2.4 Sammanfattning

Befolkningen i Finland har gått igenom stora förändringar under de senaste årtiondena. Befolkningen har ökat från 4 029 803 invånare år 1950 till 5 326 314 invånare år 2008.

Ökningen under denna tid har varit ca 1,3 miljoner invånare. (Statistikcentralen e.) Utöver ökningen i antalet invånare har även antalet 1) utlänningar, 2) människor födda utomlands och 3) människor med ett främmande språk som modersmål stigit. Följande tabell beskriver befolkningen ut dessa aspekter.

Tabell 6 Utländska medborgare, människor födda utomlands och människor med främmande språk som modersmål 1990 och 2008

	1990		2008	
	utländska medborgare	26 255	0,5 %	143 256
födda utomlands	64 922	1,3 %	218 626	4,1 %
främmande språk som modersmål	24 783	0,5 %	190 538	3,6 %

Ryssland har varit ett betydelsefullt land vad gäller invandringen till Finland. En stor del av utländska medborgare och människor födda utomlands är ryssar. Ryskan är också det största främmande språket i Finland. En orsak till detta är ingermanlänningar som fick status som återinvandrare på 1990-talet. Invandringen från Asien och Afrika har ökat på grund av förändringen i flyktingspolitiken. Därigenom har Finland tagit emot flyktingar t. ex. från Vietnam, Chile, Somalia och före detta Jugoslavien. Utöver återinvandrare och flyktingar flyttar det till Finland t. ex. asylsökande, arbetstagare och en del på grund av familjeföreningen.

På det svenskspråkiga området (de tvåspråkiga och svenskspråkiga kommunerna, sammanlagt 50 kommuner) är 16,5 procent av befolkningen svenskspråkiga och 7 procent har något främmande språk som modersmål. Särskilt i de svenskspråkiga kommunerna och i de kommuner i vilka svenskan är majoritetsspråket lär sig invandrarna svenska som andra språk.

3 MEDBORGARSKAPET OCH SPRÅKKUNSKAPSKRAVET I FINLAND

I Finlands grundlag föreskrivs att man kan få finskt medborgarskap på tre olika sätt. Det vanligaste sättet är att man blir finsk medborgare vid födelsen. Man kan även bli finsk medborgare efter anmälan eller på ansökan. (731/1999, 5 §.) Närmare bestämmelser om det finska medborgarskapet, inklusive språkkunskapskraven, som är en väsentlig del av denna avhandling, ges i medborgarskapslagen (359/2003). I detta kapitel presenterar jag den finska medborgarskapslagen och tar reda på de sätt på vilka de personer som ansöker medborgarskap kan visa sina språkkunskaper.

3.1 Medborgarskapslagen 359/2003

Som det redan tidigare har påpekats kan man enligt grundlagen (731/1999) och medborgarskapslagen (359/2003) förvärva finskt medborgarskap på tre olika sätt: vid födelsen, efter anmälan eller på ansökan. I det följande presenterar jag dessa sätt i huvuddrag och kommer att framhäva medborgarskapet på ansökan, och särskilt dess språkkunskapskrav, eftersom det är den punkten i medborgarskapslagen som är väsentligast för min undersökning.

3.1.1 Medborgarskap vid födelse

Vanligen blir en person finsk medborgare vid födelsen. Detta sker enligt jus sanguinis-principen som har presenterats i avsnitt 1.1. Detta betyder att ett nyfött barn blir finsk medborgare eftersom det är av finsk härkomst.

Man blir en finsk medborgare vid födelse om man uppfyller följande krav:

- 1) modern är finsk medborgare
- 2) fadern är finsk medborgare, och
  - a) är gift med barnets moder, eller
  - b) barnet föds i Finland och mannens faderskap till barnet fastställs,
- 3) fadern är död, men var finsk medborgare vid sin död, och
  - a) var gift med barnets moder, eller
  - b) barnet föds i Finland och mannens faderskap till barnet fastställs, eller

- 4) barnet föds i Finland och inte vid födelsen får någon främmande stats medborgarskap, och barnet inte på grundval av födelsen ens i andra hand har rätt att förvärva någon främmande stats medborgarskap. (359/2003, 9 §.)

I lagen stadgas även om adoptivbarn, hittebarn och barn till föräldrar med okänt medborgarskap. Ett utländskt adoptivbarn blir finsk medborgare om barnet är under 12 år och åtminstone en av adoptivföräldrarna är finsk medborgare. Ett hittebarn och ett barn till föräldrar med okänt medborgarskap anses som finsk medborgare om barnet inte har konstaterats vara en främmande stats medborgare. Barnet behåller sitt finska medborgarskap om han eller hon har fyllt fem år innan han eller hon konstateras vara en främmande stats medborgare. (359/2003, 10 och 12 §.)

3.1.2 Medborgarskap efter anmälan

Man kan förvärva finskt medborgarskap efter anmälan om man har en stark förbindelse till Finland (jus sanguinis-princip). Först föreskrivs det om situationer där sökandens fader är finsk medborgare. Sökanden får medborgarskapet om fadern var finsk medborgare vid sökandens födelse och sökanden föddes

- 1) i Finland och faderskapet fastställdes först efter att han eller hon fyllt 18 år eller ingått äktenskap före fyllda 18 år, eller
- 2) utanför Finland och faderskapet har fastställts. (359/2003, 26 §.)

Medborgarskap efter anmälan gäller också adoptivbarn som har fyllt 12 år, om åtminstone en av adoptivföräldrarna är finsk medborgare och adoptionen är giltig i Finland (359/2003, 27 §). En ung person mellan 18 och 22 år förvärvar finskt medborgarskap efter anmälan om han eller hon har bott i Finland sammanlagt minst 10 år och han eller hon inte har dömts till fängelsestraff. Personen bör ha bott i Finland utan avbrott två år före anmälan för medborgarskapet. (359/2003, 28 §.)

En person som tidigare har varit finsk medborgare kan förvärva finskt medborgarskap efter anmälan. Personen bör ha fyllt 18 år och ha bott i Finland sammanlagt tio år varav två år utan avbrott före anmälan för medborgarskapet. (359/2003, 29 §.) En person med nordiskt medborgarskap får finskt medborgarskap efter anmälan om han eller hon har fyllt 18 år och han eller hon har fått danskt, isländskt, norskt eller svenskt medborgarskap på något annat sätt

än genom naturalisation. Personen bör ha bott i Finland de senaste sex åren och under denna tid har han eller hon inte blivit dömd till fängelsestraff. (359/2003, 30 §.)

3.1.3 Medborgarskap på ansökan

Man kan förvärva finskt medborgarskap på ansökan om man inte kan förvärva det vid födelsen eller efter anmälan. Då gäller jus solis-principen som grundar sig på personens hemvist i Finland. Lagen sätter följande villkor för naturalisationen⁴.

En utlänning beviljas på ansökan finskt medborgarskap, om han eller hon när ansökan avgörs

- 1) har fyllt 18 år eller före det ingått äktenskap,
- 2) har eller har haft sitt egentliga bo och hemvist i Finland (*boendetid*),
  - a) de senaste sex åren utan avbrott (*oavbruten boendetid*), eller
  - b) åtta år efter det han eller hon fyllt 15 år, varav de senaste två åren utan avbrott (*förvärvad boendetid*),
- 3) inte har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller meddelats besöksförbud (*oförvitlighetsvillkor*),
- 4) inte väsentligt har försummat sin underhållsskyldighet eller sina offentligrättsliga betalningsförpliktelser,
- 5) tillförlitligt kan redogöra för sin försörjning, och
- 6) har nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda finska eller svenska eller i stället för muntliga språkkunskaper motsvarande kunskaper i finskt teckenspråk (*språkkunskapsvillkor*). (359/2003, 13 §, kursiveringen enligt originalet.)

Även om personen uppfyller de ovannämnda villkoren kan medborgarskapet förnekas på grund av statens säkerhet eller personens avsikt att utnyttja finska medborgarskapet utan att bosätta sig i Finland (359/2003, 13 §).

Enligt villkoren för naturalisation kan en utlänning få finskt medborgarskap först efter han eller hon är myndig eller gift och då han eller hon har bott i Finland en tillräckligt lång tid. Personen bör också vara ostraffad och han eller hon bör kunna fullgöra sina plikter. Villkoren innehåller även ett krav på tillräckliga språkkunskaper i finska, svenska eller i finskt teckenspråk. (359/2003, 13 §.) Även om alla de ovannämnda villkoren är väsentliga för att

---

⁴ Ett annat begrepp för att förvärva medborgarskap på ansökan är *naturalisation*. Begreppet används även i medborgarskapslagen.

erhålla medborgarskap koncentrerar jag mig här på det sjätte villkoret, språkkunskapsvillkoret, som är mycket centralt för denna avhandling.

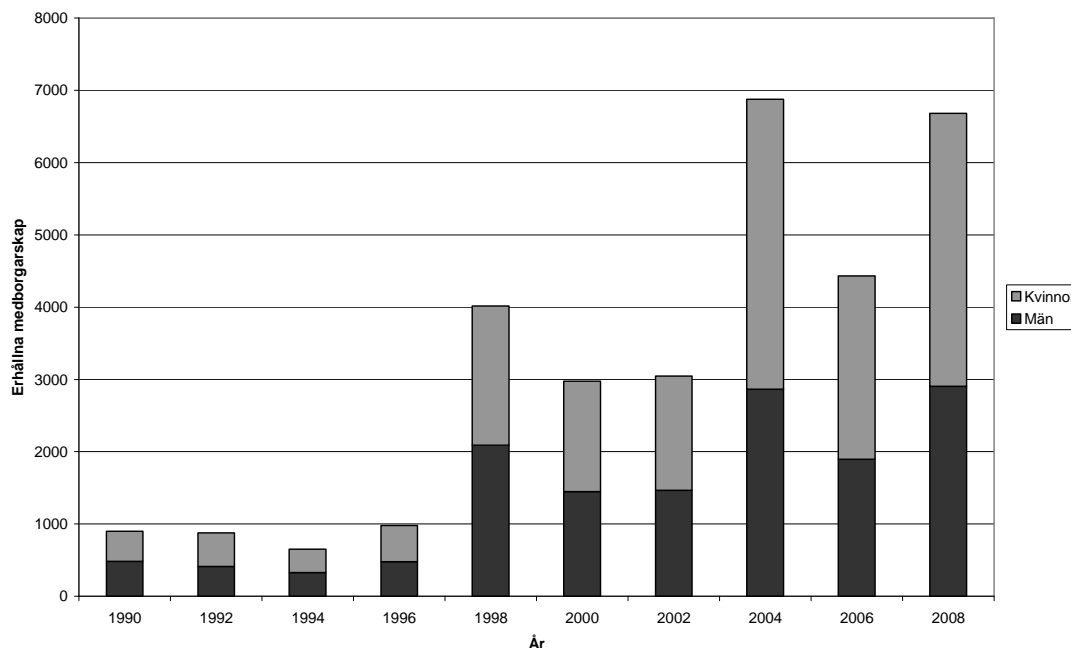
I medborgarskapslagens 17 paragraf föreskrivs det i allmänhet hur en sökande kan visa sina kunskaper i finska eller svenska. Närmare föreskrifter finns i andra lagar och myndigheternas bestämmelser.

Att språkkunskapsvillkoret uppfylls kan visas genom avläggande av en allmän språkexamen på färdighetsnivå tre eller statens språkexamen med nöjaktig förmåga att använda språket i tal och skrift eller genom att fullgöra den grundläggande utbildningens lärokurs med finska eller svenska som modersmål. Språkkunskaper kan också visas genom annan skolutbildning eller på något annat sätt, om den som utfärdar examensintyg över statens språkexamen har bedömt att språkkunskapsnivån uppfyller språkkunskapsvillkoret. (359/2003, 17 §.)

De finns också några undantag från språkkunskapsvillkoret. En sökande kan få finskt medborgarskap utan att visa sina språkkunskaper om han eller hon har ett dåligt hälsotillstånd eller om han eller hon har en hörsel-, syn- eller talskada. (359/2003, 18 §.) Dessutom kan en medsökande under 15 år få finskt medborgarskap utan att visa språkkunskaper om sökanden bor i Finland då ansökan avgörs (359/2003, 23 §). Ett barn med utländskt medborgarskap kan få finskt medborgarskap på vårdnadshavarens ansökan om vårdnadshavaren är finsk medborgare och barnet bor hos honom/henne (359/2003, 24 §).

3.2 Erhållandet av finskt medborgarskap under åren 1990–2008

Fram till 1980-talet var det mycket sällsynt att erhålla finskt medborgarskap, årligen blev endast några hundra utlänningar finska medborgare. På 1980-talet översteg det årliga antalet erhållna medborgarskap första gången ett tusen. (Statistikcentralen f.) I följande figur kan man se de erhållna medborgarskapen under åren 1990–2008.

Figur 4 Erhållna medborgarskap 1990–2008 (Statistikcentralen f.)

Figur 4 visar att antalet erhållna medborgarskap började stiga betydligt mot slutet av 1990-talet. Då kunde de stora invandrargrupperna som kom till Finland i början av 1990-talet söka om medborgarskap efter några års vistelsetid i landet. På 2000-talet har antalet erhållna medborgarskap legat mellan ca 3 000 och 7 000. Under åren 1990–2008 har över 58 000 personer fått finskt medborgarskap.

År 1990 erhöll 899 människor finskt medborgarskap. Sverige var den största gruppen: då blev 228 svenska medborgare finska medborgare. En betydligt mindre men ändå en stor grupp då för tiden var Ryssland med 85 personer som erhöll finskt medborgarskap. De näst största grupperna var mycket obetydligare: Storbritannien (34), Förenta Staterna (27), Polen (25), Tyskland (23), Indien (21) och Sri Lanka (21). (Statistikcentralen f.)

År 1990 fanns det endast en grupp som översteg ett hundra (Sverige) men år 2008 fanns det redan en grupp över ett tusen och åtta grupper över ett hundra. Ryssland och före detta Sovjetunionen var den största gruppen (2 234). Förändringen i antalet flyktingar och de som fick asyl i Finland syns även i statistiken om erhållna medborgarskap. År 2008 var Somalia (595), Irak (379), Iran (329), före detta Serbien och Montenegro (324) och Afghanistan (279) de största grupperna efter Ryssland som fick finskt medborgarskap. Sverige hade kommit

många steg ner i ordningen (nu på 7 plats) även om antalet svenskar som fick finskt medborgarskap (274) var större än år 1990. (Statistikcentralen f.)

3.3 Uppfyllandet av språkkunskapsvillkoret

Enligt medborgarskapslagen ska en sökande ha en nöjaktig förmåga att använda finska eller svenska i tal och skrift för att få finskt medborgarskap (359/2003, 13 §). I medborgarskapslagen nämns att språkkunskapsvillkoret kan uppfyllas genom att antingen ta en allmän språkexamen, examen för statsförvaltningen eller ”genom att fullgöra den grundläggande utbildningens lärokurs med finska eller svenska som modersmål”. I de allmänna språkexamina ska deltagarens allmänna färdighetsnivå vara minst 3 för att få medborgarskap. I examen för statsförvaltningen är nöjaktig förmåga att använda språket i tal och skrift förutsättningen för medborgarskapet. (359/2003, 17 §.)

I lagen sägs att utöver de ovannämnda sätten kan tillräckliga språkkunskaper visas genom andra sätt (359/2003, 17 §). I statsrådets förordning om medborgarskap föreskrivs att de andra sätten att visa språkkunskaperna fastslås av ”de språkexaminsämnder som anges i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda”. Nämnden kan även ge ett utlåtande när det gäller enstaka ansökningar. (799/2004, 7 §.) Enligt Migrationsverket som förvaltar medborgarskapsansökningarna i Finland kan språkravet utöver språkexamina uppfyllas genom studier i grundskola, gymnasium och högskola samt med examen för auktoriserad translator och med yrkesexamen (Migrationsverket 2008). Närmare villkor för dessa sätt att visa språkkunskaper finns i bilaga 3. I det följande presenteras de allmänna språkexamina och språkexamina för statsförvaltningen.

3.3.1 Allmänna språkexamina

I lagen om allmänna språkexamina (964/2004) föreskrivs om språkexamina och hur de anordnas. Det bestäms att Utbildningsstyrelsen administrerar och har ansvaret att bestämma grunderna för de allmänna språkexamina. Den beslutar om examensspråken och examensuppgifterna. (964/2004, 2 och 6 §.)

Man kan ta examina på tre olika nivåer: grundnivå, mellannivå och högsta nivå. Grundnivån innehåller kunskapsnivåerna 1 och 2, mellannivån nivåerna 3 och 4 och högsta nivån kunskapsnivåerna 5 och 6. Examinanden väljer själv vilken av de tre nivåerna han eller hon deltar i. Examina består av fem delprov; talförståelse, muntlig framställning, textförståelse, skriftlig framställning samt strukturer och ordförråd. Man kan ta allmänna examina utöver finska och svenska i talrika andra språk. (964/2004, 3 och 6 §; 1163/2004, 5 §.)

3.3.1.1 Grunderna för allmänna språkexamina

Utbildningsstyrelsen har fastställt grunderna för allmänna språkexamina. Som det sägs både i lagen om allmänna språkexamina och i grunderna för allmänna språkexamina är språkexamina för att fastställa handlingsorienterad språkfärdighet hos de vuxna. (964/2004, 1 §, Utbildningsstyrelsen 2002, 7.) Med funktionell språkfärdighet menas ”hur naturligt och flytande examinanden skall klara av olika uppgifter och situationer som förutsätter förståelse och användning av ett visst språk” (Utbildningsstyrelsen 2002, 7). Som det sägs i grunderna för allmänna språkexamina testar examina förmågan att kommunicera på ett främmande språk. Examensuppgifterna handlar om situationer i vilka man kan hamna i verkligheten. (Utbildningsstyrelsen 2002, 7.) I grunderna för allmänna språkexamina nämns följande kommunikativa syften:

- A. Att lämna och begära sakuppgifter
- B. Att uttrycka sin egen åsikt
- C. Att uttrycka och ställa frågor om känslor och attityder
- D. Att uträtta ärenden
- E. Att följa vedertagen social praxis och sociala normer
- F. Att styra kommunikationen (Utbildningsstyrelsen 2002, 9.)

Syftena är desamma på alla testnivåer. Skillnaderna mellan nivåerna finns i de sätt på vilka man uttrycker sig. På grundnivån kan uttrycket vara mycket kortfattat medan man på högsta nivån ska uttrycka sig mycket naturligt och anpassat efter situationen. (Utbildningsstyrelsen 2002, 9.)

I grunderna för allmänna språkexamina definieras även temaområden som kan förekomma i examensuppgifterna. Såsom kommunikativa syften är temaområdena desamma på alla testnivåer. Temaområdena är:

- A. Jag och min bakgrund
- B. Hem och boende
- C. Vardagslivet
- D. Socialt samspel
- E. Resor
- F. Hälsa och välbefinnande
- G. Arbete
- H. Miljö och landskänedom
- I. Samhälle (Utbildningsstyrelsen 2002, 9.)

Som det tidigare har sagts kan man ta examina på tre olika nivåer: grundnivå, mellannivå och högsta nivå. Grundnivån innehåller kunskapsnivåerna 1 och 2, mellannivån nivåerna 3 och 4 och högsta nivån kunskapsnivåerna 5 och 6. Bedömningsskalan är därmed 6-gradig och den är jämförbar med Gemensam europeisk referensram för språk (se bilaga 4). (Utbildningsstyrelsen 2002, 7.) På grundnivån som består av nivåerna 1 och 2 behärskar man de enklaste strukturerna och de centrala orden i språket. Man kan förstå, skriva och tala om mycket konkreta och bekanta företeelser. Språkkunskaperna är på grundnivån mycket bristfälliga. (Utbildningsstyrelsen 2002, 8–9.)

Mellannivån som består av nivåerna 3 och 4 handlar om språkfärdigheten med vilken man kan förstå, skriva och tala om bekanta och allmänna ämnen. Man kan ta del i och följa samtal om allmänna ämnen men några ord kan bli oförstådda. På mellannivån kan man skriva sammanhängande texter och på nivå 4 kan man skilja på formell och informell stil. På nivå 3 behärskar man ordförrådet som gäller vardagen samt grammatikens centrala strukturer. På nivå 4 behärskar man basordförrådet och grammatiken bra. (Utbildningsstyrelsen 2002, 8.)

På högsta nivån (stegen 5 och 6) är språkfärdigheten mycket bra. Man förstår även komplexa texter och kan skriva och tala på ett sätt som är anpassat till situationen. På nivå 5 kan det finnas några svårigheter med ovanliga satskonstruktioner men överhuvudtaget behärskas grammatiken och ordförrådet mycket bra. På nivå 6 är brister i språket mycket ovanliga. (Utbildningsstyrelsen 2002, 8.)

Allmänna språkexamina fastställer språkfärdigheten så omfattande det är möjligt. Därför består testerna av fem delprov som är talförståelse, textförståelse, muntlig framställning, skriftlig framställning samt strukturer och ordförråd. (Utbildningsstyrelsen 2002, 10.) Delprovet i talförståelse baserar sig på inspelat tal. Talet kan vara ”samtal, intervjuer, meddelanden, tillkännagivanden, kungörelser, notiser, kommunicéer och reklam”.

Uppgifterna handlar om att svara på frågor om innehållet, på högsta nivån möjligen om att skriva en sammanfattning. Att hitta rätta svaret förutsätter inte behärskning av ovanliga ord. Inspelningarna anpassas efter testnivån så att t. ex. ordförrådet och talhastigheten är mest krävande på högsta nivån. (Utbildningsstyrelsen 2002, 10.) Provet i textförståelse handlar om ”texter av typen brev, budskap, meddelanden, reklam, notiser, saktexter och berättelser”. Man strävar efter autentiska texter. Fokusen i uppgifterna ligger på de drag som är kännetecknande för texttypen i fråga. I provet finns frågor om innehållet, på högsta nivån möjligen även en sammanfattning. (Utbildningsstyrelsen 2002, 10.)

Delprovet i muntlig framställning genomförs på grund- och mellannivån i språkstudio (men provet i finska på grundnivån i form av en intervju). På högsta nivån består provet av två delar: språkstudio och samtalsprov. Delprovet i muntlig framställning spelas in. Uppgifterna för muntlig framställning är mångfaldiga: att ”besvara frågor, delta i simulerade samtal, komma med repliker i fingerade sociala situationer, beskriva något eller ge en lite utförligare redogörelse för något”. På högsta nivån kan samtalsprovet vara en intervju eller en pardiskussion. (Utbildningsstyrelsen 2002, 10–11.)

Delprovet i skriftlig framställning består av minst två olika skriftliga texter av olika slag. I uppgifterna ges närmare anvisningar och de kan innehålla kompletterande material. I bedömningen är det viktigt att texten är klar och naturlig, på högsta nivån bedöms även textens anpassning till situationen. (Utbildningsstyrelsen 2002, 11.) Delprovet i strukturer och ordförråd baserar sig på antagandet att omfattningen av ordförrådet varierar på olika nivåer (grundnivå ca 2 000 ord, mellannivå ca 5 000 ord och högsta nivå 10 000 ord). Även om strukturerna och ordförrådet ingår även i andra delprov ger detta delprov en bra uppfattning om behärskandet av strukturerna och ordförrådet. Provet innehåller olika slags uppgifter, t. ex. flervals- och lucktester. (Utbildningsstyrelsen 2002, 11.)

3.3.1.2 Anordnande och bedömning av de allmänna språkexamina

I lagen om allmänna språkexamina föreskrivs att Utbildningsstyrelsen beslutar vilka parter som har lov att anordna allmänna språkexamina. Avtalet att anordna språkexamina ingås för en viss tid (högst fem år åt gången). I lagen föreskrivs med vilka parter avtalet kan ingås. Det är möjligt med högskolor, statliga ämbetsverk och inrättningar samt utbildningsanordnare som

ordnar antingen grundläggande utbildning, gymnasieutbildning, yrkesutbildning, yrkesinriktad vuxenutbildning eller fritt bildningsarbete. Avtalet kan ingås även med ”andra registrerade samfund eller stiftelser med tillräcklig sakkunskap”. (964/2004, 4 §.)

Det stadgas om bedömare av examensprestationer i lagen om allmänna språkexamina och i statsrådets förordning om allmänna språkexamina (1163/2004). De som bedömer examensprestationer bör uppfylla vissa behörighetskrav. Utbildningsstyrelsen för registret över personer som är behöriga att bedöma examensprestationer. (964/2004, 7 §.) Om behörighetskraven stadgas i statsrådets förordning följande:

Av en person som antecknas i registret över bedömare fordras

sådan behörighet som fordras av en lärare i språket i fråga vid universitet eller yrkeshögskola eller högre högskoleexamen och i fråga om bedömare på grundnivå och mellannivå antingen som en del av examen eller särskilt fullgjorda studier i examensspråket på minst 35 studieveckor eller motsvarande studier och i fråga om examina på högsta nivå studier i examensspråket på minst 55 studieveckor eller motsvarande studier samt av utbildningsstyrelsen godkänd utbildning av bedömare.

Av särskilda skäl kan en person vars modersmål är det examensspråk som skall bedömas antecknas i registret, om han eller hon har

högskoleexamen,
god förtrogenhet i undervisning och testning i det språk som skall bedömas,
av utbildningsstyrelsen godkänd utbildning av bedömare. (1163/2004, 7 §.)

Alla examensbedömare bör vara antecknade i registret över bedömare och de kan vara i registret fem år i sänder. Med registret vill Utbildningsstyrelsen trygga enhetligheten i bedömningen. (964/2004, 8 §.)

3.3.1.3 Bedömning och intyg

Alla tester i de allmänna språkexamina har testspecifika bedömningsanvisningar enligt vilka testprestationerna bedöms. Testprestationerna jämförs inte med varandra utan med bedömningsanvisningarna. Vanligen poängsätts förståelse-, grammatik- och ordförrådsuppgifterna medan man i bedömning av den skriftliga och muntliga framställningen använder språkfärdighetsskalan 1–6. De som bedömer testprestationer är utbildade och får

kontinuerlig utbildning. Enhetligheten i bedömningen garanteras genom att en del av testprestationerna blir bedömda av två personer. (Utbildningsstyrelsen 2002, 11.)

En deltagare i de allmänna språkexamina får ett intyg över deltagandet om han eller hon enligt testen har en språkfärdighet ”som motsvarar minst den lägsta bedömningsnivån i Allmänna språkexamina”. I intyget kan man se deltagarens allmänna språkfärdighetsnivå och bedömningen av delproven. Språkfärdighetsnivån fastställs med följande nivåer: på grundnivån *under 1, 1* eller *2*, på mellannivån *under 3, 3* eller *4* och på högsta nivån *under 5, 5* eller *6*. Om deltagaren inte slutför något av delproven ges endast bedömningen av de slutförda delproven men inte någon allmän språkfärdighetsnivå. (Utbildningsstyrelsen 2002, 12.)

3.3.2 Språkexamina för statsförvaltningen

Språkexamina för statsförvaltningen baserar sig på lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) och på statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003). I förordningen föreskrivs att språkexamina för statsförvaltningen administreras av Utbildningsstyrelsen som utser språkexamensnämnden för finska språket och språkexamensnämnden för svenska språket. I språkexamina för statsförvaltningen kan man visa sina kunskaper i finska och svenska på tre delområden. Dessa är (1) förmågan att använda finska eller svenska i tal, (2) förmågan att använda finska eller svenska i skrift och (3) förmågan att förstå finska eller svenska. Man kan avlägga examen i delar eller som en helhet. De godkända betygen är *utmärkt*, *god* och *nöjaktig* (se bilaga 5). (481/2003, 1–3 §.)

I grunderna för språkexamina för statsförvaltningen sägs att man med examina kan visa sådana kunskaper i finska eller svenska som krävs i offentliga arbetsuppgifter. Därför bedöms språkkunskaperna ”utifrån olika arbetsuppgifter typiska för den offentliga förvaltningen”.

Temana i språkexamina är följande:

1. samhälle och förvaltning (t. ex. social trygghet, rättsäkerhet, näringsliv)
2. eget arbete och egen utbildning
3. social växelverkan

Även om examina grundar sig på samma temaområden, kan temana vid olika provtillfällen variera bl. a. enligt examinandens verksamhetsområde. (Utbildningsstyrelsen 2003, 5.)

Temaområdena är mycket samhälls- och arbetsorienterade. Även de kommunikativa syftena i språkexamina handlar om arbete:

1. att begära och ge upplysningar
  2. att uttrycka sin egen och/eller arbetsplatsens inställning och åsikt
  3. att motivera sina åsikter, vägleda och övertala
  4. att göra upp planer och få saker gjorda
  5. att uttrycka sig enligt sociala normer och vedertagen praxis
  6. att använda uttryck som får kommunikationen att fungera
- (Utbildningsstyrelsen 2003, 5.)

Om man jämför temaområdena och de kommunikativa syftena mellan språkexamina för statsförvaltningen och allmänna språkexamina representerar de senare mer språkkunskaper i vardagliga situationer medan språkexamina för statsförvaltningen fastställer språkkunskaper i arbetssituationer i vilka examinanden är den sakkunniga. (Utbildningsstyrelsen 2002, 9; Utbildningsstyrelsen 2003, 5.) Temana och de kommunikativa syftena i språkexamina för statsförvaltningen är mycket utmanande. Därför föredrar medborgarskapsökandena de allmänna språkexamina som handlar om mer vardagliga och bekanta språksituationer.

Som det tidigare har sagts kan deltagaren i språkexamina för statsförvaltningen visa sina kunskaper 1) i att använda finska eller svenska i tal, 2) i att använda finska eller svenska i skrift och 3) i att förstå finska eller svenska. Deltagaren kan ta examina samtidigt eller var för sig. (Utbildningsstyrelsen 2003, 2–3.) I det följande kan man se strukturen hos examina.

Tabell 7 Språkexamina för statsförvaltningen (Utbildningsstyrelsen 2003, 2.)

EXAMEN	DELPROV	
Förmåga att använda finska eller svenska i tal	hörförståelse	mundlig färdighet
Förmåga att använda finska eller svenska i skrift	läsförståelse	skriftlig färdighet
Förmåga att förstå finska eller svenska	hörförståelse	läsförståelse

Som det kan ses i tabell 7 består varje examen av två delprov. Förmågan att använda finska eller svenska i tal mäts med delproven i hörförståelse och muntlig färdighet, förmågan att använda finska eller svenska i skrift med delproven i läsförståelse och skriftlig färdighet, och

förmågan att förstå finska eller svenska med hörförståelse och läsförståelse. En examen blir godkänd om deltagaren får ett godkänt betyg av båda de delprov som ingår i examen. (Utbildningsstyrelsen 2003, 2.)

Utbildningsstyrelsen förordnar examinatorerna för språkexamina för statsförvaltningen. Dessa examinatorer mottar och bedömer testprestationer på begäran av examinanden. Examinatorerna mottar endast prestationer som visar goda eller nöjaktiga språkkunskaper. Prestationerna för utmärkta språkkunskaper mottas och bedöms av språkexaminationsnämnden för finska eller svenska. Bedömningen grundar sig på språkfärdighetsnivåerna och de godkända betygen är nöjaktig, god och utmärkt. Examinanden får ett intyg av vilket framgår betygen i de examina examinanden har tagit. Om någon av examina blir underkänd får examinanden ett beslut om det. (Utbildningsstyrelsen 2003, 6, 7.)

3.3.3 Språkexamina för statsförvaltningen och allmänna språkexamina

I statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen föreskrivs hur vitsorden i språkexamina för statsförvaltningen och allmänna språkexamina motsvarar varandra (481/2003, 13 §). Motsvarigheten kommer fram i följande tabell.

Tabell 8 Vitsorden i språkexamina (481/2003, 13 §.)

språkexamina för statsförvaltningen	allmänna språkexamina
	utmärkt
god	kunskapsnivåerna 4 och 5
nöjaktig	kunskapsnivå 3

3.4 Språkkunskaper samt användningen av språken hos invandrare

Under de senaste tiderna har ökningen i invandringen också ökat forskningen kring fenomenet. Invandringen har granskats ur flera synvinklar, bl. a. med tanke på sysselsättning och användning av socialservice. All forskning kring invandringen genomborras av språkfärdigheten, dvs. en invandrarens förmåga att använda det officiella språket (finska eller

svenska) på de livsområden på vilka det officiella språket behövs. Det finns både undersökningar i vilka språkfärdigheten är en av många intresseobjekt och undersökningar i vilka språkfärdigheten är det huvudsakliga intresset.

Tarnanen, Härmälä och Neittaanmäki behandlar i sin artikel *Aikuisten kielitaito ja Yleiset kielitutkinnot* (Språkfärdigheten hos de vuxna och De allmänna språkexamina) språkfärdighetsnivåerna och sambandet mellan färdighetsnivån och bakgrundsvariablerna (t. ex. kön, utbildning) hos testdeltagarna i den allmänna språkexamen i finska, svenska och engelska. De granskar testerna på mellannivå och högsta nivå under åren 2007–2009. Här tar jag upp testprestationerna på mellannivå i finska (n=8 385) och svenska (n=563). I denna grupp finns både finsk- och svenskspråkiga samt invandrare som tar examen för att visa sina språkkunskaper i ett av de två officiella språken. (Tarnanen, Härmälä & Neittaanmäki 2010, på kommande.)

Enligt redogörelsen nådde 17 procent av testdeltagarna i finska färdighetsnivån 4 och 66 procent nivån 3 på mellannivå. Färdighetsnivån *under 3* nådde 16 procent av deltagarna. I examen i svenska fick 25 procent av deltagarna nivån 4, 63 procent nivån 3 och 11 procent nivån *under 3*. Detta visar att största delen av testdeltagarna valde den rätta examensnivån och för några på färdighetsnivå 4 var nivån möjligen till och med för låg. Om man betraktar prestationerna i delproven konstaterar Tarnanen, Härmälä och Neittaanmäki att deltagarna i examen i finska och svenska har den bästa färdigheten i tal- och textförståelse och den sämsta färdigheten i skriftlig framställning. (Tarnanen, Härmälä & Neittaanmäki 2010.)

Utöver testprestationerna granskar Tarnanen et al. hur mycket testdeltagarna använder språken på olika livsområden. 60 procent av deltagarna i svenska på mellannivå använder svenska i arbetet minst en gång i veckan. Över hälften av deltagarna använder inte svenska hemma och på fritiden använder en tredjedel av deltagarna språket varje vecka. Resultaten är inte entydiga eftersom testdeltagarna kan ha olika uppfattningar om språkbruket. En del kan tänka på alla sätt att använda språket (att läsa, lyssna, tala och skriva) men en del endast på situationer i vilka man talar eller skriver. (Tarnanen, Härmälä & Neittaanmäki 2010.)

I Statistikcentralens undersökning om invandrarnas levnadsförhållanden behandlas invandrarnas liv i Finland ur flera synvinklar (se Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003). På undersökningen svarade över 1 300 personer som var ryska, estniska, somaliska och

vietnamesiska invandrare. I sin artikel *Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito* (Invandrarnas språkliga omgivning och språkkunskaper) behandlar Tarnanen och Suni närmare svaren på frågor om språkbruket och språkkunskaperna hos invandrarna som deltog i undersökningen. Deltagarna självvärderade hur de skulle klara av nästa situationer på finska (eller svenska): samtal med vänner och bekanta, att gå till läkare utan tolk, språkbruket på arbetsplatsen, att uträtta ärenden i telefon, att förstå radio- och TV-program, att läsa tidningar och tidskrifter samt att skriva en arbetsansökan. (Tarnanen & Suni 2005.)

Enligt självvärderingen kan de estniska invandrarna klara av vardagliga situationer bäst. Över 80 procent av esterna klarar sig mycket eller ganska bra (senare *bra*) i de ovannämnda situationerna. 70–80 procent av ryssarna klarar sig bra i alla andra situationer utom skrivandet av arbetsansökan (knappt 70 procent). Nästan 80 procent av somalierna klarar sig bra hos läkaren och över 70 procent i andra situationer. Arbetet och skrivandet av arbetsansökan utgör dock ett undantag. Endast 40 procent av somalierna tycker att de klarar sig bra i arbetet och lite över 60 procent att de klarar sig bra i att skriva en arbetsansökan. Den lilla andelen somalierna som klarar sig bra på arbetsplatsen beror delvis på att hälften av somalierna svarade att de inte har erfarenheter om finsk- eller svenskspråkiga arbetssituationer. Enligt självvärderingen klarar vietnameserna sig i vardagliga situationer sämst. Kring 60 procent av vietnameserna klarar av bra alla andra situationer utom besöket hos läkaren (ungefär 70 procent klarar sig bra hos läkaren). Vad som tycks enligt Tarnanen och Suni vara gemensamt för alla invandrargrupper i undersökningen är att språkbruket i arbetssituationer och skrivandet av arbetsansökan är de mest utmanande situationerna. (Tarnanen & Suni 2005.)

Det finns också undersökningar som utgår från arbetslivet men som tangerar språkfärdigheten. I rapporten *Maahanmuuttajien työkyky 2008* (Arbetsförmågan hos invandrarna 2008) granskar Holm, Hopponen och Lahtinen invandrarnas arbetsförmåga med hjälp av arbetsförmågaindexet som används i företagshälsovården. I enkätundersökningen deltog sammanlagt 1 103 invandrare som var 15–63-åriga. Även om språkfärdigheten inte ingår arbetsförmågaindexet anses det i rapporten att språkfärdigheten är en faktor bakom arbetsförmågan, speciellt när det gäller invandrare. I undersökningen frågade forskarna efter invandrarnas egna uppfattningar om deras kunskaper i finska med tanke på kraven i arbetslivet. Kunskaperna hade indelats i tre delar: muntlig färdighet, skriftlig färdighet och textförståelse och svarsalternativen var *god, tillräcklig, svag* och *ingen färdighet*. Över 75 procent av deltagarna värderade att de har tillräckliga eller goda kunskaper i textförståelse och

20 procent att de har svaga kunskaper. Av deltagarna värderade närmare 70 procent att de har tillräckliga eller goda kunskaper i att använda finska muntligt och nästan 30 procent att förmågan att använda finska muntligt är svag. De sämsta kunskaperna tycks vara i skriftlig framställning. Endast 64 procent av deltagarna har en god eller tillräcklig förmåga och över 30 procent en svag förmåga att använda finska i skrift. (Holm, Hopponen & Lahtinen 2008.)

De ovanpresenterade undersökningarna visar att språkfärdigheten hos invandrarna kan forskas på flera olika sätt. I den första undersökningen behandlar Tarnanen, Härmälä och Neittaanmäki språkfärdigheten ur en mycket standardiserad synvinkel, dvs. testprestationerna i de allmänna språkexamina. I de två andra undersökningarna har deltagarna själva värderat sina språkkunskaper utan några standardiserade ramar. Därför måste man vara aktsam om man vill jämföra undersökningarna med varandra.

Utöver värderingen av språkkunskaper bör man också tänka på frågan om språkbruket. Som jag redan har konstaterat i samband med Tarnanen, Härmälä och Neittaanmäkis artikel är språkbruket i olika kontexter inte entydigt. I de allmänna språkexamina frågar man efter hur ofta testdeltagarna använder språket i olika kontexter (hemma, i arbetet osv.) men man gör ingen skillnad mellan olika sätt att använda språket (muntligt, skriftligt osv.). Därför kan testdeltagarna förstå språkbruket på många olika sätt. (Tarnanen, Härmälä & Neittaanmäki 2010.)

Även om undersökningarna har olika utgångspunkter tycks de ha några likriktade resultat. I allmänhet har man ganska bra kunskaper i finska eller svenska. Förmågan att förstå talat eller skrivet språk och förmågan att använda språket muntligt är dock bättre än förmågan att använda språket i skrift. Både enligt resultaten i de allmänna språkexamina och enligt självvärderingarna vållar användningen av språket i skrift mest svårigheter.

Nu, efter att ha presenterat den teoretiska och samhällseliga bakgrunden för avhandlingen fortsätter jag i nästa kapitel med att introducera materialen och analysmetoderna. Först koncentrerar jag mig på testresultaten i den allmänna språkexamen i svenska och efter det presenterar jag intervjuerna och deras analys.

4 MATERIAL OCH METOD

Denna avhandling innehåller två analysdelar i vilka jag använder olika material och metoder för att granska samma fenomen från två skilda synpunkter. Materialen och metoderna används komplementärt och de täcker olika delar av undersökningen och ger olika synpunkter på det undersökta fenomenet. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 32.) Å ena sidan använder jag statistiskt material för att kvantitativt beskriva medborgarskapssökandenas kunskaper i svenska. Å andra sidan använder jag intervjuerna med fyra invandrare som utgångspunkt för kvalitativ analys om användningen av språken i vardagen samt om uppfattningar om medborgarskapet. Det statistiska materialet om språkkunskaperna och det kvalitativa materialet (dvs. intervjuerna) svarar på olika forskningsfrågor enligt följande tabell.

Tabell 9 Forskningsfrågorna och de motsvarande materialen och metoderna

forskningsfråga	material och metod
Hurdana språkkunskaper har medborgarskapssökandena?	Testresultaten i de allmänna språkexamina, kvantitativ analys (direkta fördelningar)
Vilket slags förhållande har språken till varandra i den medborgerliga vardagen?	Intervjuerna med fyra invandrare, kvalitativ analys (innehållsanalys)
Hurdana uppfattningar anknyts till medborgarskapet?	
Hurdana betydelser får språkkunskaperna som en del av medborgarskapet?	

4.1 Testresultaten i de allmänna språkexamina som forskningsmaterial

Språkkunskapskravet för medborgarskapet kan visas till exempel genom att delta i den allmänna språkexamen i svenska eller finska på mellannivå. Testresultaten av alla deltagare i de allmänna språkexamina lagras i den elektroniska databasen *Yleisten kielitutkintojen korpus* (Korpusen för de allmänna språkexamina, hädanefter *korpusen*) som förvaltas av Soveltavan kielitutkimuksen keskus vid Jyväskylän universitet.

I denna avhandling granskas testresultaten från de personer som har meddelat att de deltar i examen i svenska på mellannivå för att söka om medborgarskap. Jag granskar även svaren till förfrågan i vilken testdeltagarna ger bakgrundsinformation om sig själva. Deltagarna fyller i den frivilliga förfrågan när de tar del i språkexamen. Svaren på denna finns i korpusen i samband med testresultaten. Man måste komma ihåg att denna förfrågan är densamma som används för alla språkexamina oberoende av examensspråket, dvs. frågorna har i första hand formulerats för finländska deltagare (förfrågan finns dock både på finska och på svenska). Medborgarskapssökandena kan i så fall ha svårigheter att hitta ett passande svar på några av frågorna (t. ex. om utbildningen).

Materialet i denna avhandling omfattar testresultaten från fem examensgångar: våren 2007, hösten 2007, våren 2008, hösten 2008 och våren 2009. Under den tiden tog sammanlagt 117 personer del i den allmänna språkexamen i svenska på mellannivå för att visa sina språkkunskaper för att söka om finskt medborgarskap.

Jag skildrar testresultaten och svaren på förfrågan genom att granska direkta fördelningar (dvs. olika variablers frekvenser) utan att korstabellera variablerna och leta efter förbindelser mellan dem. Detta gör jag inte eftersom antalet testdeltagare är för litet för att få statistiskt signifikanta resultat. Analysen av testresultaten strävar efter att beskriva språkkunskaperna hos forskningsobjekten i denna undersökning. Även om resultaten inte är generaliseringsbara kan man anta att de ger en ungefärlig bild av språkkunskaperna hos alla medborgarskapssökandena vars språk i Finland är svenska.

4.2 Intervjuerna som forskningsmaterial

I den andra delen av avhandlingen granskar jag användningen av språken i det vardagliga livet samt uppfattningar som gäller medborgarskapet och språkfärdigheten som en del av medborgarskapet. Detta gör jag genom att analysera intervjuerna med fyra invandrare i Finland.

För att skydda informanterna har jag valt att byta deras namn till K1, K2, K3 och M1 där *K* syftar på *kvinn*a och *M* på *man*. För anonymitetens skull avslöjar jag inte heller informanternas bostadsort eller medborgarskap utan definierar dem mycket löst. Om

informanterna nämner några orter, länder eller språk som kan avslöja för mycket om informanterna skriver jag om dessa namn. Jag ersätter namnet med en hypronym (ett överordnat begrepp) och börjar ordet med en stor bokstav (t. ex. Helsingfors → Stad).

I intervjuerna deltog fyra personer som har kommit till Finland för några år sedan och som bor i en tvåspråkig kommun där finskan är majoritetsspråket men svenskan utgör en betydande minoritet. Därför är det (åtminstone teoretiskt) möjligt att agera på svenska i vardagliga situationer (se 2.2). Ett krav på informanterna var att de använder mer svenska än finska i vardagen och att de har ansökt eller ska ansöka om finskt medborgarskap. Jag fick kontakt med dessa personer med hjälp av en lärare som undervisar invandrare i svenska på ett svenskspråkigt arbetarinstitut (se bilaga 6). Jag intervjuade informanterna en åt gången i ett klassrum på arbetarinstitutet. Före intervjun fyllde de ett forskningstillstånd där syftet med undersökningen och informantens rättigheter, t. ex. anonymiteten beskrevs (se bilaga 7). Var och en av intervjuerna tog ca en timme, dvs. sammanlagt tog de ca 4 timmar. I följande tabell presenteras några bakgrundsuppgifter om informanterna.

Tabell 10 Bakgrundsinformation om informanterna

	kvinn 1 (K1)	kvinn 2 (K2)	kvinn 3 (K3)	man 1 (M1)
ålder	ca 30	ca 45	ca 45	ca 30
härkomst	Mellaneuropa	Östasien	Mellanamerika	Mellaneuropa
boendetid i Finland	sammanlagt ca 4 år	ca 8 år	sammanlagt ca 6 år	ca 3 år
familj i Finland	pojkvän, inte finländsk	ingen familj	man, svensk-språkig; barn, flerspråkiga	flickvän, inte finländsk
arbete i Finland	ja	ja	nej	ja
orsaken till invandring	arbete	arbete	äktenskap	flickvän

Som det kan ses i tabellen är det möjligt för två av informanterna (K2 och K3) att ansöka om finskt medborgarskap vad gäller boendetiden. I intervjun berättar K3 att hon redan har sökt om medborgarskap och väntar på beslutet. K2 har inte ansökt medborgarskap på grund av

otillräckliga språkkunskaper. Om man betraktar orsakerna till invandringen representerar informanterna vanliga invandringsgrupper enligt Forsanders indelning i 2.3. K1 och K2 har kommit till Finland för att arbeta och K3 på grund av äktenskap med en finländare. M1 tillhör samma grupp med K1 och K2 eftersom han flyttade efter sin flickvän då hon fick arbete i Finland.

Med analysen av dessa fyra intervjuer strävar jag inte efter generaliseringen av resultaten till alla invandrare i Finland som möjligen ansöker om medborgarskap. Först och främst handlar det om att bilda en uppfattning om språkanvändningen i vardagen samt om uppfattningar om medborgarskapet och språkkunskaperna hos invandrarna/medborgarskapssökandena. Analysen i denna avhandling ger inte en uttömmande bild av forskningsämnet utan belyser några synpunkter kring ämnet. Även om intervjumaterialet endast omfattar tankar av fyra personer är det sannolikt att samma tankar eller åtminstone en del av tankarna även skulle gälla andra invandrare och medborgarskapssökande. Att några mycket viktiga synpunkter på forskningsämnet saknas beror t. ex. på att jag inte intervjuade personer från några invandrargrupper (ingermanländska återinvandrare, flyktingar och asylsökande), att åldersfördelningen mellan informanterna inte är så stor och att informanterna är välutbildade. Intervjun med en äldre, lågutbildad flykting kunde ha frambringat olika resultat om uppfattningar om medborgarskapet och användningen av språken i vardagen. Därför är det synd att jag inte kunde intervju någon med en flyktingsbakgrund i denna undersökning.

4.2.1 Halvstrukturerad intervju

Det finns flera möjliga sätt att samla in forskningsmaterial med intervjuer. Gemensamt för alla intervjuer är att de är samtal med ett syfte men annars kan de i hög grad avvika från varandra. Hirsjärvi och Hurme (2001) skiljer mellan olika typer av forskningsintervju på basis av intervjuens struktureringsgrad. I ena ändan står den strukturerade intervjun (t. ex. en enkätintervju) i vilken frågorna ställs med samma ord och i samma ordning till alla deltagare och där ofta finns färdiga svarsalternativ. I andra ändan står den ostrukturerade intervjun i vilken det finns ett tema man talar om men samtalet är mycket fritt. Vanliga benämningar på den ostrukturerade intervjun är *öppen intervju*, *djupintervju* och *klinisk intervju*. Den kliniska intervjun används särskilt av läkare och psykologer. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42–46.)

I denna avhandling har jag valt att använda en intervjutyp som ligger mellan den strukturerade och den ostrukturerade, dvs. den halvstrukturerade intervjun. Den halvstrukturerade intervjun omfattar många typer av intervjuer varav en del står närmare den strukturerade ändan, en del den ostrukturerade (t. ex. temaintervju). (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.) Genom att välja den halvstrukturerade intervjun för min undersökning har jag gjort det möjligt för informanterna att svara på frågorna med egna ord. Den har också gjort det möjligt för mig att försäkra mig att varje tema i intervjuplanen blir behandlad i alla intervjuer även om ordningen skulle variera.

Intervjuerna i denna avhandling har teman som jag har valt med utgångspunkt i forskningsfrågorna. Temana är socialt umgänge, myndigheter och att utträta ärenden, arbete, deltagande i samhället samt medborgarskap (se bilaga 8). Alla teman behandlas ur språkbrukets synpunkt. Temana baserar sig på min uppfattning om det handlingsorienterade medborgarskapet som jag presenterar i 1.1.3. Jag syftar således med intervjuerna till att få information om det medborgerliga språkbruket samt om uppfattningar om medborgarskapet och språket som en del av medborgarskapet.

Även om intervjuerna i avhandlingen grundar sig på de ovannämnda temana kan de inte kallas för temaintervjuer (som är en typ av den halvstrukturerade intervjun) enligt Hirsjärvi och Hurmes definition (2001, 47–48). De skiljer mellan temaintervju och andra halvstrukturerade intervjuer på basis av frågeformuleringen. I en temaintervju är frågorna inte formulerade på förhand utan endast temana är fastslagna. I andra halvstrukturerade intervjuer är frågorna och i några fall även frågornas form och ordningsföljd förutbestämda. I denna undersökning hade jag färdiga frågor som jag anpassade efter varje intervju. I intervjusituationerna kom jag också på med nya frågor med anknytning till informanternas svar. Även om jag hade en färdig ordningsföljd för temana och därmed för frågorna kunde jag ändra den mycket flexibelt under intervjuens gång.

Som jag redan har konstaterat baserar sig intervjutemana på de tre sista forskningsfrågorna i tabell 9 och därmed på min uppfattning om medborgarskapet och språket som en del av det (se 1.1.3). Valet av temana, frågorna och begreppen i intervjun visar att jag som forskare inte är objektiv utan utför undersökningen ur mina uppfattningar om ämnet. Det är ändå viktigt att ge informanten en möjlighet att berätta sina egna uppfattningar om ämnet. I intervjuer använder forskaren lätt akademiska och för det vanliga språkbruket främmande ord och

begrepp. För att informanten ska förstå vad forskaren strävar efter är det viktigt att använda språket utan för akademiska begrepp och för komplicerade strukturer. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 53.) För att göra intervjuerna så flexibla som möjligt fäste jag avseende vid ordval och frågeställning. Jag försökte att bara fråga om en sak åt gången och använda lättförståeliga och mycket frekventa ord. Det var också viktigt att formulera frågorna så att informanten inte skulle kunna svara endast *ja* eller *nej*.

Intervjuerna i denna undersökning var speciellt utmanande vad gäller språkbruket. Vanligen har forskaren och den intervjuade samma modersmål och de använder detta språk i intervjun. I denna undersökning hade jag och informanterna inte samma modersmål och vi använde ett tredje språk för att kommunicera. I tre av intervjuerna (K1, K3 och M1) var språket svenska och i en intervju engelska (K2). I intervjuerna på svenska användes också engelska om det var nödvändigt för flytet i intervjun. Att växla mellan svenska och engelska möjliggjorde för informanterna att tala flytande utan längre tankepauser. De var inte tvungna att utelämna något de skulle ha velat säga bara på grund av bristerna i svenska.

4.2.2 Innehållsanalys som analysmetod

Innehållsanalys är en grundläggande analysmetod inom den kvalitativa forskningen. Som Tuomi och Sarajärvi (2003, 13) konstaterar kan den användas som en delmetod inom någon annan analysmetod, t. ex. diskursanalys, eller som en självständig metod. Innehållsanalysen används för att studera material av alla slag som är i skriven form. Sådana material är t. ex. böcker, brev och transkriberade intervjuer och samtal. Med innehållsanalys strävar man efter att ge en sammanfattande bild av det studerade fenomenet. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105.) I denna avhandling har jag valt att använda innehållsanalys som en självständig analysmetod vid behandlingen av intervjumaterialet.

Även om det nämnts tidigare att innehållsanalys är en analysmetod inom den kvalitativa forskningen förekommer begreppet *innehållsanalys* både i kvalitativa och kvantitativa undersökningar. Tuomi och Sarajärvi (2003, 106–108) skiljer mellan dessa analysmetoder genom att använda olika begrepp. Då innehållsanalys används totalt på ett kvantitativt sätt (analysen består av siffror) kallar de metoden *sisällön erittely* (*kvantitativ innehållsanalys*). Om analysen är mer kvalitativ och forskningsmaterialet beskrivs i ord heter metoden

sisällönanalyysi (kvalitativ innehållsanalys). I denna avhandling syftar begreppet *innehållsanalys* på den kvalitativa innehållsanalysen.

Innehållsanalys innefattar olika utgångspunkter för analysen av forskningsmaterialet. Enligt Tuomi och Sarajärvi (2003, 110–117) bör man fatta beslut om man vill göra materialbaserad (*induktiv*), teoristyrande (*abduktiv*) eller teoribunden (*deduktiv*) innehållsanalys. Materialbaserad innehållsanalys utgår från själva materialet utan några teoretiska antaganden. Analysen av materialet syftar till att bilda en ny teori som grundar sig på materialet. Miles och Huberman (refererad i Tuomi & Sarajärvi 2003, 110–111) beskriver analysen som en trefasig process: 1) att reducera materialet, 2) att gruppera materialet och 3) att abstrahera (dvs. att skapa teoretiska begrepp). Den teoristyrande innehållsanalysen är mycket lik den materialbaserade. Analysprocesserna avviker från varandra i den tredje fasen där materialet anknyts till redan existerande teoretiska begrepp. Medan utgångspunkten i materialbaserad och teoristyrande innehållsanalys är materialet är den i teoribunden innehållsanalys en teori eller ett begreppssystem. Ur materialet plockar man ut uttryck som överensstämmer med teorin eller begreppssystemet och reducerar och kategoriserar dem. På detta sätt kan teorin eller begreppssystemet testas med forskningsmaterialet i fråga. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110–117.)

Utöver urvalet mellan materialbaserad, teoristyrande och teoribunden innehållsanalys bör man välja mellan olika sätt att kategorisera materialet. Detta gäller gruppering av materialet i materialbaserad innehållsanalys och kategorisering i teoribunden innehållsanalys. I innehållsanalys finns det tre grundläggande sätt att gruppera eller kategorisera materialet: klassificering, tematisering och typindelning. Analysen börjar med att fastslå analysenheten, dvs. om man letar efter enstaka ord, satser eller större enheter i materialet. Analysenheten beror på forskningsfrågorna och materialets uppbyggnad. Efter att ha bestämt sig analysenheten letar man efter de för forskningsfrågorna väsentliga ställena (dvs. de meningsbärande enheterna) i materialet. Vanligen markerar man dessa enheter med understrykning. Sedan ordnar man enheterna enligt klassificering, tematisering eller typindelning. Enligt Tuomi och Sarajärvi (2003, 95) är klassificering det enklaste sättet att ordna materialet. Ur materialet bildar man klasser och räknar hur många gånger varje klass förekommer. Klassificeringen står således mycket nära den kvantitativa innehållsanalysen. Med tematiseringen ordnar man de meningsbärande enheterna enligt temana i materialet. Tematiseringen kan vara mer eller mindre kvantitativ. Det tredje sättet att analysera materialet

är typindelning. Man ordnar enheterna för att bilda olika typer som kan vara totalt olika eller dela några av egenskaperna. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 95–96, 112.)

4.2.3 Innehållsanalys och intervjuerna i denna undersökning

För att kunna analysera intervjumaterialet har jag transkriberat alla intervjuer. Exaktheten i transkriberingen beror på analysmetoden och forskningsfrågorna. Som Hirsjärvi och Hurme (2001, 139–140) konstaterar använder forskare inom samtalsanalys mycket noggrann transkribering för att kunna analysera de allra minsta nyanserna i kommunikationen. För de flesta analysmetoder, inklusive innehållsanalys, är en så noggrann transkribering onödigt. Innehållsanalys fokuseras enligt sitt namn på innehållet i materialet. Transkriptionen bör därför innehålla allt sakinnehåll men inga tecken för nyanser i talet behövs om nyanserna inte påverkar tolkningen av det sagda.

För att analysera intervjuerna enligt innehållsanalys har jag gjort transkriberingen ordagrant. Därför var jag inte tvungen att bestämma mig redan i transkriberingsfasen vilka saker i materialet som var väsentliga. Jag har inte använt mycket specifika transkriberingstecken (t. ex. tecken för tonfallet och röststyrkan) utan har valt att markera pauser över två sekunder, otydliga ord samt överlappning. Tecknen som jag använder i transkriberingen finns i bilaga 9. Som jag redan har konstaterat nämner jag informanterna för *K1*, *K2*, *K3* och *M1*. Jag som intervjuare har namnet *M* (*Maija*). Några Ortsnamn, länder och språk har jag skrivit om för informanternas anonymitets skull.

Efter transkriberingen som också var en del av analysen (orientering till materialet) har jag analyserat intervjuerna. Analysen är gjord enligt principerna i den materialbaserade innehållsanalysen. Även om jag inte har kunnat undvika mina tidigare kunskaper om ämnet att påverka analysen har jag försökt medta alla ställen i materialet som är väsentliga för forskningsfrågorna utan några teoretiska antaganden. Forskningsfrågorna och försöket att hitta svaren på dem har dock påverkat analysens gång. Begränsningen av analysenheten har inte varit strikt eftersom jag inte koncentrerar mig på enstaka ord utan på informanternas uppfattningar om de frågade sakerna oberoende på hur långt de uttrycker sig. Enheterna kan i så fall variera från några ord till en diskussion med flera repliker.

Efter att hade bestämt mig analysenheten läste jag igenom transkriptionerna flera gånger för att få en helhetsbild av materialet. Efter det underströk jag de ställen i intervjuerna som var väsentliga för att svara på forskningsfrågorna. Jag koncentrerade mig på en forskningsfråga åt gången för att underlätta analysen. Jag började med forskningsfrågan om uppfattningar som anknyts till medborgarskapet och fortsatte med frågan om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet. Att understryka ställen som svarade på dessa frågor var i någon mån enkelt eftersom medborgarskapet var ett begränsat tema i intervjun som omfattade endast några frågor. Att leta efter ställen som svarar på frågan om förhållandena mellan språken i den medborgerliga vardagen var mer komplicerat. Jag närmade mig materialet genom att dela in transkriptionerna i delar beroende på samtalsämnet. Samtalsämnena var socialt umgänge, arbete, myndigheter och att utträta ärenden samt att delta i samhället. Senare delade jag några av ämnena till ännu mindre delar för att underlätta analysen. Till slut bestämde jag mig att gruppera de ovannämnda ämnena (kontexterna i språkanvändningen) enligt de använda språken (svenska, engelska, finska och andra språk).

Efter att hade understrukt de enheter som var väsentliga för forskningsfrågorna fortsatte jag med följande faser. Först analyserade jag enheterna som handlade om medborgarskap och språkkunskaper och efter det språken i vardagen. Jag behandlade enheterna först som sådana (dvs. som direkta citat) men efter att hade bekantat mig närmare med dem benämnde jag dem med ett par ord som beskrev deras innehåll. Trots reduceringen av enheterna återvände jag flera gånger till de ursprungliga transkriptionerna för att "höra" informanternas egen röst. Efter att reducera enheterna var det dags att gruppera, dvs. leta efter likheter mellan, enheterna. Som det tidigare har sagts finns det tre grundläggande sätt att gruppera materialet i innehållsanalys: klassificering, tematisering och typindelning. I denna undersökning har jag valt att använda tematisering med vilken jag får en omfattande bild av materialet utan att ta ställning till antalet teman som förekommer. Som jag redan har påpekat gjorde jag först en grov tematisering enligt forskningsfrågorna. Efter att hade skilt enheterna i tre grupper enligt forskningsfrågorna tematiserade jag dem grundligare genom att leta efter likheter och upprepade teman.

I två följande kapitel presenterar jag de resultat som jag genom analysen av materialen har fått. I kapitel 5 behandlar jag språkkunskaperna hos medborgarskapssökandena och efter det i kapitel 6 språken i den medborgerliga vardagen.

5 SPRÅKKUNSKAPERNA HOS MEDBORGARSKAPSSÖKANDENA

Enligt den finska medborgarskapslagen står nöjaktiga kunskaper i finska eller svenska som ett krav för att erhålla medborgarskap. Som jag tidigare har presenterat kan man visa sina kunskaper på många olika sätt (se 3.3). Att delta i den allmänna språkexamen i finska eller svenska och få betyget 3 eller högre är ett sätt att uppfylla språkkravet. Genom att granska testresultaten i språkexamen i svenska svarar jag här på min första forskningsfråga om språkkunskaperna hos medborgarskapssökandena. Först presenterar jag någon bakgrundsinformation om testdeltagarna och sedan tar jag reda på hurdana deras kunskaper i svenska är.

5.1 Testdeltagarna

Medborgarskapssökandena som deltar i den allmänna språkexamen i svenska för att ansöka om finskt medborgarskap utgör en heterogen grupp vad gäller t. ex. kön, ålder och utbildning. Av de 117 examensdeltagarna i forskningsmaterialet som ville söka medborgarskap var 65 kvinnor och 52 män. (Korpusen för de allmänna språkexamina.) Åldersfördelningen bland deltagarna var följande:

Tabell 11 Deltagarnas åldersfördelning

ålder	f	%
under 21 år	4	3,4
21–30 år	38	32,5
31–40 år	38	32,5
41–50 år	25	21,4
51–60 år	11	9,4
över 60 år	1	0,9
totalt	117	100,0

Som det kan ses i tabellen är de största åldersgrupperna 21–30-åriga och 31–40-åriga som sammanlagt utgör två tredjedelar av deltagarna. Även 41–50-åriga utgör en större grupp, lite

över en femtedel. Åldersfördelningen följer fördelningen bland alla utländska medborgare i Finland varav närmare hälften är 20–39-åriga och drygt 16 procent 40–49-åriga. (Statistikcentralen a, se 2.1.1.) Under 21-åriga är här underrepresenterade om man jämför med åldersfördelningen bland alla utländska medborgare. Det beror mest på att många barn och unga människor uppfyller språkkunskapskravet genom att delta i den finsk- eller svenskspråkiga utbildningen.

Deltagarna i examen i svenska representerar sammanlagt över 25 olika modersmål. En stor del av modersmålen representeras av endast enstaka deltagare men det finns också större modersmålsgrupper. (Korpusen för de allmänna språkexamina, i korpusen saknas information om deltagarens modersmål från år 2007 om deltagaren har svarat på modersmålsfrågan med ”annan”, dvs. informationen om 27 deltagares modersmål saknas.) I följande tabell kan man se de största modersmålsgrupperna bland testdeltagarna.

Tabell 12 De största modersmålsgrupperna

modersmål	f
ryska	23
spanska	8
arabiska	7
kurdiska	7
thai	7
somaliska	5
persiska	5
albanska	4

Som tabellen visar är de ryskspråkiga den största gruppen. Av deltagarna är 8 personer spanskspråkiga, och både arabiskspråkiga, kurdiskspråkiga och thaispråkiga representeras av 7 personer var. Andra modersmål med minst två deltagare är somaliska (5), persiska (5), albanska (4), bosniska (2), portugisiska (2), polska (2), tagalog (2), urdu (2) och svenska (2). Det är inte överraskande att de ryskspråkiga är den största gruppen. Ryskan är ju det mest talade främmande modersmålet i Finland, till och en fjärdedel av dem som har ett främmande språk som modersmål är ryskspråkiga. Även de andra språken i tabellen är bland de femton mest talade främmande modersmålen i Finland (2008) och därför är de välrepresenterade även bland medborgarskapssökandena. (Statistikcentralen c, se 2.1.3.) Modersmålen visar väl hur invandrare av olika slag ansöker om medborgarskap. Troligen är t. ex. de flesta av arabisk-,

kurdisk- och somaliskspråkiga flyktingar medan t. ex. rysk- och polskspråkiga har kommit på grund av familjeförbindelser eller arbete.

Utöver modersmålen skiljer även andra faktorer deltagarna från varandra. Basutbildningsnivån och den socioekonomiska statusen varierar bland deltagarna enligt följande tabell.

Tabell 13 Deltagarnas basutbildning (n=116) och socioekonomiska status (n=113)

basutbildning			socioekonomisk status		
	f	%		f	%
grundskola/folkskola	22	19,0	i arbete	66	58,4
gymnasium	19	16,4	arbetslös	13	11,5
yrkesskola	2	1,7	studerande*	30	26,5
yrkeshögskola	23	19,8	pensionerad	1	0,9
universitet	46	39,7	annan	3	2,7
annan	4	3,4			

* studerande: inklusive studerande i arbetskraftsutbildning (n=6)

Som tabellen visar varierar utbildningsnivån bland deltagarna (en deltagare svarade inte frågan). Av dem har 69 avlagt examen vid universitet eller i yrkeshögskola. 21 personer har gått ut gymnasiet eller yrkesskolan, och grundskolan är den högsta utbildningen för 22 personer. Andelen personer som har postgymnasial utbildning är stor om man jämför med utbildningsnivån bland hela befolkningen (Statistikcentralen g). Detta är överraskande eftersom man har blivit van vid att tänka att alla invandrare är lågutbildade.

Som det framgår av tabell 13 finns det variation i deltagarnas socioekonomiska status (4 deltagare svarade inte frågan). Av examensdeltagarna är 66 i arbetslivet och en fjärdedel studerande. Arbetslösa är 13 personer. Arbetslösheten i denna grupp är liten om man jämför med arbetslösheten bland alla utländska medborgare. År 2007 var arbetslöshetsgraden bland dessa 21,6 procent (Arajärvi 2009, 20).

Examensdeltagarna svarade även på frågorna om användningen av svenska i olika kontexter. Kontexterna var hemmet, arbetet, fritiden och studierna. I följande tabell kan man se hur ofta deltagarna använde svenska hemma och på fritiden.

Tabell 14 Användningen av svenska språket hemma (n=86) och på fritiden (n=93)

	hemma		på fritiden	
	f	%	f	%
nästan dagligen	48	55,8	50	53,8
ett par gånger i veckan	18	20,9	27	29,0
ett par gånger i månaden eller mer sällan	2	2,3	7	7,5
inte als	18	20,9	9	9,7

Som tabellen visar har många deltagare låtit bli att svara på frågorna (n=86 och n=93). Därför är fördelningarna endast riktgivande. Enligt svaren används svenskan mycket, över 75 procent av testdeltagarna använder språket hemma åtminstone ett par gånger i veckan. På fritiden använder över 80 procent av deltagarna språket åtminstone ett par gånger i veckan. I alla fall måste det läggas märke till att en femtedel av deltagarna inte als använder svenska hemma och en tiondedel inte på fritiden. Svenskan används inte hemma troligen eftersom familjen talar sitt eget modersmål eller i flerspråkiga familjer t. ex. engelska. Av dem som har meddelat att de arbetar använder två tredjedelar svenska i arbete nästan dagligen och en femtedel ett par gånger i veckan. Av studerandena (n=29) använder 25 personer svenska i sina studier nästan dagligen. Vad gäller svaren på frågan om användningen av svenska språket kan man säga att svenskan och kunskaperna i svenska spelar en viktig roll i testdeltagarnas liv, dvs. svenskan behövs verkligen.

5.2 Kunskaperna i svenska

Som sagts tidigare deltog sammanlagt 117 personer i den allmänna språkexamen i svenska för att visa sina språkkunskaper för medborgarskapet under de fem testgångerna från våren 2007 till våren 2009. I provet testades deltagarnas handlingsorienterade språkkunskaper på mellannivå (motsvarar i medborgarskapslagen nämnda nöjaktiga förmåga att använda språket). För att avlägga examen på mellannivå borde deltagarna kunna förstå, skriva och tala om ämnen som är vardagliga och allmänna. De borde behärska det vardagliga ordförrådet och grammatikens centrala strukturer.

Deltagarna deltog i fem delprov för att avlägga examen. Delproven var talförståelse, textförståelse, muntlig framställning, skriftlig framställning samt strukturer och ordförråd (se 3.3.1.1). För färdighetsnivån 3 eller högre (som krävs för medborgarskapet) skulle

medelvärde i delproven vara 2,5 eller mer. Därför är det möjligt att få den allmänna språkfärdighetsnivån 3 även om man skulle få betyget 2 i högst två delprov. Deltagarna avlade examen med följande betyg för den allmänna språkfärdighetsnivån.

Tabell 15 Allmän språkfärdighetsnivå

allmän språkfärdighetsnivå		
betyg	f	%
2	35	29,9
3	67	57,3
4	15	12,8
totalt	117	100,0

Som tabellen visar avlade ca 70 procent av deltagarna (82) examen med ett betyg (3 eller 4) som räcker för språkkunskapskravet för medborgarskap medan 30 procent av deltagarna (35) inte kunde nå denna nivå. Sammanlagt sju deltagare fick betyget 2 i alla delprov. Betyget 3 i alla delprov fick 23 deltagare och betyget 4 8 deltagare. Största delen av deltagarna avlade examen med olika betyg i olika delprov. Det finns till och med deltagare som i ett av delproven fick betyget 2 men i något annat betyget 4. Färdighetsnivån hos testdeltagarna kan m.a.o. variera betydligt i olika delområden av språkanvändningen. Om man jämför betygsfördelningen bland testdeltagarna i denna avhandling med fördelningen i Tarnanen, Härmälä och Neittaanmäkis utredning (se 3.4) märker man att andelen tvåor är mycket högre bland deltagarna i denna avhandling än i den förutnämnda utredningen. I utredningen fick 11 procent av deltagarna en tvåa. På motsvarande sätt är andelen fyror också mycket högre i utredningen. Skillnaden mellan andelen treor är inte så stor; 63 procent av testdeltagarna i utredningen fick en trea. Skillnaden mellan betygsfördelningarna i denna avhandling och utredningen kan delvis förklaras med testdeltagarna. I utredningen var en del av deltagarna finländare som har lärt sig svenska under flera år.

5.2.1 Testprestationer i delproven

Betyget för den allmänna språkfärdighetsnivån bestäms på basis av betygen i fem delprov. I följande tabell visas hur testdeltagarna klarade av dem.

Tabell 16 Betygen i delproven

betyg	talförståelse		textförståelse		muntlig framställning		skriftlig framställning		ordförråd och strukturer	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
2	31	26,5	33	28,2	31	26,5	47	40,2	27	23,1
3	70	59,8	67	57,3	57	48,7	55	47,0	75	64,1
4	16	13,7	17	14,5	29	24,8	15	12,8	15	12,8
totalt	117	100,0	117	100,0	117	100,0	117	100,0	117	100,0

Delprovet i talförståelse handlar om inspelat tal och frågor som anknyter till inspelningen. Över 70 procent av testdeltagarna fick betyget 3 eller 4 och en fjärdedel betyget 2. Delprovet i textförståelse gäller texter av olika slag och frågor om texternas innehåll. Betygsfördelningen här följer ganska exakt betygen för talförståelse. Närmare 30 procent av deltagarna fick betyget 2 och lite över 70 procent betyget 3 eller 4.

Provet i muntlig framställning genomfördes i språkstudior där testprestationerna inspelades. Betygen skiljer sig från de ovannämnda delproven. Andelen tvåor ligger nära betygen för tal- och textförståelse men andelen fyror är betydligt högre. Till och med en fjärdedel av testdeltagarna fick betyget 4 i muntlig framställning medan andelen fyror i talförståelse och textförståelse ligger under 15 procent. Utöver muntlig framställning skiljer sig även skriftlig framställning från andra delprov. Skriftlig framställning som handlar om att skriva ett par texter enligt anvisningarna verkar vara ett svårt prov eftersom till och med 40 procent av deltagarna fick betyget 2. Å andra sidan fick dock 15 deltagare betyget 4 vilket följer antalet fyror i andra delprov. Det sista delprovet, ordförråd och strukturer, tycks vara det lättaste om man tittar på antalet tvåor. Endast 27 testdeltagare fick betyget 2 medan 75 deltagare fick betyget 3.

Om man jämför de fem delproven med varandra kan man se några skillnader i testprestationerna. Skillnaderna kan granskas både på basis av betygsfördelningarna och medelvärdena. I följande tabell ges medelvärdena för delproven.

Tabell 17 Medelvärdena för delproven

	talförståelse	textförståelse	mundlig framställning	skriftlig framställning	ordförråd och strukturer
medelvärde	2,87	2,86	2,98	2,73	2,90

Talförståelse, textförståelse samt ordförråd och strukturer har mycket likadana betygsfördelningar även om medelvärdet (2,90) och andelen tvåor i delprovet för ordförråd och strukturer tyder på att testdeltagarnas kunskaper i ordförråd och strukturer är en aning bättre än i de två andra delproven. Som det tidigare har konstaterats skiljer sig delproven i muntlig och skriftlig framställning från andra delprov och också från varandra. I muntlig framställning fick ett betydligt större antal testdeltagare betyget 4 jämfört med andra delprov även om antalen tvåor ligger mycket nära varandra. Antalet fyror syns också i medelvärdet; muntlig framställning har det högsta medelvärdet (2,98) av alla delprov. Medan muntlig framställning har det högsta medelvärdet har skriftlig framställning det lägsta (2,73). Som det tidigare har sagts var antalet tvåor det största i skriftlig framställning. På basis av medelvärdet och antalet tvåor hade testdeltagarna de sämsta kunskaperna i skriftlig framställning. Detta resultat är i enighet med utredningarna presenterade i 3.4 eftersom de tyder på att invandrarna har de sämsta språkkunskaperna i skrift.

5.2.2 Prestationer i delproven enligt den allmänna språkfärdighetsnivån

För att uppfylla språkkunskapskravet för finskt medborgarskap genom att delta i den allmänna språkexamen i svenska bör man nå minst betyget 3 på den allmänna språkfärdighetsnivån. Här granskar jag hur deltagarna som har fått olika betyg för den allmänna språkfärdighetsnivån klarade av olika delprov, dvs. om det finns delprov som tycks vara lättare eller svårare på någon av de allmänna språkfärdighetsnivåerna. Genom att granska testprestationerna på detta sätt får man information om delprov och därmed om delområden i språkanvändningen vilka vållar mest svårigheter för personer som ska ansöka om medborgarskap. I följande tabell står de personers betyg i delproven som fick betyget 2 på den allmänna språkfärdighetsnivån (dvs. betyget räcker inte för medborgarskap).

Tabell 18 Betygen för delproven på färdighetsnivå 2

delprov	betyg			
	2	3	4	medelvärde
talförståelse	24	11	0	2,31
textförståelse	24	11	0	2,31
muntlig framställning	29	6	0	2,17
skriftlig framställning	30	5	0	2,14
ordförråd och strukturer	25	10	0	2,29

Tabellen visar att ingen av testdeltagarna som klarade den allmänna färdighetsnivån 2 fick betyget 4 i något av delproven. Talförståelse, textförståelse och ordförråd och strukturer var enligt betygsfördelningen och medelvärdet de lättaste delproven medan deltagarna hade mest svårigheter i delproven i muntlig och skriftlig framställning. Detta visar att den receptiva förmågan att använda språket är på en högre nivå än den produktiva förmågan. Även om kunskaperna i muntlig och skriftlig framställning tycks vara sämre än kunskaperna i de andra delproven visar betygsfördelningarna och medelvärdena att deltagarna på den allmänna språkfärdighetsnivån 2 borde ha bättre kunskaper i alla delområden i språket för att nå färdighetsnivå 3. I det följande behandlas språkkunskaperna på den allmänna färdighetsnivån 3.

Tabell 19 Betygen för delproven på färdighetsnivå 3

delprov	betyg			
	2	3	4	medelvärde
talförståelse	7	57	3	2,94
textförståelse	9	53	5	2,94
muntlig framställning	2	51	14	3,18
skriftlig framställning	17	47	3	2,79
ordförråd och strukturer	2	62	3	3,01

Över hälften av testdeltagarna fick betyget 3 på den allmänna färdighetsnivån vilket räcker för uppfyllandet av språkkunskapskravet för medborgarskap. Som det kan ses i tabellen varierade testdeltagarnas betyg i delproven från tvåan till fyran. Kunskaperna i talförståelse och textförståelse är ungefär på samma nivå bland deltagarna på den allmänna färdighetsnivån 3. Medelvärdet i båda delproven är 2,94 och det finns några deltagare som har fått betyget 2

eller 4 i delproven. Enligt medelvärdet och betygsfördelningen var muntlig framställning det lättaste delprovet, till och med 14 deltagare fick betyget 4 och endast 2 deltagare betyget 2. Delprovet i ordförråd och strukturer tycks vara det lättaste efter muntlig framställning. I delprovet fick två deltagare betyget 2, 62 deltagare betyget 3 och tre betyget 4. Testdeltagarna på färdighetsnivå 3 hade de sämsta kunskaperna i skriftlig framställning. Endast 47 deltagare fick betyget 3 och till och med 17 deltagare betyget 2. Sämre kunskaper i skriftlig framställning kan orsakas av ringa användning av svenskan i skrift. Oftast använder man språket muntligt eller receptivt då man läser eller lyssnar. I följande tabell visas hur deltagarna på den allmänna färdighetsnivån 4 klarade av delproven.

Tabell 20 Betygen för delproven på färdighetsnivå 4

delprov	betyg			
	2	3	4	medelvärde
talförståelse	0	2	13	3,87
textförståelse	0	3	12	3,80
muntlig framställning	0	0	15	4,00
skriftlig framställning	0	3	12	3,80
ordförråd och strukturer	0	3	12	3,80

Endast 15 av 117 testdeltagare nådde den allmänna färdighetsnivån 4. På färdighetsnivå 4 tycks kunskaperna i olika delprov enligt betygen ligga mycket nära varandra. I talförståelse, textförståelse, skriftlig framställning och ordförråd och strukturer finns det ett par deltagare som har fått betyget 3 och resten av deltagarna betyget 4. Förmågan att uppträda muntligt tycks vara det starkaste delområdet: alla på den allmänna färdighetsnivån 4 fick betyget 4 i muntlig framställning. Vad som är anmärkningsvärt är att endast få deltagare fick betyget 3 och inga fick betyget 2 i något av delproven. Detta visar att den goda språkfärdigheten omfattar alla områden i språkbruket på denna nivå, dvs. språket behärskas som en helhet.

5.3 Sammanfattning

Under de fem testgångerna 2007–2009 deltog sammanlagt 117 personer i den allmänna språkexamen i svenska för att visa sina språkkunskaper för medborgarskap. Av deltagarna var två tredjedelar 21–40-åriga och de representerade sammanlagt 25 olika modersmål. Ryskan

var det allmännaste modersmålet med 23 talare. Om man lägger märke till den socioekonomiska statusen märker man att arbetslösheten bland testdeltagarna var sällsyntare än bland alla invandrare (11,5 % mot 21,6 %).

Största delen av testdeltagarna klarade av språkexamen bra: ca 70 procent fick betyget 3 eller 4 som räcker för att fylla språkkunskapskravet. Betygen i delproven visar att deltagarnas kunskaper vanligen varierar enligt delproven. De bästa kunskaperna har de i muntlig och de sämsta i skriftlig framställning. Om man ser på prestationerna i delproven enligt den allmänna språkfärdighetsnivån ser man att de deltagare som nådde nivån 2 hade de bästa kunskaperna i tal- och textförståelse samt i ordförråd och strukturer och de sämsta i muntlig och skriftlig framställning. Detta tyder på att den receptiva språkfärdigheten är bättre än den produktiva färdigheten hos deltagarna på nivå 2. På färdighetsnivå 3 var muntlig framställning det lättaste delprovet medan skriftlig framställning vållade mest svårigheter. Endast 15 av 117 testdeltagare nådde färdighetsnivån 4. På denna nivå behärskades språket som en helhet: kunskaperna i olika delprov låg mycket nära varandra.

Nu, efter att ha svarat på den första forskningsfrågan om språkkunskaperna hos medborgarskapssökandena ska jag i följande kapitel se på språket och medborgarskapet ur en annan synvinkel. Jag behandlar tre sista forskningsfrågor genom att analysera intervjuer med fyra invandrare.

6 SPRÅKEN I DEN MEDBORGERLIGA VARDAGEN SAMT UPPFATTNINGAR OM MEDBORGARSKAPET

Begreppet *medborgare* betraktas oftast ur den juridiska synvinkeln då medborgarskapet är de plikter och rättigheter som nämns i lagen. Här är medborgarskapet något mer omfattande. Enligt den allmänna uppfattningen i denna avhandling är medborgarskapet något aktivt, något som kräver handlingar och kommunikation med andra människor (se *handlingsorienterat medborgarskap* i 1.1.3). Personen är en medborgare även om han eller hon inte har juridiskt medborgarskap (se Heaters begrepp *denizen* i 1.1.2). En *denizen* har plikter som borde fullgöras och rättigheter som kan avnjutas. Han eller hon kan leva ett dagligt liv med sina plikter och rättigheter och vara en del av samhället.

Här behandlar jag språkens roll i den medborgerliga vardagen eftersom språken är ett medel i interaktion och handlingar. Ytterligare anknyter språken till språkanvändarens identitet och känslor som påverkar språksituationer. Utöver att ta reda på hurdana förhållanden olika språk har i informanternas vardag utreder jag vilka uppfattningar informanterna har om medborgarskap och språkkunskaperna som en del av det.

6.1 Språken i den medborgerliga vardagen

Det vardagliga livet som medborgare kräver språklig kommunikation med andra människor och är därför mycket handlingsorienterat. Här tar jag reda på vilka språk mina informanter, som har presenterats i avsnitt 4.2, använder i vardagen och vilka saker som påverkar användningen av språken. Genom svaren på dessa frågor får jag svaret på den andra forskningsfrågan i avhandlingen, nämligen den om förhållandet mellan språken i den medborgerliga vardagen. Jag har tematiserat materialet enligt innehållsanalysens principer och kommit fram till fyra kategorier som baserar sig på de använda språken. Kategorierna är 1) svenska i vardagen, 2) engelska i vardagen, 3) finska i vardagen och 4) andra språk i vardagen. I de följande fyra avsnitten behandlar jag en kategori åt gången och anger också subkategorier som ingår i de övre kategorierna.

För att förstå hur informanterna använder språken i vardagen bör man veta lite om informanternas kunskaper i olika språk. Informanterna skiljer sig från varandra vad gäller kunskaperna i svenska och finska. K2 har nästan inga kunskaper i finska och endast baskunskaper i svenska. Detta påverkar mycket hennes språkbruk. Hon använder eller skulle vilja använda engelska oftare än de andra informanterna för att det är utmanande för henne att kommunicera på svenska (även i intervjun talades engelska). De andra informanterna har en förmåga att kommunicera på svenska (intervjuerna är ju gjorda på svenska) och de har några kunskaper i finska eftersom de har studerat det lite. För alla informanterna är engelskan vid sidan av modersmålet ett starkt språk. Informanterna har kunskaper också i andra språk.

6.1.1 Svenska språket i den medborgerliga vardagen

Svenska språket har en viktig roll i informanternas språkliga vardag. De har valt att av de två officiella språken lära sig och använda svenska mer än finska (detta var en förutsättning då jag valde informanterna för undersökningen). Även om svenskan används mer eller mindre på alla livsområden finns det områden där svenskan har en dominerande ställning. Svenskan är mycket använd i det sociala umgänget med grannar samt då man uträttar ärenden i affären, trafikmedlen eller biljettkassan (men som undantag K2 som föredrar engelskan på nästan alla livsområden). I det följande står ett exempel på varje av dessa situationer.

(1) Att kommunicera med grannar

K1 dom vet att jag lär mig svenska inte finska så dom hälsar på mig i svenska och om dom vill fråga nånting dom använder svenska också så det oftast det är bara hej hej alltså det är på finska också så det spelar ingen roll men om vi pratar om nånting så använder vi svenska även om dom är finskspråkiga

(2) Att kommunicera i affären

M1 det beror för att om jag ser att människan på kassan är svenskspråkiga och sen börjar till exempel börjar med svenska ofta på dom har namnet så du kanske men här i Bostadsort är mest av dom är tvåspråkiga så dom alltid svarar i två språk priset i två språk och sen det beror bara på mig om hur ska jag svara på finska eller men om det bara pengar som jag fick tillbaka det får jag säga samma på finska men om jag vill några mera sen försöker jag prata svenska

(3) Att kommunicera i biljettkassan

M har du köpt några biljetter till teatern eller till kino eller nåt sånt

M1 ja

M hur har det varit

M1 ganska enkel samma som i alla andra saker som du köper varje dag så jag är inte så dålig att kan jag inte säga var jag vill sitta till exempel så men det är inte så svårt tänker jag

M har du gjort det på svenska eller

M1 jo på svenska

(4) Att kommunicera i taxin

M så åker du taxi nån gång

K3 ja ja

M vilket språk använder du där

K3 jag försöker att prata svenska först men ibland de pratar inte svenska men jag säger bara Adress det går och jag säger vasemalla och men där ibland när det är det young

M mm

K3 ung

M mm jo

K3 de kan tala svenska och finska eller engelska men de äldre de pratar ibland bara finska och jag säger god dag eller de säger päivää så jag säger Adress och det går

Situationerna som beskrivs i de ovanstående citaten är vanligen korta och kräver inte betydligt mycket språklig kommunikation. Trots det är det dock viktigt att man når samförstånd eftersom misslyckandet i kommunikation också orsakar misslyckandet i att nå kommunikationssyftet (t. ex. man får inte de biljetter som man ville köpa). Gemensamt för alla dessa situationer är att de vanligen framskrider enligt ett schema som bevaras nästan oförändrat. Informanterna är möjligen villiga att använda svenska i dessa schematiska situationer eftersom de har den tillräckliga schemakompetensen (som nämns i Gemensam europeisk referensram för språk, GERS 2004, 119–124, se 1.2.3.2) för att agera på svenska. De har tillägnat schemat genom att vara i situationen flera gånger. Efter några möjliga misslyckanden i att agera på svenska har de lärt sig beteendemönstret och yttrandena som leder till att nå kommunikationssyftet.

Som exemplen visar är språkvalet inte helt enkelt utan man kan använda olika språk olika gånger. M1 berättar hur han kan välja mellan finska och svenska beroende på expediten men att han väljer svenskan då han måste kommunicera något mer. I några fall är skillnaden mellan svenskan och finskan också så liten att man inte kan säga vilketdera av språken man använder. Detta är fallet t. ex. med hälsningar (jfr *hej* och *hei*). I exempel (4) tar K3 upp möjligheten att den andra parten i situationen inte kan svenska och att hon då byter till finska. Mer om sådana här situationer i 6.1.3. Att välja mellan flera möjliga språk återspeglar strategierna i GERS (2004, 10, 59) och strategisk kompetens i Canale och Swains modell (1980, 30–31). En orsak till språkvalet är ju att kommunikationen mellan människor med olika modersmål inte misslyckas utan löper flytande.

I de ovannämnda situationerna är svenskan det dominerande språket men det finns också andra livsområden där svenskan tillgrips. Språkbruket på dessa livsområden är oftast flerspråkigt så att alla eller några av samtalsparterna använder flera språk. För informanterna är svenskan ett av många språk i arbetet. Oftast används språket på pauser (se exempel (10)) men särskilt för K1 är svenskan ett viktigt arbetsspråk eftersom nästan all kommunikation med annan personal händer på svenska. K1, K3 och M1 behöver/har behövt svenska också i hobbyer. Svenskan används i någon mån också med vänner och svenskspråkiga släktingar. K1 berättar att hennes svenskspråkiga vänner ibland använder svenska då de skämtar och K3 talar ibland svenska med sina svenskspråkiga släktingar för att öva sina språkkunskaper (se exempel (26)). K2 använder svenska med en vän med ett syfte att lära sig språk. De träffas en gång i veckan och talar halva tiden svenska och halva tiden engelska. K2:s och K3:s vilja att lära sig svenska och strävan efter svenskspråkiga situationer berättar om motivation som enligt GERS (2004, 103) är en del av människans generella kompetens som påverkar språkinläringen.

Alla informanter följer svenskspråkiga tidningar eller webbsidor för att läsa nyheter om Finland och regionen de lever i. M1 lyssnar mycket på svenskspråkiga radiokanaler och K2 och K3 tittar på svenskspråkiga TV-program. K2 brukar titta på engelskspråkiga program med svensk textning och försöker lära sig språket på det sättet (se *motivation* i föregående stycke). Informanterna följer i någon mån också informationen om valen och omröstningar på svenska. I kommunikation med bankpersonalen eller myndigheterna är svenskan oftast det inledande språket men vanligen byter man språket till engelska. Mer om kommunikationen med bankpersonalen och myndigheterna finns i avsnitt 6.1.2.

6.1.1.1 Faktorer som påverkar användningen av svenska

I intervjuerna tar informanterna upp faktorer som påverkar användningen av svenska och konsekvenser som dessa faktorer kan ha. Några av faktorerna och konsekvenserna nämns endast av en informant, några kommer fram i alla intervjuer. Informanterna kan också nämna saken endast en gång eller flera gånger. Här presenterar jag de faktorer som påverkar användningen av svenska och i följande avsnitt konsekvenserna som dessa faktorer har. Följande lista visar faktorerna i sin korthet och efter den behandlar jag varje punkt med ett eller flera exempel.

Faktorer som påverkar användningen av svenska:

1. brister i ordförrådet
2. andra lingvistiska brister
3. varianterna (dialekterna) i svenska
4. otillräckliga kunskaper om det finska samhället

Först och främst känner informanterna att de har brister i det svenska ordförrådet och det försämrar kommunikationen på svenska. Bristerna kommer fram på många olika sätt. Följande exempel belyser situationer i vilka orden, eller rättare sagt bristen på dem, orsakar svårigheter i kommunikationen.

(5) Att följa med en valdebatt

M och tror du om du kunde rösta på till exempel presidentsvalet så skulle det vara lätt eller svårt att hitta information och förstå vad man talar om de här temana som man har på valet skulle det vara lätt och följa den där diskussionen om valet

K3 jag vet inte kanske lite svår ja för att kanske de har många ord att jag visst inte vad de betyder

(6) Att följa massmedier

M har det blivit några svårigheter när du har läst några svenskspråkiga eller finskspråkiga webbsidor eller lyssnat på radio

M1 nå just det så många ord som förstår inte jag speciellt radion alltså du får höra dom i många olika situationer och alltså först tittar jag i ordboken och jag vet

att det menar en sak och sen hör det jag i andra meningen så måste jag gå tillbaka till ordboken

(7) Att kommunicera med vänner

M - - - skulle det vara hur ska jag säga trevligare att tala svenska om du hade de där kunskaper i svenska så bra att du kunde

K1 jo jo det skulle vara trevligare att prata svenska och alltså jag skulle vilja att använda svenska alltså i vardagsliv och vardag med människor men för ofta har jag brist på ord så och det går ganska långsamt och jag förstår inte alla alltså när människor skämtar eller alltså detaljerna och det är ganska tråkigt

M så det är bara så lättare att använda engelska

K1 roligare när du kan också skämta inte bara

M ha ha

K1 ja ja

M oo alltså kan du ge nåt exempel om en situation där du har känt att du inte kan svenska så bra som du ville

K1 ja till exempel när jag skulle vilja säga någonting roligt alltså skämta lite men det går inte så bra på svenska alltså för att jag vet inte så många specifika ord alltså vara precis alltså att uttrycka precis som jag menar

De ovingivna exemplen visar att informanterna råkar i svårigheter av olika slag på grund av det bristfälliga ordförrådet. I exempel (5) berättar K3 hur det är svårt att följa valdiskussioner eftersom en del av orden är för svåra att förstå. M1 tar i exempel (6) upp att orden kan betyda många saker beroende på kontexten men att han inte nödvändigtvis känner till alla dessa innebörder utan att kolla i ordboken. Exempel (7) belyser flera olika sätt på vilka det bristfälliga ordförrådet påverkar språkbruket. K1 säger att hon har för få ord för att kommunicera flytande på svenska. Hon konstaterar också att hon har svårigheter med att förstå och berätta vitsar eftersom hon inte känner till de specifika orden som krävs för vitsen. K1 är inte den enda som tar upp problemet med vitsar. K3 och M1 har också varit i situationer i vilka de inte har kunnat förstå vitsen och det har känts pinsamt. Ytterligare påpekar de alla tre att de inte kan uttrycka sig exakt på grund av bristen på ord.

Svårigheterna med att kommunicera på svenska på grund av det bristfälliga ordförrådet visar att informanterna känner att de enligt GERS (2004, 106–108, se 1.2.3.2) har svagheter i lingvistisk kompetens, närmare sagt lexikal kompetens. Svagheter omfatta både

behärsknigen av för få ord eller uttryck samt kännedomen av alla möjliga innebörder ett ord kan ha, dvs. lexikal semantik (GERS 2004, 112–113). Svårigheterna med att förstå och berätta vitsar syftar också på brister i diskurs- och funktionell kompetens (GERS 2004, 119–123). Man har inte mycket kunskap om hur vitsarna (som är en typ av makrofunktionerna i funktionell kompetens) struktureras i svenska språket.

Informanterna tar upp också andra faktorer i lingvistisk kompetens som påverkar språkbruket. Exempelen (8) och (9) handlar om brister i fonologisk kompetens och grammatisk kompetens (Canale & Swain 1980, 29–30; GERS 2004, 109–113).

(8) Att kommunicera med vänner

M - - - har det blivit några konstiga situationer där du har märkt att dina språkkunskaper räcker inte med vänner

M1 ofta jag har jättedålig uttal på svenska och finska jag kan inte säga den hårda r ljud speciellt i finska det om människor kan inte förstå mig vad jag precis menar och ofta måste jag upprepa några gånger vad jag sa eller byta språk till engelska och förklara på engelska vad jag menar men ofta om du kan inte språk sen kanske tänker du att du talar på rätt sätt men ofta talar du med fel och du blir irriterad att du försöker förklara nånting och människor kan inte förstå dig och det är mitt fel inte den andra personens

(9) Att kommunicera i arbetet

M what kind of skills should you have in swedish to cope with this social life at work

K2 I think maybe talk more but I'm too shy to talk because I will have to think the grammar or if I say something wrong or say something stupid and then I have to think

I exempel (8) berättar M1 hur svårigheterna i uttalet påverkar kommunikationen. Som han i exemplet nämner kan han inte uttala det hårda r-ljudet. Det har en större påverkan på uttalet av finska men spelar också en roll för uttalet av svenska. M1:s iakttagelse om brister i uttalet är beaktansvärd eftersom den visar att en brist på språkfärdigheten, dåligt uttal, kan leda till ett totalt misslyckande i muntlig kommunikation. I exempel (9) tar K2 upp grammatikens roll i att bilda yttranden. Brister i grammatisk kompetens hindrar henne att våga använda svenska muntligt eftersom hon kunde säga något fel eller konstigt. Även om hon explicit säger att det

är grammatiken som orsakar svårigheter är det sannolikt att bristerna i grammatiken anknyter till brister i ordförrådet vilka tillsammans orsakar dumma (*stupid*) yttranden. Att K2 nämner grammatiken tyder på att hon har en strukturalistisk syn till språket, hon ser alltså språket som strukturer som måste behärskas för att använda språket. Exempel (9) visar att språket inte endast är ett medel i interaktion utan det handlar också om språkanvändarens känslor och identitet. Rädslan att göra fel och synen på språket berättar om språkanvändarens identitet och inställning till språkbruket.

Utöver lingvistisk kompetens påverkar även andra faktorer användningen av svenska. Av informanterna tar tre upp förståelsen av varianterna (dialekterna) i svenska språket.

(10) Att kommunicera i arbetet

M1 mest av mina skiftkamrater är svenskspråkiga så vi tar kaffepaus eller rast lunchrast så pratar vi svenska men här dom har så många dialekter så det är jättesvårt att förstå hela konversationen så du kan till exempel jag kan säga vad jag vill säga men när han säger nånting eller skämtar eller sånt then ofta jag förstår inte för att dom har så olika intonationer

M jo det är lite svårt

M1 konstigt så även om du kan finska eller svenska när det kommer att ha den vardagsliv språk det är svårt att förstå och även om du börjar förstå en dialekt eller den sätt som personen talar men kommer annan som är tjugo kilometer från Bostadsort och talar andra dialekt men dom förstår varandra jättebra även om dom pratar helt olika dialekter

För M1 är dialekterna en utmaning på arbetsplatsen då han möter svenskspråkiga arbetskamrater på pauser. Han kan säga vad han vill på svenska men det är mycket svårt för honom att förstå den andra. Dialekterna vållar likadana svårigheter för K2 och K3. Som det kommer fram i exempel (10) har de svenskspråkiga arbetskamraterna förmågan att förstå varandra även om de talar olika dialekter men M1 måste lära sig förstå varje dialekt skilt för sig. Utöver finlandssvenska dialekter berättar K3 om svårigheter med sverigesvenska då hon var på en resa i Sverige. Exempelen på dialekter och sverigesvenska visar att språkfärdigheten i ett språk inte är något entydigt och enkelt.

Som M1 konstaterar räcker det inte alltid att man kan det på språkkursen inlärd språket utan i vardagliga situationer kan behärskningen av den språkliga variationen vara av största vikt. Att

dialekterna vållar svårigheter för informanterna återspeglar brister i den sociolingvistiska kompetensen som nämns i GERS (2004, 115–118). Kompetensen innefattar kunskapen om variationen i dialekter och accenter. Informanterna kan åtminstone delvis känna igen vilken dialekt det handlar om men den största besvärligheten är att förstå dialekten så att kommunikationen inte störs.

Utöver de ovannämnda helt lingvistiska orsakerna finns det också andra faktorer som har en påverkan på användningen av svenska. I följande citat spelar kunskapen om samhället en roll för språkbruket.

(11) Att uträtta ärenden på FPA-byrån

- M det är alltid så om det handlar om såna saker som har så svåra ord eller nåt sånt så det är alltid hemskt att försöka att förklara på ett annat språk än sitt modersmål
- M1 speciell om du kommer från ett andra länder du har det är inte samma systemet och sen även om du tolkar systemet till engelska det kanske inte vara samma sak

(12) Att följa med en valdebatt

- M oo alltså vad tror du kunde du följa det där programmet flytande eller skulle det vara lite svårt att förstå alla
- K1 jag tror det är kanske lite svårt att förstå men om jag lyssnar på nyheter i tv så det är ganska okej det går okej att förstå men kanske i debatterna dom diskuterar om detaljer och om saker som händer i finland som jag vet inte om så det är kanske lite svårare

Som citaten visar är det utmanande att förstå språket om man inte känner till ärendena det talas om. Den deklarativa kunskapen om det finska samhället, t. ex. om politiska diskussionsämnen och om systemet och förmåner på Folkpensionsanstalten, är en förutsättning för att använda svenska i situationer som kräver kunskaper om samhället. Utan kunskaperna är både ärendet och det använda lexikonet främmande för invandraren och det är sannolikt att kommunikationen störs eller helt och hållet misslyckas. Behovet av samhälleliga kunskaper reflekterar den deklarativa kunskapen i GERS (2004, 99–101, se 1.2.3.1) som hjälper människan att förstå och tala om omvärlden.

6.1.1.2 Konsekvenser för faktorerna som påverkar användningen av svenska

De ovannämnda faktorerna påverkar mycket användningen av svenska språket och de har konsekvenser av olika slag. Följande lista beskriver konsekvenserna i korthet och efter den skildrar jag dem med hjälp av exempel.

Konsekvenserna som faktorerna har:

1. förenkling av tänkande
2. brist på sociala kontakter med svenskspråkiga
3. hjälp med tolkning och översättning
4. användning av engelska

Den första punkten, förenklingen av tänkandet, behandlas i citatet i vilket M1 beskriver hur han måste ändra sitt språkbruk eftersom samtalsspråket är svenska.

(13) Att kommunicera med grannar

- M har det blivit några svårigheter eller nåt sånt med grannar när du talar med dom svenska missförståelser
- M1 alltså konversation nivå är ganska låg så vi inte talar om politik eller samhällen bara och det är inte de har inte längre tid halv timme halv minut hej då

Som det kan ses i citatet måste M1 ha en låg konversationsnivå med sina grannar och därför förenkla sitt tänkande och välja samtalsämnet noggrant. Detta kan bero på alla faktorer som har nämnts ovan. Ordförrådet i svenska kan hos M1 vara mycket begränsat vad gäller t. ex. politik och han har inte tillägnat sig tillräckligt med kunskaper om det finska samhället för att diskutera det. Man måste dock komma ihåg att politiken kan vara ett svårt samtalsämne även för personer som har samma modersmål.

Bristerna i språkfärdigheten i svenska kan utöver den låga konversationsnivån också ha andra konsekvenser. Enligt K1, K2 och K3 påverkar färdigheten att använda svenska deras vänkrets och det sociala livet t. ex. i arbetet. I följande citat belyser K2 och K3 hur bristerna i språkfärdigheten kan ses i det sociala umgänget.

(14) Att kommunicera i arbetet

M ok ok so do you feel that sometimes it makes some difficulties at work that you don't use swedish that much or you can't swedish that much

K2 yeah because I feel like isolated

M yeah

K2 if you don't like merge to the daily life so I'm like a quite quiet in my work I just do my work and if they have coffeebreak I don't go and join with them because they speak swedish or finnish swedish I can still try to undestand but they speak some of them speak quite strong dialects this Ort dialect and this accent is quite strong so I don't understand what they're talking about basically then I don't enjoy the social life here that's pitty

(15) Att kommunicera med vänner

M vad tror du skulle du ha mera svenskspråkiga vänner om du kunde svenska bättre

K3 ja jag hoppas - - - alla mina vänner pratar Modersmål eller engelska samtidigt de bara pratar engelska med mig men jag skulle vilja ha mera vänninna som pratar svenska eller finska

I exempel (14) tar K2 upp svårigheten att umgås med arbetskamraterna på kaffepauser eftersom hon inte kan tillräckligt med svenska eller finska. På grund av kommunikationsproblemen har hon valt att inte delta i kaffepauser utan stanna i arbetsrummet. Bristerna i svenska har gjort det sociala livet icke-njutbart för henne. K3 anser att bättre kunskaper i svenska och finska skulle leda till flera svensk- och finskspråkiga vänner. Både K2 och K3 har hamnat i ett ekorrhjul eftersom bristerna i språkfärdigheten har minskat kontakterna med svenskspråkiga men avsaknaden av svenskspråkiga kontakter också försämrar möjligheten att lära sig språket som en del av det vardagliga livet. K2:s och K3:s upplevelser och uppfattningar om språkfärdighetens roll i det sociala livet i det nya landet återspeglar Tarnanens (2005, 67–74) tankar enligt vilka språket möjliggör deltagandet i samhället men bristen på språket kan leda till isolering och ensamhet åtminstone i vissa kontexter (t. ex. på arbetsplats).

Ibland leder den otillräckliga kunskapen om språket och samhället till behovet av tolkning eller översättning. Man vänder sig till någon som kan hjälpa med språket och på det sättet undviker man misslyckande i kommunikation eller i någon annan språklig uppgift. Detta

handlar den strategiska kompetensen i Canale och Swains modell (1980, 30–31) eller strategierna i GERS (2004, 10, 59). K2 berättar om flera situationer i vilka hon har behövt hjälp med svenska språket, i det följande står ett exempel på en sådan situation.

(16) Att uträtta ärenden på FPA-byrån

K2 yes I have visited a few times but they can speak english

M ok so you have used only english there

K2 yes

M so i guess you have had to fill in some forms there too

K2 yes

M have they been in finnish or in swedish or I guess you can choose or are they in both languages the same form

K2 yeah they have swedish and finnish yes

M yes so how has it been filling these forms I guess they can have some difficult questions in the forms has there been any problems

K2 I've only been there like few times but then I ask my colleague to go with me because if something that I don't understand they can translate for me

K2 har bett sina arbetskamrater att hjälpa henne på FPA-byrån där hon vanligen använder engelska men behöver också svenska eller finska för att förstå och fylla i blanketter. Hon har också vänt sig till arbetskamrater för att få hjälp med skattekortet och kommunalvalsinformation. Det är intressant att även om K2 inte känner sig hemma i arbetsgemenskapen (se exempel (14)) är hon redo att be arbetskamraterna om hjälp i vardagliga ärenden och till och med be dem att följa med till myndigheterna. Andra vanliga situationer i vilka informanterna vänder sig till någon annan i språkliga svårigheter är när de inte känner till något ord t. ex. i tidningen.

En signifikant konsekvens som bristerna i språkkunskaper och deklarativ kunskap om samhället har är användningen av engelska i stället för svenska. Engelskan ersätter svenskan delvis eller helt på många medborgerliga livsområden. Engelskans ställning i informanternas vardag presenteras i följande avsnitt.

6.1.2 Engelska språket i den medborgerliga vardagen

Engelskan har en mycket stor roll i kommunikationen mellan informanterna och andra människor. I engelska har de de bästa språkkunskaperna efter modersmålet. Om man har bristande kunskaper i finska eller svenska underlättar kunskaperna i engelska kommunikationen med urinvånarna eftersom engelskan behärskas relativt bra i Finland. Detta är fallet särskilt hos K2 som har mycket bristande kunskaper i svenska och nästan obefintliga kunskaper i finska. Därför är hon villig att använda engelska i nästan all kommunikation och i Finland är det möjligt. Också de andra informanterna använde engelska oftare då de flyttade till Finland men förbättringen i kunskaper i svenska och i någon mån i finska har förminskat användningen av engelska t. ex. i affären, i taxin eller hos myndigheterna.

För informanterna är engelskan det viktigaste språket då de kommunicerar med vänner och bank- och hälsovårdspersonalen även om de i någon mån också använder svenska eller något annat språk (vilket inte alltid är frivilligt). I det följande står några citat som belyser de engelskspråkiga situationerna.

(17) Att kommunicera med vänner

- M okej alltså vilket språk talar du med vänner här i Bostadsort
- M1 mest av mina vänner är också invandrare alltså mest talar vi engelska jag har bara få finska kamrater och dom är svenskspråkiga så om vi går på stanet eller träffas sen pratar vi engelska alltså vi har en gäng som vi har en man från Land A och en två Nationaliteter B och Nationalitet C och Nationalitet D och Nationalitet E så alla möjliga nationaliteter bara en finlän- och även dom vänner som är finskspråkiga också dom talar engelska med oss engelska dominerar

(18) Att kommunicera på banken

- M - - - hur har det varit på banken har det
- K1 dom använder engelska med mig om dom märker att jag har problem med svenska och i banken det är ganska alltså svårt svårta ord som som man måste veta och använda så dom bara talar engelska med mig och det är inget problem
- M alltså du har börjat med svenska men dom har bytt språket eller
- K1 alltså jag började med svenska men dom bytade ganska snabbt

- M jo ääm (paus) det är kanske i såna där situationer där de här orden är så konstiga och nya så det är lättare att använda nåt annat språk
- K1 det är jätteviktigt där att säga precis vad du menar och att det gäller pengar och saker så

(19) Att kommunicera med läkaren

- M okej så har du besökt läkare här i Bostadsort
- M1 mm
- M hur har det varit
- M1 alltså det är ganska konstigt för att dom vet att jag är utlänning så dom börjar med engelska ganska ofta och sen det beror på situationen om det är bara flusen det får jag förklara på svenska men det är nånting mer komplicerat sen försöker jag att prata engelska det är ganska kanske säkert att du får hjälp som du vill eller

(20) Att kommunicera med läkaren

- M hur har det varit vilket språk har ni använt
- K1 ää en gång jag tror att det var svenska och några gånger engelska
- M har det varit lättare att använda engelska där eller
- K1 jo det var lättare förstås för att om du går till läkare då du skulle vilja vara förstått alltså precis vad du menar alltså var har du ont

Engelskan är det mest använda språket med vänner. För K1 och M1 är engelskan nästan det enda språket med vänner (men K1 eller hennes vänner använder ibland svenska) men K2:s och K3:s vänkrets fördelas enligt språket i många delar. Med några vänner använder de engelska, med andra vänner något annat språk (om andra språk i 6.1.4). För M1 är engelska ett naturligt språkval med vänner. Hans vänkrets består av människor som har flera olika modersmål och det är lättast att använda engelska eftersom det är det starkaste gemensamma språket. K1 motiverar sitt val att använda engelska med vänner med att kommunikationen på engelska är lättare och snabbare än på svenska. Hon påpekar också att hon kan skämta på engelska vilket inte går på svenska (se exempel (7)). Valet mellan engelska och svenska tycks återspegla den i GERS nämnda strategin (2004, 10, 59). K1 och M1 väljer att tala engelska med vänner eftersom den möjliggör en flytande och ekonomisk interaktion utan för många problem.

På banken använder alla informanter gärna engelska. De konstaterar att kommunikationen på banken innehåller ofta svåra ord som man inte känner till på svenska. På engelska hamnar samtalet inte i svårigheter utan informanterna kan uttrycka sig exakt och förstå mer än bara idén. Att informanterna känner att de kan uttrycka sig bättre på engelska och att de har ett tillräckligt ordförråd på banken visar att den lexikala kompetensen (se GERS 2004, 107–108) i engelska är mycket bättre än i svenska. Vad som är beaktansvärt i att uträtta ärenden på banken är att K2 som mycket gärna använder engelska i sin vardag säger att hon nuförtiden klarar sig också på svenska på banken om kundbetjäner inte kan engelska. Detta är mycket intressant eftersom hon har betydligt sämre kunskaper i svenska än de andra informanterna och även de föredrar att använda engelska på banken.

För informanterna, särskilt för K1, K2 och M1, är engelskan det huvudsakliga språket hos läkaren. De anser att de kan uttrycka sig bättre på engelska och berätta varför de har kommit att träffa läkaren. De tycks också känna till det engelska hälslexikonet bättre än det svenska (se lexikal kompetens i GERS 2004, 107–108). Som exempel (19) visar är M1 redo att använda svenska om ärendet inte är något komplicerat, i andra fall är språket engelska. Valet mellan svenska och engelska beror inte nödvändigtvis på själva kunden utan också läkaren kan välja språket. K2 berättar att hon avkräver service på engelska och K1 beskriver ett besök hos läkaren då läkaren ville använda svenska. Besöket gick bra eftersom läkaren talade långsamt och K1 hade möjligheten att fråga på svenska och engelska om det blev något oklart. K3:s besök hos läkaren skiljer sig lite från de andra informanternas. Hon har och har haft flera läkare och hon använder olika språk med dem. En läkare talar inte svenska eller engelska utan finska med henne och då försöker hon själv använda svenska eller engelska. Situationen är därför tvåspråkig, ibland till och med flerspråkig.

Besöken hos myndigheterna är mycket intressanta ur språkbrukets synvinkel. K2 har valt att använda engelska hos alla myndigheter (FPA, skattebyrå). Hon har fått engelskspråkig service senast då servicedisken eller kundbetjäner har bytts. För andra informanter är språkvalet inte så enkelt. I det följande beskriver K1, K3 och M1 besöken hos myndigheterna.

(21) Att uträtta ärenden på skattebyrån

K1 det är ganska konstigt ställe där för att dom är ganska alltså dom vill inte tala engelska med mig det är lite konstigt men

M alltså ni har talat svenska där

K1 jag försökte att förklara mig men det skatte det är jättesvårt att förklara vad du vill och vad du menar så det var ofta så att jag talade engelska och dom talade till mig alltså på svenska det var okej

(22) Att uträtta ärenden på skattebyrån

M1 det är ganska alltid äventyr då du måste hämta skattekortet varje år och dom också inte se bra på engelska men sen jag förk- jag försöker att prata svenska och det som lite utmaning att men om sen jag ser att varken jag förklarade inte eller hon förstod inte sen vi säger samma saker på engelska och beror om hon kan prata engelska och förklara sig

(23) Att uträtta ärenden på FPA-byrån och Arbetskraftsbyrån

M har du varit i kontakt på svenska eller på engelska finska

K3 nå att börja när jag kom det var engelska och nu jag försöker att prata svenska och in that Arbetskraftbyrå de pratar svenska bara med mig jag har varit in this ulkomaalainen side bara svenska de säger att jag pratar tillräcklig så jag måste gå till andra sidan

Som exempel (21) visar uträttat K1 ärenden på skattebyrån tvåspråkigt. Hon försöker tala svenska men på grund av bristerna i ordförrådet (se 6.1.1.1) är hon villig att använda engelska i stället. Eftersom kundbetjänares inte vill tala engelska är situationen oftast tvåspråkig på det sättet att K1 talar engelska och kundbetjänares svenska. För M1 är kommunikationen på skattebyrån mycket lik K1. Han försöker klara sig på svenska men i fall kommunikationen misslyckas byter han språket till engelska. Enligt M1 har också kundbetjänares talat engelska om kommunikationen har varit i stora svårigheter. På FPA-byrån har M1 varit ett par gånger då han flyttade till Finland och hade inga kunskaper i svenska. Han försökte få service på engelska men fick ingen. Efter de misslyckade besöken bestämde han sig att använda FPA:s internetservice som finns också på engelska. I exempel (23) berättar K3 om att uträtta ärenden på FPA-byrån och Arbetskraftsbyrån. Såsom K1 och M1 har också hon använt både svenska och engelska hos dessa myndigheter. På FPA-byrån var språket först engelska men nuförtiden använder hon svenska så mycket som möjligt. Antagligen byter hon språket till engelska om kommunikationen är i fara att misslyckas. På Arbetskraftsbyrån har myndigheterna bestämt vilket språk K3 ska använda. Tidigare har språket varit engelska men nu på grund av tillräckliga kunskaper i svenska måste hon välja den svenskspråkiga sidan.

Vad som är intressant med att utträtta ärenden hos myndigheter är att svenskan och engelskan används sida vid sida. De kompletterar, inte utesluter, varandra. Informanterna anser att de har bättre kunskaper i engelska än i svenska och de antingen väljer engelskan som det huvudsakliga språket eller använder engelska då kommunikationen på svenska misslyckas. Användningen av engelska handlar därmed i hög grad om den strategiska kompetensen i Canale och Swains modell (1980, 30–31) och strategier i GERS (2004, 10, 59). Vad som vidare är intressant är att informanterna har olika åsikter om myndigheternas kunskaper i engelska. K2 får alltid service på engelska men andra anser att myndigheterna inte vill tala engelska. Detta kan bero på att K1, K3 och M1 nu har tillräckliga kunskaper i svenska för att utträtta ärenden. Då de flyttade till Finland hade de ju inga kunskaper i svenska och kommunikationen måste genomföras på något annat gemensamt språk, oftast på engelska.

Utöver de ovannämnda livsområdena används engelska också på andra livsområden. I K3:s liv intar engelskan en mycket central roll eftersom engelskan är språket för kommunikation i ett av de viktigaste förhållandena, i parförhållandet. Hon använder språket med sin svenskspråkige make och hans släktingar (ibland också svenska med släktingar) samt då hela familjen (dvs. K3, maken och barnen) är på plats. Hon är också i kontakt med sina barns skola på engelska men på föräldramöten talas svenska. K1 och M1 brukar läsa engelskspråkiga webbsidor och tidningar för att få information om händelser runtom i världen och de använder språket även i vardaglig kommunikation i arbetet. K1 använder språket mer skriftligt men för M1 är engelskan språket som förbinder den multinationella arbetsgemenskapen.

Som det redan tidigare har nämnts använder K2 engelska med nästan alla människor i Finland och byter språket till svenska och till sist till finska om kommunikationen på engelska misslyckas. En orsak som har möjliggjort engelskans dominerande ställning i K2:s liv i Finland är att företaget hon arbetar på har engelskan som det officiella språket. Arbetet med undantag av kaffepauser kräver inte kunskaper i svenska eller finska. Som jag redan tidigare har påpekat deltar K2 inte i kaffepauser på grund av bristande språkkunskaper. Därför förlorar hon möjligheten att lära sig svenska och finska informellt i socialt umgänge med arbetskamrater.

Till användningen av engelska bidrar flera olika faktorer. Faktorn som överhuvudtaget möjliggör engelskan i informanternas vardag är att de kan språket. Å andra sidan måste det också finnas andra människor som de kan använda engelska med. Engelskan behärskas

relativt bra i Finland och särskilt de yngre generationerna är redo att kommunicera på engelska. Också informanterna har lagt märke till detta. Till exempel K2 påpekar att hon inte kan tala med äldre människor eftersom de saknar kunskaper i engelska. Utöver finländare är informanterna i kontakt med andra invandrare som kan engelska. Detta syns bra i exempel (17) i vilket M1 beskriver sin multinationella vänkrets. Den sociala omgivningen möjliggör användningen av engelska men det måste också finnas andra faktorer. Om man tänker på förhållandena mellan språken har det blivit tydligt att informanterna har bättre kunskaper i engelska än i svenska. Följande citat belyser hur informanterna beskriver förhållandet mellan svenska och engelska.

(24) Att kommunicera med vänner

K1 - - - mina vänner talar mest engelska med mig för det går lättare

M okej

K1 och snabbare men ibland byter vi till svenska

(25) Att kommunicera med vänner

M så det är bara så lättare att använda engelska

K1 roligare när du kan också skämta inte bara

(26) Att kommunicera med släktingar

K3 med min man vi har alltid pratat bara engelska och med hennes familje också och ibland försöker vi att byta språket säger vi pratar bara svenska till dig men jag vet inte slut vi pratar alla engelska igen jag tror att det är lättare för dem så de måste inte säga många gånger samma sak

Som exemplen (24) och (25) visar anser K1 att kommunikationen på engelska är *lättare* och *snabbare* än på svenska. Hon tar också upp att det går att skämta på engelska men på svenska är det för svårt (se exempel (7)). Bättre kunskaper i engelska syns också i situationer där man byter språket till engelska. I exempel (26) berättar K3 att hon använder engelska med sin makes familj men ibland byter de till svenska. De kan tala svenska en tid men till slut är språket engelska igen eftersom kommunikationen på svenska råkar i för många svårigheter (icke-ekonomiskt språkbruk, jfr strategier i GERS 2004, 10, 59). Det är inte överraskande att informanterna hellre använder engelska än svenska. Det handlar inte alltid om informantens val att använda engelska utan också den andra personen kan välja språket även om

informanten har börjat med svenska. Exemplet (18) och (19) är bra exempel på sådana situationer och i följande citat beskriver M1 tydligt hur bytet till engelska går.

(27) Att kommunicera på svenska och finska

M1 jo men även om du får klara sig på svenska och finska ofta om människor ser att du är inte det är inte ditt modersspråk sen byter dom till engelska och det är lite omotiverande även om du försöker använda språk sen människor säger att du är inte så bra och det är kanske bättre att flytta till nånting som jag känt
# #

Såsom M1 konstaterar kan samtalspartnern välja att använda engelska även om han har börjat med svenska eller finska och han har känt att han klarar av situationen bra. Den andra har bedömt att M1 inte kan svenska eller finska så bra att samtalet kunde löpa fritt och bytt språket till engelska för att kommunicera effektivare. Här är det inte endast fråga om informantens vilja och försök att använda någotdera av de officiella språken utan samtalspartnerns försök att göra kommunikationen mer flytande (strategier i GERS 2004, 10, 59). Den andra ger inte en möjlighet att öva svenska eller finska utan tar genast engelska som troligen är det starkaste gemensamma språket. Såsom M1 säger motiverar bytet till engelska inte användningen av svenska och finska vilket är mycket skadligt eftersom motivationen som en del av språkinlärarens existentiella kompetens (GERS 2004, 103) är en viktig del av språkinläringen.

Engelskan har en mycket modersmålsliknande ställning i informanternas liv. Som avsnitt 6.1.1.1 visar tar informanterna upp flera brister i sina kunskaper i svenska men de ifrågasätter inte sina kunskaper i engelska. De nämner inte att de skulle ha några svårigheter med att uttrycka sig på engelska utan den engelskspråkiga kommunikationen kan hindras endast av motpartens bristande språkkunskaper. I informanternas liv är engelskan, inte modersmålet, det språk som de vänder sig till om kommunikationen på svenska eller finska är i svårigheter. Det är också mycket intressant att M1 hänvisar till sina andra än finsk- och svenskspråkiga vänner med orden *engelskspråkiga kamrater*. Det förstärker intrycket om engelskan som invandrarnas gemensamma språk, invandrarnas modersmål.

6.1.3 Finska språket i den medborgerliga vardagen

Finskan är det minst använda språket bland de tre språken – svenska, engelska och finska – som kan antas vara i det vardagliga bruket hos informanterna. Informanterna har endast några kunskaper i finska och därför är det naturligt att de föredrar svenska och engelska. Finskans förhållande till andra språk kommer fram på flera olika sätt. Informanterna nämner språket mer sällan än engelska och svenska men den är inte helt frånvarande. I följande citat beskriver K1 och K3 förhållandet mellan finska och svenska.

(28) Att lära sig språk

K1 jag studerade finska bara ett år och det var alltså jag kände mig att jag fortsätter inte så snabbt som i svenska det är lite svårare språk och jag trodde det ska ta mer tid att lära sig finska

(29) Att lära sig språk

K3 jag har gick till en skola och försöka att lära mig finska och svenska men jag tror att svenska är lättare finska är så svårt jag har försökt ett år

Enligt citaten anses finskan vara ett svårt språk att lära sig. Uppfattningen om finskans svårighet kan påverka motivationen att lära sig språket och i exempel (28) konstaterar K1 att hon slutade studera finska efter ett år på grund av den långsamma inläringen. Den i GERS nämnda motivationen (2004, 103) kan också påverkas av samtalspartnerns vilja att använda något annat språk, vanligen engelska i stället för finska (se exempel (27)). Trots svårigheterna med att lära sig finska finns det situationer i informanternas liv där finskan spelar en roll. Oftast nämner informanterna finskan som det språk som de använder om kommunikationen på affären eller i trafikmedlen inte går på något annat språk (inte heller på engelska). Följande citat belyser några andra situationer där finskan är i bruk.

(30) Att kommunicera med vänner

K3 - - - jag har varit till en finska skola och ibland där är från kosovo eller från afrika och när vi träffar vi försöker prata finska för att ibland de inte pratar engelska så vi måste prata finska men svenska alla mina vänner pratar spanska eller engelska

(31) Att delta i hobbyer

- M yeah ok do you have any like you said you were in jumppa so how about there what language do you use there
- K2 finnish well finnish but like not a teacher but not a coach but the
- M yeah yeah
- K2 she speak only finnish but I can follow her movement if sometimes they change she say change then I just follow but in the beginning when she change I maybe miss some of the movement but it is ok

För K3 är finskan ett språk som hon använder då hon träffar människor på arbetarinstitutet på finskkursen. Också andra informanter lär sig eller har lärt sig finska på någon kurs. Vad som är intressant är att K3 säger att hon använder finska om den andra personen (t. ex. från Kosovo eller Afrika) inte kan engelska. Därmed skulle språket på institutet vara engelska om samtalspartnern bara kunde det. Inte ens den formella inlärningsmiljön uppmuntrar till att använda finska. För K2 är finskan språket som hon hör på gymnastik, eller med hennes egna ord på *jumppa*. Idrottsinstruktören talar finska men själva gymnastiken kräver inte interaktivt språkbruk. I ett senare exempel (35) tar M1 också upp att han kan använda finska ord i sitt modersmål då han talar med sin flickvän. Vanligen anknyter dessa finska ord till det finska samhället och är lätta att använda för att skildra saker som är specifika för Finland. Användningen av finska ord anknutna till samhället återspeglar den i GERS presenterade tanken att den deklarativa kunskapen om samhället påverkar språkbruket (GERS, 2004, 99–101).

Även om informanterna ibland använder finska eller enstaka finska ord har de stora svårigheter med att kommunicera med helt finskspråkiga människor. Både K1, K2 och K3 har lagt märke till att några äldre människor endast kan finska och kommunikationen med dem är en utmaning. I följande citat berättar K1 och K2 om sådana situationer.

(32) Att kommunicera med grannar

- K1 ja det är ganska roligt att det händer att alltså gamla kvinnor kan inte svenska alls och dom bara tala finska till mig och jag förstår ingenting men dom bara talar och talar och dom väntar inte att alltså dom they don't even wait for me to answer or anything they just talk and i'm just fine that how it goes

(33) Att kommunicera med hobbykompisar på gymnastik

M so are the other people there finnish-speaking or

K2 I think most of them they are finnish-speaking

M yeah so do you speak with them

K2 no I can't some of the lady they were really they are retired already so they don't speak english at all and they are really nice they try to speak to me but I really cannot speak at all you know swedish I still can manage # # but so I can't speak finnish every time minä en ole puhu suomi suomi on vaikea kieli sinä puhu puhu puhu that's all I can speak so there's little bit problem

Bristerna i kunskaper i finska hos informanterna och å andra sidan enspråkig finskspråkighet hos några äldre finländska människor orsakar att informanterna inte kan kommunicera med dessa människor. Utöver finskspråkiga människor har K2 också mött några expediter med flyktningbakgrund som inte kan engelska och som har valt att lära sig finska, inte svenska, i Finland. Med dem kan K2 inte tala eftersom de inte har ett gemensamt språk. Bristfälliga kunskaper i finska har också sin påverkan på informanternas vänskrets. De har några finskspråkiga vänner men utan språkfärdighet är det svårt att stifta bekantskap med människor som har sämre kunskaper i engelska eller svenska. De ovannämnda exemplen visar att språket (eller närmare sagt brist på det) kan utgöra ett socialt hinder mellan människor med olika språkkunskaper. På det sättet kan språkkunskaperna påverka integrationen och interaktionen med urbefolkningen och andra invandrare och orsaka isolering. Allt detta reflekterar olika sätt på vilka man kan anpassa sig till den kulturen enligt Tarnanen (integration, assimilation, separation, se Tarnanen 2005, 73–74, också 1.1).

6.1.4 Andra språk i den medborgerliga vardagen

Utöver svenska, engelska och finska har också några andra språk en plats i informanternas liv. Det viktigaste språket är modersmålet som används med familjen.

(34) Att kommunicera med familjen

M okej sen om de här språken i vardagen alltså vilket språk talar du med familjen eller vilka språk

K3 med barn pratar jag alltid Modersmål

(35) Att kommunicera med familjen

M sen ska vi fortsätta med språket i vardagen alltså när du bodde tillsammans med din flickvän så vad talade ni talade ni Modersmål eller

M1 Modersmål ja

M inga andra språk

M1 nej men ganska ofta eftersom vi är bara två så pratar Modersmål med varandra - - - men ofta blandar vi engelska ord eller svenska ord om till exempel om vi talar om vädret eller om samhället här i finland eller nånting som specifik till Bostadsort så där vi använder svenska ord eller finska ord - - - så ofta det nånting slags av pidgin som bara vi två oss två kan vi förstå

I exempel 34 konstaterar K3 att hon kommunicerar med sina barn på modersmålet. Tidigare har jag tagit upp att hon använder engelska med sin make. Familjen är därmed minst trespråkig eftersom språket mellan maken och barnen är svenska. För M1 är språkvalet med familjen mycket enkelt eftersom hans flickvän har samma modersmål som han. Han påpekar ändå att det talade språket kan bytas om de inte är på tumanhand. Det är också beaktansvärt att han har lagt märke till att de i modersmålet använder några svenska, engelska och finska ord. Orden har vanligen något med det finska samhället att göra. Att M1 använder ordet *pidgin* visar att han äger språkvetenskaplig kunskap även om ordet inte är det rätta begreppet att beskriva hans språkbruk med flickvännen (ett bättre begrepp kunde vara t. ex. kodväxling). Användningen av engelska, svenska och finska ord hänger ihop med M1:s kunskaper om det finska samhället. Under tiden i Finland har han lärt sig saker om samhället och samtidigt tillägnat sig begrepp som handlar om samhället och dess system (jfr deklarativ kunskap i GERS 2004, 99–101, se 1.2.3.1).

Modersmålet används också utanför familjen. K3 brukar använda sitt modersmål då hon möter vänner eller hobbykompisar som har samma modersmål. Hon talar modersmålet till och med hos en läkare som har kunskaper i K3:s modersmål (för att få K3:s läkarbesök låta ännu flerspråkigare använder hon tyska med en läkare). K1, K3 och M1 brukar läsa webbsidor på modersmålet för att kolla nyheter från hemlandet och världen runt (jag har redan tidigare konstaterat att informanterna också använder engelskspråkiga sidor för att läsa internationella nyheter).

Utöver modersmålet använder informanterna också andra språk. K2, för vilken kinesiska vid sidan av engelska är ett starkt språk, använder kinesiska med en vän som bor i Finland. Hon läser också kinesiskspråkiga webbsidor för att få nyheter utanför Finland. På arbetsplatsen talar (och särskilt i början talade) M1 ryska med sina ryskspråkiga arbetskamrater. Kunskaperna i ryska hjälpte honom med att sätta sig in i arbetet eftersom inskolaren var rysk.

6.1.5 Sammanfattning

Intervjuerna visar att informanterna lever en flerspråkig vardag där olika språk sammanknyts. Modersmålet används för att kommunicera med familjen eller med vänner som har samma modersmål samt då man läser nyheter världen runt. Andra språk är viktiga då man kommunicerar med finländare eller andra invandrare. De mest använda språken är svenska och engelska som får olika betydelser i informanternas tal. Användningen av svenska tycks innebära svårigheter av olika slag. Informanterna har lingvistiska brister (t. ex. begränsat ordförråd och uttal) och brister i kunskaper om det finska samhället. Det är också svårt för dem att förstå olika svenska dialekter. Bristerna i språkfärdigheten i svenska leder till att informanterna måste förenkla tänkandet då de använder språket och i några fall måste de stöda sig på tolkning eller översättning. De har också brist på sociala kontakter med svenskspråkiga vilket är en konsekvens av bristfälliga språkkunskaper men också en orsak till att kunskaperna inte utvecklas. Att användningen av svenska vållar svårigheter leder till att informanterna hellre använder engelska som de behärskar bättre. De berättar inte att de har några svårigheter med att använda engelska (om motparten kan språket). Det sätt på vilket informanterna talar om användningen av engelska ger den uppfattningen att engelskan nästan är det andra modersmålet för dem.

Såsom jag tidigare har konstaterat är informanternas vardag flerspråkig och att modersmålet används med familjen och med vänner som har samma modersmål. Svenska språket är viktigt då man samtalar med grannar eller uträttar ärenden i affären, trafikmedlen eller biljettkassan (men som undantag K2 som föredrar engelskan på nästan alla livsområden). Vad som är gemensamt för alla dessa kontexter är att språkbruket vanligen är kortfattat och löper enligt ett schema som informanterna har lärt sig. Detta underlättar talandet. Engelskan används mycket med vänner och bank- och hälsovårdspersonalen samt då de läser nyheter från hela världen. Informanterna känner att de kan uttrycka sig bättre och exaktare på engelska än på svenska. I

situationer där det används ord som är specifika för något område (hälsa, bankärenden osv.) tycker informanterna att deras ordförråd är mer omfattande i engelska. I många situationer där engelskan är det huvudsakliga språket används också svenska åtminstone i början av samtalet. Dessa situationer kan vara flerspråkiga på många sätt: språken kan användas alternerande eller så att informanten använder engelska, motparten svenska.

Eftersom informanterna har lärt sig mer svenska än finska är det naturligt att de använder finska ganska sällan. Oftast handlar det om situationer där motparten varken kan svenska eller engelska. När sådana här situationer diskuteras syftar informanterna flera gånger på äldre människor som kan bara finska. Ofta misslyckas kommunikationen med finskspråkiga totalt på grund av bristfälliga kunskaper i finska. Utöver svenska, engelska, finska och modersmålet använder informanterna också andra språk i sin vardag. M1 talar ryska med sina ryska arbetskamrater, K2 talar kinesiska med en vän och K3 tyska med en läkare.

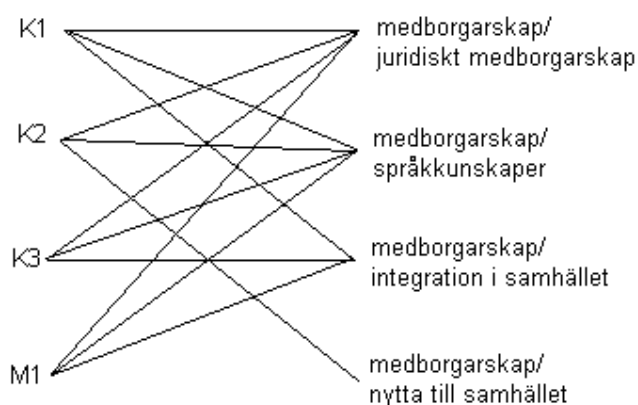
Även om språken har sina dominerande ställningar på olika livsområden är språkvalet inte något förutsagt utan till och med i samma kontext (t. ex. hos läkaren) kan man använda olika språk vid olika tillfällen. Situationen kan också vara flerspråkig om deltagarna talar olika språk eller om de växlar mellan två eller fler språk. Man måste också lägga märke till att språkvalet inte alltid beror på själva informanten utan deltagarna diskuterar språkvalet tillsammans eller motparten är den som fattar beslutet. Syftet med samtalet är ju att förstå och bli förstådd och då är ett språk inte nödvändigtvis tillräckligt.

6.2 Medborgarskap samt språkkunskaperna som en del av medborgarskapet

Tidigare har jag granskat användningen av språken i den medborgerliga vardagen och svarat på forskningsfrågan om förhållandet mellan språken i vardagen. Här svarar jag på de två sista forskningsfrågorna i avhandlingen, dvs. hur informanterna uppfattar medborgarskapet och vilka betydelser de ger för språkkunskaperna som en del av medborgarskapet.

6.2.1 Uppfattningar om medborgarskapet

Som jag tidigare har påpekat behandlades i intervjun frågor som anknyter till medborgarskapet (se bilaga 8). I svaren till dessa frågor avslöjade informanterna vad medborgarskapet betyder för dem och hur de definierar medborgarskapet. Genom att tematisera svaren har jag kommit fram till att det finns fyra olika sätt att uppfatta medborgarskapet i intervjuerna. Dessa sätt utesluter inte varandra utan samma person kan ha olika uppfattningar som inte strider mot varandra. I figur 5 beskrivs uppfattningarna om medborgarskapet (dvs. medborgarskapskategorierna).

Figur 5 Informanternas uppfattningar om medborgarskap

Som det har konstaterats tidigare ger informanterna olika betydelser för medborgarskapet. Först ses medborgarskapet som ett juridiskt medborgarskap. Som ett exempel står M1:s svar på frågan om vad medborgarskapet betyder för honom.

(36) Om medborgarskapets betydelse

M1 alltså om jag lever i Stat sen det har ganska stor betydelse du får rösta på presidentvalet och parlamentvalet och ha alla oblikationer värnplikten och så vidare öö men sen om det kommer till flytta från landet och just nu jag lever här i finland men jag tänker inte att jag vill ha finska medborgaskap för att nu det behöver jag inte särskilt med Stats pass får jag resa samma på samma sätt så med finsk pass

Som det kan ses i svaret förknippas M1 medborgarskapet med rösträtten i valen, med obligationerna (värnplikten) och med passet. Dessa alla anknyter till det juridiska medborgarskapet, dvs. till de saker till vilka en person som en laglig medborgare är berättigad och förpliktad. De saker som anknyter till det juridiska medborgarskapet är oftast konkreta saker som påverkar livet och därmed är viktiga för personen. Informanterna lyfter fram bl. a. att de måste skaffa ett visum till några länder när de reser med ett icke-finskt pass. Med det finska passet skulle man inte vara tvungen att ansöka och vänta på visumet. Informanternas uppfattning om medborgarskapet som en juridisk status anknyter till Marshalls definition om medborgarens politiska rättigheter (1950/1992, 8, 21, se 1.1.1) och Heaters indelning i juridiska och icke-juridiska medborgare (1999, 87, se 1.1.2).

Utöver det juridiska medborgarskapet förknippas medborgarskapet också med språkkunskaperna. Medborgaren ska kunna språket såväl på grund av språkkunskapskravet i lagen som på grund av andra orsaker. I följande citat tar K1 upp språkkunskapernas vikt för medborgarskapet.

(37) Om egenskaper som en medborgare ska ha

- M finns det några saker som man borde ha för att vara en medborgare i nån i nåt land alltså borde man fylla några krav eller
- K1 nå jag tror det förstås språkkunskaper
- M alltså det är viktigt att kunna språket
- K1 ja

Till frågan om saker som en medborgare borde ha nämner K1 först språkkunskaperna. Hon anser att språkkunskaperna är något viktigt och till och med självklart. Jag granskar frågan om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet noggrannare då jag svarar på forskningsfrågan om förhållandet mellan medborgarskapet och språkkunskaperna i 6.2.2.

Det tredje sättet att definiera medborgarskap handlar om integrationen i samhället. Här förstår jag med integrationen en dubbelriktad anpassning mellan invandraren och samhället och dess befolkning. Från invandrarens sida är integrationen enligt min uppfattning en känsla att höra till samhället och befolkningen samt viljan att leva i landet. Å andra sidan är integrationen urbefolkningens vilja att ha invandraren som en del av samhället och se honom/henne som ”en av oss”. Följande citat skildrar den vikt som integrationen får i intervjuerna.

(38) Om egenskaper som en medborgare ska ha

K1 och kanske att vara väl integrerad i samhället alltså att inte vara mot till exempel värder som finns i samhället

(39) Om egenskaper som en medborgare ska ha

M1 alltså först och mest tänker jag att man måste vill bo och leva här

(40) Om medborgarskapets betydelse

M vad betyder det för dig att vara en medborgare i nåt land

K3 oj kanske jag börjar känna mig lite mera finska och och jag vet inte om det ska byta någon men kanske de slut att tittar att mig som utom- utomlands

M utlänning

K3 utlänning ja jag vet att jag de ser jag ser ut som utländer

I första citatet konstaterar K1 att ett krav för en medborgare är att vara entydigt ”väl integrerad”. Hon anknyter integrationen bl. a. till godkännandet av de rådande värdena i samhället. M1 ser att för att vara medborgare är det essentiellt att man vill leva i landet. Senare i intervjun tar han upp att han inte godkänner de medborgarskapssökande som söker om medborgarskap för att få finskt pass och därmed möjligheten att flytta till ett tredje land. I det sista citatet förknippar K3 erhållandet av medborgarskapet med önskan att börja känna sig lite mera finsk. Därmed hoppas hon att det juridiska medborgarskapet för med sig samhörighetskänslan till samhället och till andra medborgare. För K3 är integrationen inte enkelriktad anpassning till samhället utan även urbefolkningen ska anpassa sig till henne: hon hoppas att ”de”, alltså tydligen finländarna, inte ser henne som utlänning även om utseendet tyder på det. I exemplen ovan återspeglas Tarnanens tanke om kulturiskt medborgarskap (2005, 73–75). I ett kulturiskt avseende ska en invandrare tillägna sig kulturella praxis (t. ex. värden) och känna sig som en del av den dominerande kulturen. Å andra sidan har den dominerande befolkningen också sitt ansvar i integrationsprocessen.

Vad som är motstridigt i integrationskategorin är att K1 konstaterar att integrationen är mycket viktig för att kunna vara en medborgare men hon säger att hon kunde ansöka om finskt medborgarskap för att få finskt pass och därmed möjligheten att resa lättare. Hon motiverar sin möjliga ansökning inte t. ex. med samhörighetskänslan till Finland. Det kan vara att hon redan är så väl integrerad att hon inte kommer att tänka på integrationen som en orsak för ansökan om medborgarskap. Integrationen är inte längre aktuellt för henne.

Den fjärde uppfattningen om medborgarskapet handlar om nyttan till samhället. Enligt denna uppfattning bör man vara till nytta för samhället för att vara en medborgare. Detta tar K2 upp då hon svarar på frågan om saker eller egenskaper medborgaren borde ha.

(41) Egenskaper som en medborgare ska ha

K2 I think so is like you need to have some not effort but you need to have some input to the country if like you have work you pay the tax so you have benefit to the country then it is good but on the other hand if it is ok you are refugee here but then after you have learn the language skill and you should to try to find a job not just only take the money from the government I knew from my good friend the singaporean their neighbour they have one family from iran so they get they have three children they get the chilrencare money and then husband go to the language school and get money and then their appartment seventy procent is paid by kela and this is from finnish government

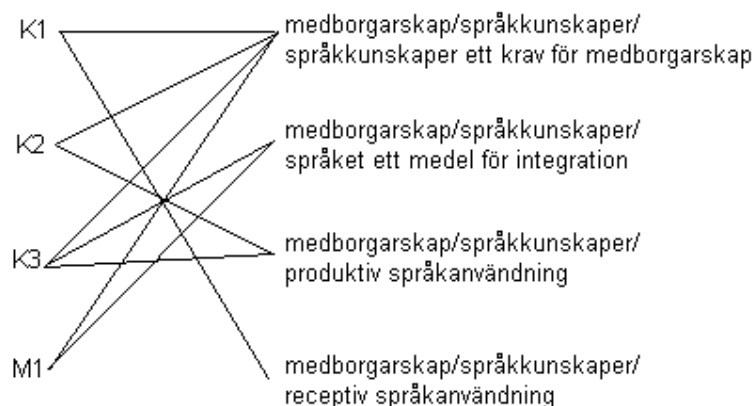
Medborgaren ska enligt K2 ge sin satsning på samhället i form av arbete och skattebetalning. Hon ifrågasätter flyktingarnas liv på bekostnad av staten. Det framgår i citatet att K2 känner att hon hör till en annan invandrargrupp än flyktingarna eftersom hon går till arbetet men flyktingarna enligt hennes åsikt inte (hon har ändå tidigare i intervjun nämnt att hon har träffat några flyktingar som är expediter på en affär). Vad som är intressant i exempel (41) är att K2 först ger flyktingarna en möjlighet att lära sig språk innan de går till arbete men strax efter det kritiserar en familj vars fader går på språkkurs och inte är i arbete. Medborgaren som arbetstagare och skattebetalare reflekterar det sociala medborgarskapet i Tarnanens artikel (2005, 71–73). Arbetet ger en tillgång till välfärden i samhället samt godkännandet från den dominerande befolkningen.

I intervjuerna får medborgarskapet flera olika betydelser och till det anknyter man olika uppfattningar. Detta visar att medborgarskapet inte är en entydig sak som alla förstår på samma sätt. Uppfattningen om medborgarskap kan också påverka invandrarens uppfattning om sitt eget förhållande till det nya landet. Den har en påverkan på hur invandraren ser sig själv som en del av det nya samhället; om hon t. ex. tillhör samhället utan det juridiska medborgarskapet eller inte. Informanternas uppfattningar om medborgarskap motsvarar åtminstone delvis mina uppfattningar som jag har presenterat i 1.1.3. Då man talar om medborgarskap kan man inte utesluta det juridiska medborgarskapet och dess rättigheter och

plikter. Informanterna, såsom också jag, anser att medborgarskapet är ändå något mer. Det kräver handlingar i form av att lära sig och använda språket (i detta fall svenska) och att vara till nytta som arbetstagare. Vad som är skillnaden mellan mina och informanternas uppfattningar om medborgarskapet är att jag ser medborgarskapet som mer handlingsorienterat. För mig är integrationsprocessen i hög grad handlingar mellan människor i alla livsområden medan informanterna beskriver integrationen mer abstrakt, t. ex. som viljan att leva i landet och som känslan att vara finländsk.

6.2.2 Uppfattningar om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet

Som det redan har konstaterats betraktas språkkunskaperna som en viktig del av medborgarskapet. Till medborgarskapet anknyts flera betydelser och därför kan man anta att också språkkunskaperna som en del av medborgarskapet får olika betydelser. Med hjälp av tematisering har jag utformat fyra kategorier om språkkunskaperna förknippade med medborgarskap.

Figur 6 Uppfattningar om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet

Som jag tidigare har konstaterat framgår det i intervjuerna att språkkunskaperna och medborgarskapet tycks ha ett starkt band. Språkkunskaperna är en väsentlig del av medborgarskapet och också ett krav på medborgarskapet. I följande citat säger K3 vad hon tycker om språkkunskaperna.

(42) Om språkkunskaperna som en del av medborgarskap

- M   vad tror du *själv vilka saker är viktiga för att vara en medborgare alltså om man tänker inte om såna saker som det sägs i lagen alltså vilka saker borde man ha
- K3   pratar pratar minst en språk

När jag först frågar om saker som är viktiga för att vara en medborgare syftar K3 i sitt svar på kraven i medborgarskapslagen (t. ex. på boendetiden och kravet för språkkunskaper). Då jag frågar om hennes egen åsikt om viktiga saker tar hon först upp språkkunskaper i åtminstone ett språk (antingen i finska eller i svenska). Det är intressant att utöver K3 säger också M1 att det är möjligt att man behöver båda språken. I båda fallen menar informanterna sannolikt att även om man kan svenska är det nyttigt att kunna finska också, inte tvärtom.

Den andra uppfattningen om språkkunskaperna gäller språket som ett medel i att integreras i samhället. I följande citat skildrar M1 och K3 språkets ställning i integration.

(43) Om språkkunskapskravet i lagen

- M   jå alltså tycker du att det där språkkunskapskravet i lagen är bra så för de som söker medborgarskap alltså
- M1   om det är samma i alla olika länder att språket är det mest förknippade sak till landet till samhället kultur så det är inte nånting särskilt kräv att man måste prata språk

(44) Om språkkunskaper i att vara en bra medborgare

- K3   I think it's a big advantage (att kunna språket) because like I said then it's easier for you to participate in things go to the church meetings in school and if not you begin to get isolated from everybody and you will never feel part of society if you don't talk you have to talk

M1 konstaterar att språket är den sak som förbinder människan vid landet, samhället och kulturen och därför är språkkunskapskravet inte ens ett speciellt krav. Att lära sig språket är någon slags självklarhet för M1. I det andra exemplet på språkets integrativa karaktär anser K3 att språket underlättar deltagandet. Om man har kunskaper i språket är det lättare att delta i evenemang och på det sättet undvika isolering från andra människor. Att inte delta i evenemang kan enligt K3 leda till att man aldrig känner sig hemma i samhället. M1:s och

K3:s tal om integration och isolering lyfter väl fram språkets ställning i integrationsprocessen som också Tarnanen behandlar i sin artikel (2005, 73–75). Även om språket anses vara en viktig del av integrationen tar K1 också upp att språkkunskaperna inte garanterar att människan är intresserad av samhällliga ärenden och integrationen i samhället. Därmed kan man inte på basis av språkkunskaperna dra hållbara slutsatser av människans vilja att integreras.

Utöver uppfattningarna om språkkunskaperna som ett krav på medborgarskap och som ett medel för integration finns det också andra uppfattningar om språkkunskaperna i intervjuerna. I fråga om den nödvändiga nivån i språkkunskaperna (dvs. om hurdana kunskaper man borde ha) betonar en del av informanterna den produktiva användningen av språket, en del den receptiva användningen. I följande citat beskriver K2 och K3 sina uppfattningar om kunskapernas karaktär.

(45) Om den nödvändiga nivån i språkkunskaperna

- M how well should man know the language to be a citizen what do you think like what should man be able to do with the language so is it enough to get the basic level or should man be able to do more with the language
- K2 yeah i for me i think the daily communication is enough

(46) Om den nödvändiga nivån i språkkunskaperna

- M alltså som du sa att det är viktigt att kunna språket för att vara en medborgare så hur bra borde man kunna språket för att vara en medborgare vad tror *du vad du själv tänker
- K3 oj jag tror att du måste ha du kan va- du kan du kan va- du måste kan har en how to say it conversation
- M mm jo
- K3 och förstår varje dag språk när du går till affären och skolan och jag tror att långsam du om du pratar varje dag lite det kommer inte så snabb men det kommer det ska komma så

I det första exemplet ovan säger K2 att den dagliga kommunikationen är tillräcklig för en medborgare. Hon preciserar inte vad den dagliga kommunikationen innefattar och vilka slags språkkunskaper hon egentligen syftar på men det är klart att hon talar om produktivt och interaktivt språkbruk. I det andra exemplet på det produktiva språkbruket använder K3 ordet

conversation med vilken hon menar ett samtal. Att tala och vara i kontakt med andra människor är enligt henne viktigt och senare i exemplet konstaterar ju hon att man lär sig språket genom att tala dagligen även om inläringen är långsam. K3 tycker också att det är viktigt att förstå språket som används i vardagen.

Även om K3:s hänvisning till förståelsen av det vardagliga språket kan anses vara ett exempel på det receptiva språkbruket finns det ännu bättre exempel på detta. I det följande berättar K1 sin åsikt om den nödvändiga språkkunskapsnivån.

(47) Om den nödvändiga nivån i språkkunskaperna

K1 jag tror att det mest viktiga är att du förstår och till exempel nyheter och vad står i tidningen och vad händer omkring dig i politiken i och att du klarar sig

(48) Om den nödvändiga nivån i språkkunskaperna

K1 alltså du behöver kanske inte (3) språket så mycket att vara bra medborgare för att om du så det bara räcker att du till exempel hittar information och det alltid finns på engelska

I de båda exemplen beskriver K1 bra det receptiva, icke-interaktiva språkbruket. Att följa och förstå nyheter, tidningar och politik är ensidigt språkbruk i vilket medborgaren är den mottagande parten som inte har en möjlighet att delta i språkbruket (Internet och insändarkolumner ger dock en möjlighet att kommentera men K1 nämner inte dem). I andra exemplet säger K1 att det räcker för en medborgare att han/hon hittar information (och den finns också på engelska). Att leta efter information kräver inte interaktion med andra människor och kan i så fall vara receptivt.

6.2.3 Sammanfattning

Intervjuerna visar att medborgarskapet kan uppfattas på många olika sätt. Man har flera uppfattningar som är överlappande och inte alltid okontroversiella. Först och främst tog informanterna upp saker som är bundna till juridiskt medborgarskap, t. ex. pass och rösträtt. Även om det juridiska medborgarskapet lyftes fram var informanternas bild av medborgarskap mångsidigare än det. De ansåg att kunskaper i språket som talas i landet är

viktiga och att man borde integreras i samhället för att kunna leva som medborgare. Ytterligare anknyts medborgarskap med kravet att man ska vara till nytta för samhället, t. ex. genom att betala skatt.

Som jag nyss konstaterade anser informanterna att språkkunskaperna är en viktig del av medborgarskapet. De ses som ett krav på medborgarskap men det är inte allt. Språket tycks enligt informanterna vara också ett medel för att integreras i samhället. I frågan om hurdana språkkunskaper en medborgare borde ha tog informanterna upp uppfattningar av två slag. För en informant tycks det vara tillräckligt med den receptiva förmågan att använda språket men två informanter anser att den produktiva färdigheten är den viktigaste. Olika uppfattningar om de krävda och behövliga kunskaperna visar att det inte är entydigt att bestämma över språkraven för medborgarskap. I Finland har man kommit fram till att språkkunskapskravet för juridiskt medborgarskap inte betonar något av språkbruksområdena (t. ex. muntlig framställning, talförståelse) utan betraktar språkfärdigheten som en helhet. Det finns ju stater i vilka det krävs bevis på endast något eller några av språkbruksområdena och stater i vilka språkkunskapskravet saknas helt och hållet (t. ex. Sverige).

Efter att ha presenterat forskningsresultaten i kapitlen 5 och 6 kommer jag i följande kapitel att sammanfatta de viktigaste punkterna i avhandlingen och presentera slutsatserna. Ytterligare kommer jag att diskutera vilka nya infallsvinklar och forskningsmöjligheter avhandlingen ger för den framtida forskningen.

7 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

I denna avhandling behandlades sambandet mellan medborgarskap och språkfärdighet ur två komplementära synvinklar: 1) språkkunskaperna hos medborgarskapssökandena och 2) språken i den medborgerliga vardagen. Syftet med undersökningen var att svara på följande forskningsfrågor:

1. Hurdana språkkunskaper har medborgarskapssökandena?
2. Vilket slags förhållande har språken till varandra i den medborgerliga vardagen?
3. Hurdana uppfattningar anknyts till medborgarskapet?
4. Hurdana betydelser får språkkunskaperna som en del av medborgarskapet?

För att kunna svara på den första forskningsfrågan analyserade jag testresultaten i den allmänna språkexamen i svenska hos testdeltagare som hade meddelat att de skulle använda examen för att erhålla finskt medborgarskap. Jag analyserade testresultaten genom att granska direkta fördelningar och medelvärden i delproven. För att svara på de tre sista forskningsfrågorna intervjuade jag fyra invandrare enligt principerna för en halvstrukturerad intervju. De intervjuade bor på ett svenskspråkigt område i Finland och använder mer svenska än finska i sin vardag.

Jag svarade på forskningsfrågorna i kapitlen 5 och 6 och sammanfattade de centrala resultaten i 5.3, 6.1.5 och 6.2.3. Därför koncentrerar jag mig här på att dra slutsatser om resultatens betydelse. Resultaten avslöjar flera intressanta saker om sambandet mellan medborgarskap och språkfärdighet. Testresultaten i den allmänna språkexamen i svenska visar att medborgarskapssökandena, kanske lite överraskande, har i genomsnitt ganska goda kunskaper i att använda svenska muntligt. Detta tyder på att de använder språket kommunikativt i vardagen, inte endast på språkkurser på vilka de genomför styrda samtalsuppgifter. Prestationerna i delproven visar att medborgarskapssökandena har de sämsta kunskaperna i skriftlig framställning vilket kan förklaras med att man antagligen använder svenska sällan i skrift. Några sökande kan ytterligare ha svagare skriftliga kunskaper också i sitt modersmål

och det återspeglas i kunskaperna i svenska. Andelen testdeltagare som nådde endast färdighetsnivån 2 är oroande eftersom till och med en tredjedel av deltagarna inte nådde den nivå som de skulle ha nått. En del av medborgarskapssökandena tycks ha en för positiv uppfattning om sina språkkunskaper eller de är villiga att försöka att avlägga examen även om de inte är säkra på sina språkkunskaper. Om man granskar testprestationerna på färdighetsnivå 2 observerar man att den receptiva förmågan att använda svenska är på högre nivå än den produktiva. För att öka andelen testdeltagare som når färdighetsnivån 3 eller 4 borde de produktiva kunskaperna i svenska övas mer. Man (språklärare, deltagare själv osv.) borde också värdera färdighetsnivån bättre innan deltagaren anmäler sig till språkexamen.

Att personer som erhåller medborgarskap har åtminstone nöjaktiga kunskaper i ett av de officiella språken (i detta fall i svenska) betyder inte att de använder språket i alla livsområden. Såsom intervjuerna med fyra invandrare visar dominerar svenska endast några livsområden och andra språk, särskilt engelska som de behärskar bättre, används mycket i andra kontexter. Oftast är språkbrukssituationerna dock flerspråkiga och språken (vanligen svenska och engelska) används varierande för att lyckas i kommunikationen. Samtalsparterna kan växla mellan språken spontant eller diskutera språket/n som kan användas. Allt detta reflekterar strategierna i Gemensam europeisk referensram för språk och den strategiska kompetensen i Canale och Swains modell: de intervjuade använder olika strategier (t. ex. val av språk) för att undvika missförstånd och för att nå kommunikationssyftet. Någon gång kan situationen dock misslyckas totalt om parterna inte hittar ett gemensamt språk (i intervjuerna oftast om motparten talar endast finska).

För de intervjuade i min avhandling tycks engelskan vara ett mycket betydelsefullt språk eftersom kunskaperna i det språket möjliggjorde kommunikationen med urbefolkningen då informanterna flyttade till Finland. Även i dag använder de språket i flera kontexter åtminstone som ett stödspråk om kommunikationen på något annat språk är i svårigheter. Såsom jag flera gånger har påpekat är engelskan fortfarande nästan det enda språket för K2 även om hon har bott i Finland för åtta år. Språksituationen hos K2 ändå visar att engelskan har en kontroversiell ställning i det sociala livet i Finland. På K2:s arbetsplats krävs det officiellt kunskaper endast i engelska och det räcker för att utföra arbetet. Det är ändå inte tillräckligt med engelska om man tänker på det sociala livet på arbetsplatsen. K2 känner att hon inte kan delta i kaffepauser eftersom arbetskamraterna då talar svenska eller finska. Då

blir språket (i detta fall engelska) ett hinder, inte en väg till samhället. K2:s språkliga situation visar att språket inte endast är ett medel i det sociala umgänget utan det handlar också om känslor och människans egna uppfattningar om språket och sig själv. K2 är rädd för att göra fel i svenska och undviker användningen av språket på arbetsplatsen. Även om intervjuerna tyder på att det relativt bra räcker med kunskaper i engelska är situationen inte så entydig. Kunskaperna i engelska är inte en enkelspårig väg till det sociala livet i Finland. De hjälper möjligen men inte säkerställer integrationen i samhället.

Även om jag just har konstaterat att engelskans ställning inte är entydig ger de intervjuade engelskan en modersmålsliknande ställning i sina liv eftersom den är det språk som de stöder sig på i kommunikativa svårigheter. M1 till och med hänvisar till sina invandrarvänner med orden *engelskspråkiga kamrater*. Engelskan tycks vara det gemensamma språket för invandrarna, invandrarnas modersmål. Detta utesluter dock de invandrare (mycket ofta flyktingar) som inte har kunskaper i engelska. För dem ger engelskan inte ett lättare inträde i det finska samhället.

Även om kunskaperna i engelska tycks ha en central roll i de intervjuades vardag då de kommunicerar med människor, letar efter information och läser nyheter erfar de att det är väsentligt att ha kunskaper också i svenska (och enligt M1 och K3 också i finska, se exempel (42)). Kunskaperna i ett av de officiella språken upplevs som en del av medborgarskap, vare det sig det är fråga om juridiskt eller informellt medborgarskap. Det nuvarande språkkunskapskravet i medborgarskapslagen accepterar de intervjuade utan tvekan. De anser att språkfärdigheten binder invandraren till samhället eftersom den möjliggör det sociala umgänget och integrationen. Detta ger stöd till den nuvarande medborgarskapslagen och dess språkkunskapskrav och därmed också till de allmänna språkexamina som en del av naturaliseringsprocessen.

Om man granskar sambanden mellan medborgarskapssökandena och intervjuerna med fyra invandrare kan man se både likheter och olikheter. Över hälften av medborgarskapssökandena meddelar att de använder svenska hemma nästan dagligen medan endast en av de intervjuade (M1) nämner att han använder svenska (och finska) hemma och då använder han några enstaka, för Finland specifika, ord bland modersmålet. Svaren är inte helt jämförbara eftersom man kan ha olika uppfattningar om användningen av språket. Somliga kan endast tänka på

mundligt användning och sitt eget (produktivt) språkbruk, andra på allt språkbruk. Användningen av svenska språket har också likheter mellan de två grupperna. Man använder språket mer på fritiden (t. ex. i hobbyer, med vänner) än hemma. Intervjuerna ger också stöd till testresultaten i delproven. De intervjuade (med undantag av K2) använder svenska mycket muntligt och receptivt men mera sällan i skrift. K1 skriver svenska då hon skriver arbetsrelaterade e-postmeddelanden och K2 fyller i blanketter på svenska (med hjälp av en arbetskamrat) hos myndigheterna. Att man använder svenska mycket muntligt och receptivt och sällan i skrift syns oundvikligt i testprestationerna; skriftlig framställning får de sämsta betygen. Detta är i enighet med redogörelserna presenterade i 3.4 (Tarnanen, Härmälä & Neittaanmäki 2010; Tarnanen & Suni 2005; Holm, Hopponen & Lahtinen 2008). Redogörelserna tyder på att invandrarna har de sämsta språkkunskaperna just i skriftlig framställning. Intervjuerna och testresultaten i den allmänna språkexamen i svenska visar vilka områden i språkbruket som tycks vara de viktigaste för invandrarna och de nya medborgarna eftersom just de områdena utvecklas som man mest använder och behöver. Därför kan man anse att det är tämligen onödigt att börja betona den skriftliga framställningen för mycket i språkundervisningen och bedömningen av språkkunskaperna även om dess betydelse dock inte kan helt och hållet förnekas.

Denna avhandling granskar forskningsämnet endast ur två synvinklar som belyser några intressanta saker. Det finns ju ett otaligt antal andra synvinklar som kunde tas under lupp. Vad gäller språkkunskaperna hos medborgarskapssökandena skulle det vara intressant att jämföra testresultaten mellan examen i svenska och examen i finska och ta reda på om språkkunskaperna hos de ”finskspråkiga” medborgarskapssökandena skiljer sig från språkkunskaperna hos de ”svenskspråkiga”. Om det fanns några skillnader mellan resultaten skulle det väcka frågor om orsakerna till detta. Man kunde också anknyta olika material till varandra t. ex. så att man intervjuade några medborgarskapssökande som deltar i språkexamen. På detta sätt kunde man få en djupare bild av medborgarskapssökandena och deras språkkunskaper.

I frågan om den medborgerliga vardagen tar denna avhandling hänsyn till utbildade invandrare som redan från början har kunnat kommunicera med urbefolkningen och andra invandrare åtminstone på engelska. För att få en mer omfattande bild av invandrarnas vardag kunde man intervjua också personer som före invandringen inte hade kunskaper i engelska

(och förstås inte heller i svenska eller finska). De skulle troligen beskriva åtminstone en delvis annorlunda språklig vardag där engelskan spelade en mindre (eller obefintlig) roll. Medborgarskapet och språkkunskaperna som en del av medborgarskapet kunde också få några nya uppfattningar hos nya informanter. Utöver allt det ovannämnda kunde man också utföra en longitudinell undersökning för att granska hur invandrarnas språkliga vardag utvecklas och förändras under en längre tidsperiod. Som det kan ses kommer medborgarskapet och språkfärdigheten med talrika intressanta synvinklar som väntar framtida forskning.

LITTERATUR

- Arajärvi, P. (2009). *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2/2009. Sisäasiainministeriö. Tillgänglig i [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/D5A6B24123947ACEC225754C004B836E/\\$file/22009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/D5A6B24123947ACEC225754C004B836E/$file/22009.pdf)
- Bosniak, L. (1998). The Citizenship of Aliens. *Social text*, 16:3, 29–35.
- Bron, A. (2003). From an immigrant to a citizen: language as a hindrance or a key to citizenship. *International Journal of Lifelong Education*, 22:6, 606–619.
- Campbell, R. & Wales, R. (1970). The study of language acquisition. I Lyons J. (red.), *New horizons in linguistics*. Harmondsworth: Penguin Books, 242–260.
- Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1, 1–47.
- Canale, M. (1983). On some dimensions of language proficiency. I Oller J. W. (red.), *Issues in Language Testing Research*, Rowley: Newbury House, 333–342.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge: MIT Press.
- Forsander, A., Raunio, M., Salmenhaara, P. & Helander M. (2004). *Sykettä ja suvaitsevaisuutta. Globaalin osaamisen kansalliset rajat*. Helsinki: Edita.
- Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning (GERS) / Rådet för kulturellt samarbete, Utbildningskommittén, enheten för moderna språk.* (2004). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig i <http://www.sprakforsvaret.se/sf/fileadmin/PDF/Referensram.pdf>
- GERS. Se *Gemensam europeisk referensram för språk*.
- Heater, D. (1999). *What is Citizenship?* Cambridge: Polity Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holm, P., Hopponen, A. & Lahtinen, M. (2008). *Maahanmuuttajien työkyky 2008*. Helsinki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. I Pride J. B. & Holmes J. (red.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin Books, 269–293.
- Joppke, C. & Morawska, E. (2003). Integrating Immigrants in Liberal Nation-States: Policies and Practices. I Joppke C. & Morawska E. (red.), *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–36.
- Korkiasaari, J. & Söderling, I. (2007). Muuttoliike. I Koskinen et al. (red.), *Suomen väestö*, Helsinki: Gaudeamus, 239–270.
- Korpusen för de allmänna språkexamina (Yleisten kielitutkintojen korpus). Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. [Online 13.2.2010]. Tillgänglig i <http://yki-korpus.jyu.fi>

- Marshall, T. H. (1950/1992). *Citizenship and Social Class*. London: Pluto.
- Migrationsverket (2008). *Språkkunskapsvillkor i medborgarskapsansökan*. [Online 9.12.2009 kl. 15.16]. Tillgänglig i <http://www.migri.fi/download.asp?id=kielitaitoedellytys%5Fru;1078;{F14DBEDF-5663-41AB-9199-443956BD159D}>
- Migrationsverket. Återflyttare från det forna Sovjetunionen. [Online 4.5.2010 kl. 15.19]. Tillgänglig i <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2475,2525>
- Piller, I. (2001). Naturalization language testing and its basis in ideologies of national identity and citizenship. *International Journal of Bilingualism*, 5:3, 259–277.
- Pitkänen, K. (2007). Suomen väestön historialliset kehityslinjat. I Koskinen et al. (red.), *Suomen väestö*, Helsinki: Gaudeamus, 41–75.
- Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. (2003). *Maahanmuuttajien elinolot: Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Saville-Troike, M. (2006). *Introducing Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Statistikcentralen a. Medborgarskap efter ålder och kön enligt landskap 1990–2008. [Online 17.11.2009 kl. 16.22]. Tillgänglig i http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_sv.asp
- Statistikcentralen b. Födelsestat efter ålder och kön enligt landskap 1990–2008. [Online 18.11.2009 kl. 18.05]. Tillgänglig i http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_sv.asp
- Statistikcentralen c. Språk efter ålder och kön enligt landskap 1990–2008. [Online 11.12.2009 kl. 17.43]. Tillgänglig i http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_sv.asp
- Statistikcentralen d. Befolkningen efter språk samt antalet utlänningar och landareal efter område 1990–2008. [Online 3.2.2010 kl. 14.11]. Tillgänglig i http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_sv.asp
- Statistikcentralen e. Finlands befolkning 2008. [Online 4.2.2010 kl. 17.04]. Tillgänglig i http://stat.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tie_001_sv.html
- Statistikcentralen f. Erhållande av finskt medborgarskap. [Online 22.1.2010 kl. 13.17]. Tillgänglig i http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/kans/kans_sv.asp
- Statistikcentralen g. Befolkningens utbildningsstruktur. [Online 3.3.2010 kl. 15.01]. Tillgänglig i http://www.stat.fi/til/vkour/2008/vkour_2008_2009-12-04_tie_001_sv.html
- Tarnanen, M. & Huhta A. (2008). Interaction of Language Policy and Assessment in Finland. *Current Issues in Language Planning*, Vol 9, Issue 3, 262–281.
- Tarnanen, M. & Suni, M. (2005). Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. I Paananen (red.), *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*, Helsinki: Tilastokeskus, 9–21.
- Tarnanen, M. (2005). Kielitaito kansalaisuusnäkökulmien keskiössä. I Kuure L., Kärkkäinen E. & Saarenkunnas M. (red.), *Kieli ja sosiaalinen toiminta – Language and Social Action*, Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AfinLa, 67–81.

- Tarnanen, M., Härmälä, M. & Neittaanmäki, R. (2010). Aikuisten kielitaito ja Yleiset kielitutkinnot. *AFinLA:n vuosikirja 68*. På kommande.
- Tilly, C. (1996). Citizenship, Identity and Social History. I Tilly C. (red.), *Citizenship, Identity and Social History*, Cambridge: Cambridge University Press, 1–17.
- Torres, C. A. (1998). *Democracy, Education, and Multiculturalism*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2003). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Utbildningsstyrelsen (2002). *Grunderna för allmänna språkexamina*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Utbildningsstyrelsen (2003). *Grunderna för språkexamina för statsförvaltningen*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. [Online 9.12.2009 kl. 15.10]. Tillgänglig i http://www.oph.fi/download/115056_vkt-perusteet_RUOTSI_NY_.doc
- Viberg, Å. (1989). *Vägen till ett nytt språk 1. Andraspråksinläringen i ett utvecklingsperspektiv*. Stockholm: Natur och kultur.

Lagar och förordningar

- Finlands grundlag (731/1999). [Online 15.9.2009 kl. 12.33]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Lag om allmänna språkexamina (964/2004). [Online 17.9.2009 kl. 12.47]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040964>
- Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003). [Online 17.9.2009 kl. 13.27]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030424>
- Medborgarskapslag (359/2003). [Online 15.9.2009 kl. 12.42]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030359>
- Självstyrelselag för Åland (1144/1991). [Online 3.2.2010 kl. 16.43]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1991/19911144>
- Språklag (423/2003). [Online 3.2.2010 kl. 16.32]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>
- Statsrådets förordning om allmänna språkexamina (1163/2004). [Online 17.9.2009 kl. 13.03]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041163>
- Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003). [Online 17.9.2009 kl. 13.42]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030481>
- Statsrådets förordning om medborgarskap (799/2004). [Online 17.9.2009 kl. 12.35]. Tillgänglig i <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040799>

BILAGOR

Bilaga 1 GERS: dimensioner i användningen och inläringen av språket
(GERS 2004, 29)

- *Kompetenser (Competences)* är summan av alla kunskaper, färdigheter och individuella egenskaper som gör det möjligt för en person att utföra handlingar.
- *Generell kompetens (General competences)* är den kompetens som inte är språkspecifik, utan som används vid alla slags handlingar, inklusive språkliga aktiviteter.
- *Kommunikativ språklig kompetens (Communicative language competences)* är den kompetens som gör det möjligt för en person att agera särskilt med hjälp av språkliga medel.
- *Kontext (Context)* betecknar den kombination av händelser och situationsbundna faktorer (fysiska och icke-fysiska), både interna och externa i förhållande till en person, i vilken kommunikativa handlingar utförs.
- *Språkliga aktiviteter (Language activities)* omfattar en persons användning av sin kommunikativa språkliga kompetens inom en viss domän för att bearbeta (receptivt och/eller produktivt) en eller flera texter i syfte att utföra en uppgift.
- *Språkliga processer (Language processes)* är de neurologiska och fysiologiska processer som ingår i produktion och reception av tal och skrift.
- En *text (Text)* är varje sekvens eller diskurs (muntlig och/eller skriftlig) som hänför sig till en viss domän och som, när en uppgift utförs, resulterar i en språklig aktivitet, som stöd eller mål, produkt eller process.
- *Domäner (Domains)* är de breda sociala sammanhang i vilka de sociala aktörerna är verksamma. I referensramen har vi valt att dela in domänerna i följande överordnade kategorier med relevans för språkinläring/språkundervisning: utbildningsdomänen, yrkesdomänen, samhällsdomänen och den personliga domänen.
- En *strategi (Strategy)* är varje organiserat, målinriktat och reglerat handlingsätt som en individ väljer för att utföra en uppgift som han/hon sätter upp som mål eller konfronteras med.
- En *uppgift (Task)* är varje målinriktad handling som en person anser vara nödvändig för att uppnå ett visst resultat. Det kan röra sig om ett problem som ska lösas, en skyldighet som måste uppfyllas eller något annat uppsatt mål. Denna definition omfattar en mängd olika handlingar, t. ex. att flytta en garderob, skriva en bok, uppnå vissa villkor under kontraktförhandlingar, spela kort, beställa mat på en restaurang, översätta en text eller att genom grupparbete ge ut en skoltidning.

Bilaga 2 Befolkningen enligt språket och antalet utländska medborgare i tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner (Statistikcentralen d)

	Språklig indelning	Folkmängd	Finskspråkiga	Svenskspråkiga	Lapskspråkiga	De inhemska språken totalt	Annat språk totalt	Utländska medborgare
HELA LANDET		5326314	4844047	289951	1778	5135776	190538	143256
Borgå	1	48227	31293	15256	2	46551	1676	1330
Brändö	2	518	61	438	0	499	19	27
Eckerö	2	921	55	829	0	884	37	83
Esbo	1	241565	202026	20136	9	222171	19394	13926
Finström	2	2483	84	2328	0	2412	71	135
Föglö	2	576	18	522	0	540	36	61
Geta	2	456	22	419	0	441	15	27
Grankulla	1	8545	4935	3272	0	8207	338	265
Hammarland	2	1440	42	1370	0	1412	28	100
Hangö	1	9657	5162	4218	1	9381	276	235
Helsingfors	1	576632	486218	35124	45	521387	55245	38654
Ingå	3	5575	2315	3121	0	5436	139	131
Jakobstad	3	19667	7898	11090	3	18991	676	625
Jomala	2	3917	184	3607	0	3791	126	228
Karleby	1	45644	38433	6364	1	44798	846	789
Kaskö	1	1478	1006	415	0	1421	57	50
Kimtoön	3	7303	2002	5217	0	7219	84	142
Korsholm	3	18112	5207	12723	1	17931	181	226
Korsnäs	2	2219	72	2024	0	2096	123	150
Kristinestad	3	7262	3063	4110	0	7173	89	131
Kronoby	3	6716	1046	5593	0	6639	77	89
Kumlinge	2	360	22	321	0	343	17	21
Kyrkslätt	1	35981	28018	6655	4	34677	1304	1004
Kökar	2	262	21	240	0	261	1	16
Lappträsk	1	2934	1900	959	0	2859	75	77
Larsmo	2	4651	301	4304	0	4605	46	71

Lemland	2	1783	78	1662	0	1740	43	120
Lojo	1	39133	36627	1573	0	38200	933	759
Lovisa	1	7381	4368	2805	0	7173	208	181
Lumparland	2	387	24	354	0	378	9	29
Malax	3	5549	505	4892	0	5397	152	184
Mariehamn	2	11005	641	9646	0	10287	718	1095
Mörskom	1	2010	1752	218	0	1970	40	33
Nykarleby	3	7429	602	6631	0	7233	196	214
Närpes	2	9505	556	8398	0	8954	551	600
Oravais	3	2158	223	1746	0	1969	189	170
Pedersöre	3	10757	963	9696	0	10659	98	142
Pyttis	1	5123	4524	493	0	5017	106	82
Raseborg	3	28834	8940	19094	0	28034	800	766
Saltvik	2	1753	69	1647	0	1716	37	89
Sibbo	1	17840	10616	6892	0	17508	332	278
Sjundeå	1	5871	3864	1864	0	5728	143	140
Sottunga	2	115	10	102	0	112	3	7
Sund	2	1031	36	971	0	1007	24	38
Vanda	1	195397	173169	5841	10	179020	16377	10845
Vasa	1	58597	40893	14524	5	55422	3175	2717
Vårdö	2	449	18	412	0	430	19	30
Västaboland	3	15405	6347	8866	0	15213	192	194
Vörå-Maxmo	3	4470	609	3782	0	4391	79	81
Åbo	1	175582	154615	9167	2	163784	11798	7842

Språklig indelning:

- 1 tvåspråkig kommun, finska som majoritet
- 2 svenskspråkig kommun
- 3 tvåspråkig kommun, svenska som majoritet

I statistiken används områdesindelningen 1.1.2009.

Bilaga 3 Migrationsverket: Språkkunskapsvillkor i medborgarskapsansökan

(Migrationsverket 2008)

Språkkunskapsvillkor i medborgarskapsansökan

En av förutsättningarna för förvärv av finskt medborgarskap är att sökanden har tillfredsställande muntliga och skriftliga kunskaper i finska eller svenska. I stället för muntliga kunskaper godkänns också kunskaper i finskt teckenspråk på minst motsvarande nivå. Dina språkkunskaper kan du visa på flera alternativa sätt. Om du har ett av de nedan nämnda intygen eller en av de nedan nämnda examina, uppfyller du språkkunskapsvillkoret.

SPRÅKEXAMINA

- Intyg över avlagd allmän språkexamen på minst färdighetsnivå tre med förmåga att i tal och skrift använda finska eller svenska. I före år 2002 utfärdat intyg skall färdighetsnivån dock vara minst fyra.
- Intyg över avlagd statens språkexamen med minst nöjaktig förmåga att i tal och skrift använda finska eller svenska.

GRUNDSKOLA

- Avgångsbetyg från grundskola med godkänt vitsord i finska eller svenska som modersmål eller som andra språk.

GYMNASIUM

- Intyg över avlagd gymnasiekurs med finska eller svenska som modersmål eller som andra språk.
- Avgångsbetyg från gymnasiet med godkänt vitsord i finska eller svenska som modersmål eller som andra språk.
- Studentexamen på finska eller svenska med godkänt vitsord i finska eller svenska som modersmål eller som andra språk.

HÖGSKOLESTUDIER I FINLAND

Språkkunskaper kan också visas genom språkprov eller språkstudier som ingår i högskoleexamen eller yrkeshögskoleexamen. Språkprov och språkstudier som visar muntliga och skriftliga kunskaper i finska eller svenska godkänns, om du har avlagt dem minst med vitsordet nöjaktig. Du har tillräckliga språkkunskaper också i det fall att du vid högskola har avlagt studier om minst

15 studieveckor i finska eller svenska. Studier i finska/svenska för utlänningar uppfyller ändå inte språkkunskapsvillkoret.

HÖGSKOLESTUDIER UTOMLANDS

- Utomlands avlagd högskoleexamen, om Undervisningsstyrelsen har jämställt den med en i Finland avlagd högskoleexamen, som innehåller studier i finska eller svenska om minst 15 studieveckor.

EXAMEN FÖR AUKTORISERAD TRANSLATOR

- Examen för auktoriserad translator när det ena av språket som ingår i examen är finska eller svenska.

YRKESEXAMINA

- Yrkesinriktad grundexamen som avlagts på finska eller svenska, om det nämns i betyget att examen är i enlighet med Lagen om yrkesutbildning (630/1998). Om det inte finns en hänvisning till lagen, räcker examen inte till ett bevis på språkkunskaper.
- Yrkesexamen för kontakttolk.

Yrkesinriktade grundexamina som avläggs som fristående examen godkänns inte med undantag för yrkesexamen för kontakttolk.

STUDIER I SVERIGE

Språkkunskapsvillkoret uppfylls dessutom, om du i Sverige har avlagt

- grundskolans lärokurs och i avgångsbetyget ingångsgodkänt vitsord i svenska som modersmål eller som andra språk, eller
- gymnasieskolans lärokurs och undervisningsspråket har varit svenska, eller
- akademisk examen för vilken ämnesstudierna åtminstone delvis har studerats på svenska.

AVVIKELSE FRÅN

SPRÅKKUNSKAPSVILLKORET

Från språkkunskapsvillkoret kan man av individuella skäl göra avvikelse, till exempel om du på grund av ditt hälsotillstånd eller hörsel-, syn- eller talskada inte kan uppfylla språkkunskapsvillkoret. Du skall då begära avvikelse från språkkunskapsvillkoret och bifoga läkarintyg eller annan utredning och en skriftlig förklaring till varför du begär avvikelse från språkkunskapsvillkoret.

BESKRIVNING AV FÄRDIGHETSIVÅERNA PÅ TESTETS GRUNDNIVÅ

Talförståelse

2 – Förstår relativt långsamt, tydligt och förenklat tal om vardagliga och bekanta ämnen. Får genom att lyssna klarhet i detaljer, lätt identifierbara fakta och anvisningar som gäller bekanta och lättbegripliga ämnen. Längre taltexter och omfattande helheter kan ändå vara omöjliga att förstå.

1 – Förstår vid långsamt och tydligt tal elementära uttryck som har en direkt anknytning till det egna livet eller som behandlar den omedelbara konkreta omgivningen. Förstår den centrala innebörden i korta, tydliga och enkla budskap och meddelanden.

Textförståelse

2 – Har lätt att förstå korta och enkla texter. Förstår huvudpunkterna i texter som behandlar bekanta ämnen och vissa fakta även i texter om allmänna ämnen.

1 – Hittar förutsebara fakta i enkla texter. Kan utan svårigheter förstå enkla meningar, grundläggande uttryck samt bekanta termer t.ex. i annonser, förteckningar, menyer och tidtabeller.

Muntlig framställning

2 – Reder sig i rutinmässiga talsituationer som förutsätter enkelt informationsutbyte. Språkfärdigheten begränsar dock i hög grad de ämnen talaren förmår behandla. En förutsättning för att budskapet ska nå fram är att mottagaren är beredd att hjälpa talaren att formulera vad han vill säga. Uttalet kan avvika starkt från målspråket, vilket ställer stora krav på åhöraren och gör det sagda svårt att förstå.

1 – Kan fråga och svara på enkla frågor som handlar om direkta vardagliga behov och kan använda enkla artighetsfraser. Reder sig i elementära talsituationer, men kommunikationen är långsam och mycket osammanhängande och talaren är ofta tvungen att använda icke-språkliga metoder för att göra sig förstådd.

Skriftlig framställning

2 – Kan skriva kortfattade, enkla texter om vardagliga företeelser. Texten kan dock vara osammanhängande och innehålla uttryck som är svåra att förstå.

1 – Kan skriva mycket korta texter, såsom enkla meddelanden, postkort och några enkla meningar som handlar om skribenten själv. Texten är osammanhängande till innehållet och har stora brister i strukturen, även om den delvis är förståelig.

Strukturer

2 – Behärskar den elementära grammatiken, men användningen av strukturer är ännu osäker. Kan forma enkla meningar och korta, något mer komplicerade fraser. Utelämnar t.ex. ändelser, artiklar och prepositioner.

1 – Den elementära grammatiken behärskas mycket bristfälligt. Kan framställa närmast korta huvudsatser. Bruket av strukturer är inkonsekvent och strukturdelar fattas. Ord används ofta som det råkar sig.

Ordförråd

2 – Behärskar basordförrådet väl, vilket räcker till för normala situationer och bekanta ämnen. Ett aktivt bruk av basordförrådet kan dock ännu vara osäkert. Känner till och kan använda endast några idiom och kollokationer i vissa vanliga sammanhang. Rättsskrivningen är osäker och inkonsekvent. Förmågan att sluta sig till betydelsen av ett ovanligt ord finns, men är outvecklad.

1 – Känner till grundbetydelsen hos ca 500 av de vanligaste orden i bekanta sammanhang. Kan använda elementära uttryck som anknyter till vardagen och den egna personen. Även det passiva ordförrådet är fortfarande litet och begränsat till områden förknippade med vardagen och den egna personen. Känner

igen motsatserna och synonymerna till de vanligaste orden. Ordförrådet är synnerligen ensidigt och förmågan att sluta sig till betydelsen av ett ovanligt ord saknas.

BESKRIVNING AV FÄRDIGHETSNIVÅERNA PÅ TESTETS MELLANNIVÅ

Talförståelse

4 – Förstår tal i normalt tempo och samtal om allmänna ämnen, kan dock ha svårt att förstå vissa detaljer. Abstrakta ämnen, snabbt talspråk och dialektala drag bereder svårigheter.

3 – Förstår längre talsekvenser om motivet är förhållandevis bekant. Förstår den centrala tanken i normalt tal och i många TV- och radioprogram om aktuella frågor där talet är tydligt och framförs i normalt tempo. Tal i normalt tempo kan ibland bereda svårigheter om temat är främmande eller talsekvensen lång.

Textförståelse

4 – Förstår utan svårighet texter som handlar om allmänna ämnen. Förstår huvudinnehållet i texter, uppfattar de centrala sambanden mellan företeelser som nämns i texten och kan dra slutsatser på basis av texten. Vissa enskilda detaljer och nyanser i texten kan förbli oklara och det kan vara problematiskt att uppfatta skillnaden mellan fakta och åsikter.

3 – Förstår vanliga texter som inte kräver kännedom om ämnet. Uppfattar huvudpunkterna i rätt omfattande texter som behandlar vardagliga företeelser, men kan inte tillgodogöra sig alla delar i krävande texter och främmande ämnesområden kan bereda svårigheter.

Muntlig framställning

4 – Reder sig rätt bra även i obekanta kommunikationssituationer. Kan åtminstone i viss mån skilja mellan formell och informell språkform. Kan framföra och motivera sin åsikt begripligt. Kan berätta om och beskriva det som ses, hörs och upplevs. Är endast sällan tvungen att i vardagliga talsituationer ta till omskrivningar på grund av bristande språkfärdighet.

3 – Reder sig i vanliga praktiska talsituationer och kan själv ta initiativ i vardaglig kommunikation. Talet kan vara rätt långsamt, men onaturliga avbrott förekommer sällan. Blir förstådd trots att strukturer och ordförråd från modersmålet eller andra språk slår igenom och trots att uttalet kan avvika starkt från målspråket.

Skriftlig framställning

4 – Kan skriva både privata och halvofficiella brev och uttrycka sig sammanhängande. Kan framföra sin ståndpunkt förhållandevis utförligt samt betona centrala punkter i framställningen. Gör åtskillnad mellan formell och informell språkform, men uttryck som är onaturliga för målspråket kan förekomma sporadiskt.

3 – Kan skriva enkla enhetliga texter om vanliga ämnen. Texten är till innehållet begriplig, men vissa oklara uttryck och inkonsekvenser stör ibland läsyrtmen.

Strukturer

4 – Behärskar den elementära grammatikens strukturer rätt bra. Känner även till vissa komplexa strukturer, men använder dem på ett stereotyp sätt. Grammatikfel och inexakthet förekommer fortfarande tidvis vid användningen av mindre vanliga och komplexa strukturer.

3 – Behärskar den elementära grammatikens centrala strukturer rätt bra. Kan formulera de vanligaste satstyperna och även använda längre uttryck. Även om det kan förekomma inexakthet i strukturerna och grammatiken fortfarande är osäker, hindrar bristerna inte kommunikationen.

Ordförråd

4 – Kan med sitt ordförråd förmedla det väsentliga även i tämligen krävande situationer, men uttrycksfullhet och för språket typiska nyanser saknas. Fel i ordanvändningen kan ibland förekomma, men talaren kan nästan alltid korrigeras själv. Behärskar kollokationerna vid många ord i de flesta sammanhang.

3 – Behärskar den vardagliga vokabulären väl. Känner till och kan i olika sammanhang använda motsatser och synonymer i basordförrådet samt behärskar många av de allra vanligaste idiomerna.

BESKRIVNING AV FÄRDIGHETSIVÅERNA PÅ TESTETS HÖGSTA NIVÅ

Talförståelse

6 – Förstår utan svårigheter alla typer av talat språk efter en kort tids bekantskap med accenten, även då det är fråga om målspråk som talas i snabbt tempo. Dialekter och små nyansskillnader kan dock bereda svårigheter.

5 – Förstår längre tal som i normalt tempo förs öga mot öga eller i TV och radio, även då förhållandet mellan olika företeelser endast antyds och inte uttrycks exakt. Förståelsen kräver dock en viss ansträngning. Förstår komplicerade anvisningar och kan följa invecklad argumentering om ämnet är någorlunda känt. Dialektala drag bereder vissa svårigheter.

Textförståelse

6 – Förstår praktiskt taget all slags skriven text. Förmår upptäcka stilskillnader, men betydelsenyanser hos ovanliga uttryck kan ibland bereda svårigheter.

5 – Förstår nästan utan svårigheter strukturellt och språkligt komplexa texter och även samtida litteratur. Nyanser och betydelseskiftningar kan dock bereda svårigheter.

Muntlig framställning

6 – Talar mycket flytande och drag som avviker från målspråket, t.ex. främmande betoning, förekommer endast sporadiskt i talet. Kan uttrycka små betydelsenyanser exakt och använda idiomatiska uttryck mångsidigt och ändamålsenligt. Kan beskriva komplicerade ämnen samt komplettera beskrivningen med underteman, utveckla olika synpunkter och avsluta framställningen på lämpligt sätt.

5 – Talar flytande utan att ofta behöva söka uttryck. Inläggen är naturliga, sammanhängande och lagom långa. Kan framföra tydliga och detaljerade beskrivningar även om ämnet är komplicerat. Kan använda idiomatiska uttryck och vardagliga fraser och kan uttrycka nyansskillnader relativt bra.

Skriftlig framställning

6 – Kan skriva olika typer av texter nästan lika bra som en person som har målspråket som sitt modersmål. Kan skriva strukturellt logiska texter med en nyansrik och säker personlig stil som är anpassad till den förmodade läsaren.

5 – Kan skriva en klar, detaljerad och flytande text om olika ämnen med en stilart som passar innehållet. Kan framställa och motivera sin åsikt även om krävande ämnen. Användningen av ovanliga ord och komplexa satskonstruktioner kan dock vålla svårigheter.

Strukturer

6 – Uppvisar en säker, smidig och intuitiv behärskning av språkets strukturer. Behärskar och använder komplexa sats- och diskurskonstruktioner på ett mångsidigt sätt. Småfel kan förekomma, men mycket sällan.

5 – Behärskar praktiskt taget alla grammatiska strukturer väl och kan även variera sitt uttryckssätt. I ovanliga strukturer kan inexakthet ibland förekomma. Ett litet antal fel kan förekomma, men språkbrukaren kan nästan alltid korrigera felen själv.

Ordförråd

6 – Behärskar ordförrådet i nästan alla situationer och står beträffande ordval ungefär på samma nivå som en person som har målspråket som modersmål. Förstår och kan använda abstrakt, beskrivande och idiomatiskt språk samt talspråk. Okända ord förekommer endast undantagsvis även i de mest krävande terminologier. Förmågan att sluta sig till ordens betydelse på basis av ledtrådar och kontext är utmärkt.

5 – Förstår och kan på ett mångsidigt sätt använda termer, idiom och uttryck som används i talspråket. Behärskar flera alternativa uttryck i nästan alla text och skrivsituationer. Bruket av abstrakta ord kan ibland vara osäkert.

Bilaga 5 Beskrivning av språkfärdighetsnivåerna i språkexamina för statsförvaltningen
(Utbildningsstyrelsen 2003, 3–4)

Förmåga att använda finska/svenska i tal

	HÖRFÖRSTÅELSE	MUNTLAG FÄRDIGHET
UTMÄRKT	Förstår utmärkt väl alla typer av talat språk, också tal som hänför sig till krävande arbetsuppgifter. Små nyansskillnader eller ovanliga uttryck kan dock bereda vissa svårigheter.	Talar helt flytande och kan exakt och adekvat uttrycka även små nyansskillnader. I talet kan sporadiskt förekomma oidiomatiska drag. Talet är nästan på samma nivå som hos en person som har språket som modersmål.
GOD	Förstår tal i normalt tempo och kan följa med samtal och muntliga framföranden om olika slags ämnen. Dialektala drag, mycket snabbt taltempo, komplicerad framställning eller främmande ämnesområden kan försvåra förståelsen.	Reder sig i olika kommunikativa situationer och kan uttrycka sin sak klart och exakt på ett sätt som är anpassat till situationen. Talet är i huvudsak flytande och naturligt. Vissa strukturer, uttryck och nyanser avviker dock något från målspråket.
NÖJAKTIG	Förstår tal i normalt tempo som handlar om bekanta ämnesområden. Reder sig i vanliga rutinmässiga talsituationer, t.ex. i kundtjänst.	Kan ta initiativ i bekanta talsituationer, även om talet kan vara långsamt och uttalet och användningen av uttryck och strukturer avviker från målspråket. Avvikelserna hindrar dock inte kommunikationen.

Förmåga att använda finska/svenska i skrift

	LÄSFÖRSTÅELSE	SKRIFTLIG FÄRDIGHET
UTMÄRKT	Förstår utan svårighet alla typer av texter. Små nyansskillnader eller mycket ovanliga uttryck kan i viss mån bereda svårigheter.	Kan flytande skriva alla typer av texter, som arbetsuppgifterna förutsätter, också krävande texter, och anpassa dem till situationen och de förmodade läsarna. Skrivandet är nästan på samma nivå som hos en person som har målspråket som modersmål.
GOD	Förstår nästan utan svårighet många slags texter som har anknytning till arbetet, också krävande texter. Främmande ämnesområden, komplicerade uttryck eller nyansskillnader kan orsaka problem.	Kan skriva många slags texter som hänför sig till arbetsuppgifterna och behandla ämnet klart, ledigt och detaljerat. Kan i sina texter göra skillnad mellan formellt och informellt språkbruk. I fråga om vissa stildrag och svårbemästrade strukturer och uttryck kan det förekomma avvikelser från målspråket.
NÖJAKTIG	Förstår vanliga texter som hänför sig till det egna arbetet och kan uppfatta huvudpunkterna i dem. Texter vars ämnesområde är främmande eller som är språkligt krävande kan delvis bli oförstådda.	Kan skriva korta rutinmässiga texter i anslutning till arbetsuppgifterna som inte förutsätter omfattande och grundlig behandling av ämnet. Texten är i huvudsak förståelig, även om den innehåller språkfel och stilbrott.

Förmåga att förstå finska/svenska

	HÖRFÖRSTÅELSE	LÄSFÖRSTÅELSE
UTMÄRKT	Förstår utmärkt väl alla typer av talat språk, också tal som hänför sig till krävande arbetsuppgifter. Små nyansskillnader eller ovanliga uttryck kan dock bereda vissa svårigheter.	Förstår utan svårighet alla typer av texter. Små nyansskillnader eller mycket ovanliga uttryck kan i viss mån bereda svårigheter.
GOD	Förstår tal i normalt tempo och kan följa med samtal och muntliga framföranden om olika slags ämnen. Dialektala drag, mycket snabbt taltempo, komplicerad framställning eller främmande ämnesområden kan försvåra förståelsen.	Förstår nästan utan svårighet många slags texter som har anknytning till arbetet, också krävande texter. Främmande ämnesområden, komplicerade uttryck och fina nyansskillnader kan orsaka problem.
NÖJAKTIG	Förstår tal i normalt tempo som handlar om bekanta ämnesområden. Reder sig i vanliga rutinmässiga talsituationer, t.ex. i kundtjänst.	Förstår vanliga texter som hänför sig till det egna arbetet och kan uppfatta huvudpunkterna i dem. Texter vars ämnesområde är främmande eller som är språkligt krävande kan delvis bli oförstådda.

Hej!

Jag heter Maija Lappalainen och jag tar kontakt med dig efter Mirja Tarnanens tips. Mirja är min handledare för pro gradu –arbetet vid Jyväskyläs universitet. Jag studerar svenska och håller på med pro gradun.

I avhandlingen ska jag ta reda på hurdana uppfattningar det finns om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet. Jag är intresserad av sådana personer vars språk i Finland är svenska. De agerar alltså mer på svenska än på finska i vardagen. Mirja har berättat att du undervisar invandrare i Staden. Jag undrar om det skulle vara möjligt att intervjua kanske fyra invandrare i dina undervisningsgrupper som ska söka eller redan har sökt medborgarskap.

Intervjun ska fokuseras på språkets/språkens ställning och användning i vardagliga situationer. Jag är intresserad av om den intervjuade tycker att språket är en del av medborgarskapet och om han eller hon behöver svenska och i möjligen också finska i vardagen. Intervjun kommer att handla vardagliga saker, inte någon rymdfysik!

Intervjuerna skulle vara utförda den 18 januari, men ju tidigare desto bättre. För att få intervjuerna lyckas skulle det vara mycket bra om de intervjuade hade en ”bra” förmåga i att tala svenska och om de var pratsamma.

Det skulle vara mycket fint om du kunde hjälpa mig med mitt projekt även om jag förstår att du har bråttom. Låt mig veta om du kan hjälpa mig eller inte!

Med vänliga hälsningar,

Maija Lappalainen

tel. xxx xxxxxxxx

FORSKNINGSTILLSTÅND FÖR UNDERSÖKNINGEN OM MEDBORGARSKAPET
OCH SPRÅKKUNSKAPERNA

Jag, Maija Lappalainen, studerar vid Jyväskylän universitet och samlar material för min pro gradu –avhandling. Avhandlingen gäller sambandet mellan medborgarskapet och språkkunskaperna. Jag tar reda på hurdana uppfattningar det finns om språkkunskaperna som en del av medborgarskapet och vad medborgarskapet betyder för den som deltar i undersökningen. Jag är intresserad av hur en invandrare som använder mer svenska än finska i Finland använder svenska, och i några situationer också finska, i vardagen.

Utöver pro gradu -avhandlingen kommer jag att använda materialet också som material på kursen *Haastattelututkimus metodina ja tutkimusprosessina* (Intervjuundersökning som metod och forskningsprocess) vid Jyväskylän universitet. Ytterligare kan intervjun användas senare i andra vetenskapliga undersökningar som gäller ämnet i intervjun.

Jag samlar materialet genom en intervju som spelas in på band. Vid behov kan intervjun kompletteras senare per e-post. Deltagandet i undersökningen är frivilligt och deltagaren kan frånsäga sig intervjun när som helst. Deltagarens anonymitet i pro gradu -avhandlingen, i andra möjliga undersökningar och som min kursmaterial garanteras genom att ändra deltagarens namn och genom att inte nämna för personliga och specifika fakta om deltagaren.

Vänligen,

Maija Lappalainen
Adress xxxxxxxx
e-post xxxxxxxx
tel. xxxxxxxx

Jag _____ (namn) tillåter att använda intervjun för de ovannämnda syften (pro gradu –avhandling, framtida forskning och kursmaterial).

Ställe _____ Tid _____

Underskrift

Namnförtydligande

BAKGRUNDSFRÅGOR

SOCIALT UMGÄNGE

Familj
Vänner
Grannar

MYNDIGHETER OCH ATT UTRÄTTA ÄRENDEN

Affär
Kollektivtrafik
Att köpa biljetter
Organisationsverksamhet
Dagis, skola
Hälsoservice
Social service, t.ex. FPA (Folkpensionsanstalten)
Arbetskraftsbyrå
Andra myndigheter

ARBETE

Att få arbete
Jobbet
Hurdana borde språkkunskaperna på jobbet vara?

ATT DELTA I SAMHÄLLET

Massmedia
Omröstning i Finland

MEDBORGARSKAP

Vilken stats medborgare är du?
Vad betyder det för dig att vara en medborgare?
Varför skulle du vilja bli finsk medborgare?
Saker som man borde ha för att bli/vara medborgare
Språket viktigt för att vara medborgare
Har språkkunskaperna någon roll i att hurdan man är som medborgare?
Språkkunskapskravet i medborgarskapslagen

Till slut:

Något att tillägga?

Bilaga 9   Tecknen för transkribering

Paus

- (2)   pausens längd ca 2 sekunder (i transkriptionen är alla pauser över 2 sekunder markerade)

Ord

- *ord   ordet är betonat
ordet är otydligt
or-   ordet är avbrutet

Andra

- //   avbrytning/överlappning
!   utrop
” ”   direkt lån
(skrattar till)   transkriberarens kommentar
[skrattar till]   samtalspartnerns reaktion o.d.